

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

**GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNDEKİ SURİYELİLERİN GÖNÜLLÜ
GERİ DÖNÜŞE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ:
ANKARA ALTINDAĞ ÖRNEĞİ**

Sema KORÇ

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜNDEKİ SURİYELİLERİN GÖNÜLLÜ GERİ DÖNÜŞE
İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ: ANKARA ALTINDAĞ ÖRNEĞİ

Sema KORÇ

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

KABUL VE ONAY

Sema KORÇ tarafından hazırlanan “Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Gönüllü Geri Dönüş İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi: Ankara Altındağ Örneği” başlıklı bu çalışma, 18.11.2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans olarak kabul edilmiştir.

[Prof. Dr. Vedat IŞIKHAN] (Başkan)

[Doç. Dr. Nilgün KÜÇÜKKARACA] (Danışman)

[Dr. Öğr. Üyesi Kübra ARSLAN] (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof.Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

30/11/2022

Sema KORÇ

¹ “Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, **Doç. Dr. Nilgün KÜÇÜKKARACA** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Sema KOR

TEŞEKKÜR

Tez yazma süreci kimi zaman çok yorucu kimi zaman ise oldukça heyecan verici karmaşık ve uzun bir süreç. Bu çalışmayı içtenlikle sahiplensem de bu çalışmanın şekillenmesinde, ilerlemesinde payı olan çok değerli insanlar var.

Zorunlu göç alanında neredeyse üç yılını doldurmuş bir sosyal hizmet uzmanı olarak kapınızı çalan daha önce hiç görmediğiniz birine yaşam deneyimlerinizi, korkularınızı, endişelerinizi anlatmanın ne denli zor olduğuna çok kez şahit oldum. Bu yüzden ilk teşekkürümü araştırmama katılmayı kabul eden katılımcılara ediyorum.

Tez danışmanlığımı yaparken bilgi ve birikimlerini benimle paylaşmakla kalmayıp bana özgür bir çalışma ortamı sunan ve çalışmamız için beni çok kez cesaretlendiren danışmanım Doç. Dr. Nilgün Küçükkaraca'ya çok teşekkür ediyorum. Tez savunma jürimde yer alarak tezimin son halinin şekillenmesinde büyük rol oynayan Prof. Dr. Vedat Işıkhane ve Dr. Öğr. Üyesi Kübra Arslan'a kıymetli katkıları için teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

Onca mesafeye rağmen beni hiç yalnız hissettirmeyen, süreçteki tüm endişelerime, yorgunluğuma, mutluluğuma şahit olan ve bu tezi en az benim kadar sahiplenilen sevgili dostlarım Aybike Nur Balbal ve Büşra Suvari'ye içten teşekkürlerimi sunuyorum. Bana hep inanan ve bana bunu söylemekten hiç vazgeçmeyen dostlarım Tuğçe Cevizoğlu ve Şeyma Nur Doğan'a da büyük bir teşekkürü borç bilirim. Kafamı ne zaman çevirsem hep orada olan ve en çaresiz hissettiğim süreçte dahi yeni yollar bularak kaybolmama izin vermeyen Muhammed Tozlu' ya büyük bir teşekkür borçluyum.

Yalnızca akademik birikimleri ile de değil dostlukları ile de bu süreçte beni hiç yalnız bırakmayan ve her aşamada bana destek olan tutunmamı sağlayan dostlarım Arş. Gör. Dilara Keser ve Arş. Gör. Erman Alpogut'a çok teşekkür ediyorum. Hem dostlukları hem de bilgi birikimleri ile süreçte hep yanımda olan ve beni yalnız bırakmayan Arş. Gör. Aybike Betül Maral ve Rahime Yoldaş'a çok teşekkür ederim.

Son ve en büyük teŖekkürüm benim için, eğitimim için elindeki tüm imkanları kullanmaktan tereddüt etmeyen, tüm başarılarımın arka planında olan ve aldığım her kararda beni destekleyen sevgili annem AyŖe Korç ve babam Ali Korç’a, size minnettarım.

ÖZET

KORÇ, Sema. *Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Gönüllü Geri Dönüşüne İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi: Ankara Altındağ Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2022.

Gönüllü geri dönüş kararını etkileyen birden çok faktör bulunmaktadır. Yalnızca ev sahibi ülkedeki koşullar değil menşe ülkedeki koşullar da gönüllü geri dönüş kararında itici yahut çekici faktörlerden olabilmektedir. Bu araştırmanın amacı geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin gönüllü geri dönüşüne ilişkin düşüncelerini etkileyen deneyimlerini gözler önüne sermek ve bu deneyimi şekillendiren faktörleri sosyal hizmetin esas aldığı insan hakları ile ele almaktır. Bu amaç doğrultusunda Ankara'nın Altındağ ilçesinde yaşayan geçici koruma kimlik belgesine sahip 24 Suriyeli ile görüşme yapılmıştır. Görüşmeler yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak yapılmış, MAXQDA 2022 programı kullanılarak çözümlenmiştir. Araştırmanın bulgularına göre son zamanlarda artan ayrımcılık ve gönüllü geri dönüş tartışmaları mültecilerin baskı hissetmesine ve ortak kamu alanları başta olmak üzere birçok alanda ayrımcılık ve sosyal dışlanmaya maruz kaldığını göstermektedir. Ayrımcılık gönüllü geri dönüş eğilimini etkilemektedir. Bununla birlikte hak ve hizmetlere erişim, mültecilere yönelik uygulamalar ve politikalar da ev sahibi ülke için gönüllü geri dönüşte itici ve çekici faktörlerden olabilmektedir. Suriye'deki savaş ve siyasi iktidarsızlığın, hak ve hizmetlere erişimin neredeyse yok olmasının dönmek için itici faktör olduğu görülürken Suriye'ye olan aidiyet ve özlemin ise gönüllü geri dönüşte çekici faktör olduğu görülmüştür. Ancak savaş ve hak ve hizmetlere erişime zorluğun bu çekici faktörleri oldukça güçsüzleştirdiği de ortaya çıkmıştır. Gönüllü geri dönüş eğilimini şekillendiren deneyimlerin insan hakları bağlamında ele alınması gerektiği düşünülmektedir. Baskı altında ve tek seçenek olduğunda seçilen gönüllü geri dönüş onurlu ve güvenli olmaktan uzaktır. Gönüllü geri dönüş politikalarının gelişiminde insan hakları ve sosyal adaleti benimseyen sosyal hizmet disiplinin yer alması ve uygulamada da meslek profesyonellerinin rol alması gerektiği düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler

Suriyeliler, gönüllü geri dönüş, insan hakları, sosyal hizmet

ABSTRACT

KORÇ, Sema. *Examining the Opinions of Syrians Under Temporary Protection on Voluntary Return: The Case of Ankara Altındağ*, Master Thesis, Ankara, 2022.

There are multiple factors affecting the voluntary return decision. Not only the conditions in the host country, but also the conditions in the country of origin can be a push or pull factor in the decision to return. The aim of this research is to reveal the experiences of Syrians under temporary protection status that affect their thoughts on voluntary return and to deal with the factors that shape this experience with human rights based on social work. For this purpose, 24 Syrian refugees living in Altındağ district of Ankara, who have temporary protection identity documents, were interviewed. Interviews were conducted using a semi-structured interview form and were analyzed using the MAXQDA 2022 program. According to the findings of the research, the recently increasing discussions of discrimination and voluntary return indicate that refugees are exposed to pressure and discrimination and social exclusion in many areas, especially in common public areas. Discrimination affects returning trends. In addition, access to rights and services, practices and policies towards refugees can also be push and pull factors in voluntary return for the host country. While the war and political impotence in Syria and the almost disappearance of access to rights and services were seen to be the driving factors for returning, it was seen that belonging and longing for Syria were the attractive factors in voluntary return. However, it has also been revealed that war and difficulty in accessing rights and services weaken these attractive factors. It is thought that the experiences shaping the voluntary return trend should be handled in the context of human rights. Voluntary return, chosen under pressure and when it is the only option, is far from dignified and safe. It is thought that the social work discipline that embraces human rights and social justice should be included in the development of voluntary return policies and that professional professionals should play a role in practice.

Keywords

Syrian refugees, voluntary return, human rights, social work

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	ivi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR DİZİNİ	xii
TABLolar DİZİNİ.....	xiii
GİRİŞ... ..	1
1. BÖLÜM: GENEL BİLGİLER	3
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	3
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	4
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	4
1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	5
1.5. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	5
1.5.1. Zorunlu Göç.....	6
1.5.1.1. Sığınmacı ve Mülteci Kavramları.....	7
1.5.1.2. Geçici Koruma ve Uluslararası Koruma	8
1.5.1.3. Mültecilere Yönelik Sunulan Kalıcı Çözümler	8
1.5.1.3.1. Yerel Entegrasyon.....	9
1.5.1.3.2. Yeniden Yerleştirme.....	10
1.5.2. Gönüllü Geri Dönüş.....	11
1.5.2.1. Tarihsel Perspektifte Gönüllü Geri Dönüş	14

1.5.2.2. Gönüllü Geri Dönüş Programları	15
1.5.3. Türkiye’de Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeliler	17
1.5.3.1. Türkiye’de Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Yönelik Politikalar ve Uygulamalar.....	19
1.5.3.2. Türkiye’deki Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Hizmetlere Erişimi	21
1.5.3.2.1. Eğitim	22
1.5.3.2.2. Sağlık Hizmetleri.....	24
1.5.3.2.3. İstihdam	25
1.5.3.2.4. Barınma	27
1.5.3.3. Türkiye’deki Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Uyumu.....	28
1.5.3.3.1. Damgalama ve Dışlanma.....	30
1.5.4. Türkiye’deki Suriyeliler ve Gönüllü Geri Dönüş	33
1.5.5. Sosyal Hizmet ve Gönüllü Geri Dönüş	37
2. BÖLÜM: YÖNTEM	41
2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	41
2.2. VERİLERİN TOPLANMASI.....	42
2.2.1. Katılımcılar	42
2.2.1.1. Katılımcılara İlişkin Bilgiler.....	43
2.3. VERİ TOPLAMA SÜRECİ.....	44
2.4. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ.....	45
2.5. ETİK KONULAR.....	46
3. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM	47
3.1. SİĞİNMA ÜLKESİ OLARAK TÜRKİYE	47
3.1.1. Türkiye’ye Geliş	47
3.1.1.1. Suriye’deki Savaş: “Kardeş kardeşe bir savaş”	47

3.1.1.2. Türkiye'nin Açık Kapı Politikası	49
3.1.1.3. Coğrafi Yakınlık	51
3.1.2. Altındağ'da Yaşamak	51
3.1.2.1. Altındağ'da Yakınlarının Olması	52
3.1.2.2. İlçedeki Suriyeli Nüfus	53
3.1.2.3. Barınma ve İstihdam Olanakları	54
3.1.3. Geçici Koruma Statüsüne Sahip Olmak	54
3.2. SURİYELİ MÜLTECİLERİN TÜRKİYE'DEKİ YAŞAM DENEYİMLERİ	56
3.2.1. Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Yönelik Uygulamalar.....	56
3.2.1.1. Yol İzin Belgesi: “Bizi bağlamış gibiler”	57
3.2.1.2. Seyreltme Projesi	58
3.2.1.3. Diğer Uygulamalar	59
3.2.2. Ev Sahibi Ülkede Uyum	61
3.2.2.1. Sosyal İlişkiler	61
3.2.2.1.1. Sosyal Bağlar.....	61
3.2.2.1.2. Sosyal Köprüler: “Parmakların hepsi aynı değil”	63
3.2.2.1.3. Sosyal Bağlantılar.....	64
3.2.2.2. Dil	65
3.2.3. Sosyal Dışlanma ve Ayrımcılık: “Bir lokma ye, otur, sus istiyorlar.”	67
3.2.3.1. Altındağ Olayları Sonrasında Dışlanma Deneyimleri	69
3.2.4. Hak ve Hizmetlere Erişim	71
3.2.4.1. Barınma Hakkı.....	72
3.2.4.2. İstihdam: “Onlar bu vatanın kişileri oldukları için bu ücrete razı gelmiyorlar”	74
3.2.4.3. Sağlık Hizmetleri	76
3.2.4.4. Eğitim	77

3.3. GÖNÜLLÜ GERİ DÖNÜŞ KARARINDA ETKİLİ FAKTÖRLER.....	79
3.3.1. Hak ve Hizmetlere Erişimin Gönüllü Geri Dönüş Kararında Etkisi	80
3.3.1.1. Suriye’deki Hak ve Hizmetlere Erişimin Gönüllü Geri Dönüş Kararında Etkisi	80
3.3.1.2. Türkiye’deki Hak ve Hizmetlere Erişimin Gönüllü Geri Dönüş Kararında Etkisi	82
3.3.1.2.1. Türkiye’deki İstihdam Olanakları ve Gönüllü Geri Dönüş: “Dönmek de bir çare değil ama insan çaresiz kalıyor”	83
3.3.2. Mevcut Savaşın Gönüllü Geri Dönüş Kararında Etkisi: “Çözüm değil olayı daha da düğümlemek”	83
3.3.3. Menşe Ülkeye Aidiyet ve Özlemin Gönüllü Geri Dönüş Kararında Etkisi: “Herkesin kendi vatani daha iyidir sonuçta”	86
3.3.4. Dışlanma ve Ayrımcılığın Gönüllü Geri Dönüş Kararına Etkisi.....	87
4. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER.....	90
4.1. SONUÇ.....	90
4.1.1. Sığınma Ülkesi Olarak Türkiye’nin Seçilmesine İlişkin Sonuçlar.....	90
4.1.2. Suriyelilerin Türkiye’deki Yaşam Deneyimlerine İlişkin Sonuçlar	92
4.1.3. Gönüllü Geri Dönüş Kararında Etkili Faktörlere İlişkin Sonuçlar.....	94
4.2. ÖNERİLER	98
4.2.1. Suriyelilerin İhtiyaç ve Gereksinimlerine Yönelik Öneriler	98
4.2.2. Gönüllü Geri Dönüş Politikaları Hakkında Öneriler	100
4.2.3. Sosyal Hizmet Uygulamaları ve Gönüllü Geri Dönüş Hakkında Öneriler	101
KAYNAKÇA.....	103
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU	110
EK 2. ETİK KURUL ONAYI	112
EK 3. BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU	113
EK 4. YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU	114

KISALTMALAR DİZİNİ

AVRR	: Yardımlı Gönüllü Geri Dönüş ve Yeniden Entegrasyon Programı
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (UNHCR)
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
ICMC	: Uluslararası Katolik Göç Komisyonu
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
İGİM	: İl Göç İdaresi Müdürlüğü
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Katılımcılara İlişkin Temel Bilgiler	44
Tablo 2. Temalar ve Alt Temalar.....	46

GİRİŞ

2011 yılında başlayan ve halen devam etmekte olan Suriye iç savaşı milyonlarca Suriyelilerin yerinden edilmesine sebep olmuştur. Yerinden edilen Suriyeliler için Türkiye birçok sebepten dolayı sığınma ülkesi olarak seçilmiştir. Aradan geçen on bir yıla karşın Suriye’deki iç savaş hala varlığını sürdürmekte ve Türkiye bugün dünyada en çok Suriyeliye ev sahipliği eden ülke konumunda bulunmaktadır. Tarih boyunca birçok göç hareketine tanıklık ve ev sahipliği eden Türkiye Suriye’den gelen göç dalgası karşısında da göç uygulama ve politikalarında önemli değişikliklere gitmiştir. Türkiye’de Suriyeliler geçici koruma statüsüne sahiptir. Suriye’deki savaşın hala bitmemesi, yerel halk ve Suriyeliler arasındaki gerginlik Suriyelilerin Türkiye’deki durumu hakkında kamu ve medyada tartışmalara sebep olmakta Suriyelilerin dönmesi gerektiği fikri de sıklıkla ortaya atılmaktadır. Suriyelilerin gönüllü geri dönüşü tartışılırken Suriyeliler için gönüllü geri dönüşün ne anlama geldiği ve gönüllü geri dönüşe ilişkin düşüncelerinin göz ardı edildiği düşünülmektedir.

Gönüllü geri dönüş tarihte devletlerin mülteci krizi olarak adlandırdıkları durumlarda sıklıkla kullandığı bir politika olmuştur. Kalıcı çözüm olarak sunulan gönüllü geri dönüş, yerel entegrasyon ve yeniden yerleştirme ile kıyaslandığında “en ideal” çözüm olarak görülmüştür.

Türkiye’deki Suriyelilerin gönüllü geri dönüş tartışmalarının da gündemde olması ile maruz kaldıkları dışlanma ve ayrımcılığın arttığı ve hak ve hizmetlere erişimde sorunlar yaşadıkları ve bu deneyimlerin gönüllü geri dönüşe ilişkin düşüncelerini etkilediği düşünülmektedir. Bu araştırma son zamanlarda yerel halk ve Suriyelilerin arasındaki tansiyonun sık sık yükseldiği Ankara’nın Altındağ ilçesinde yapılmıştır. Ankara’nın Altındağ ilçesindeki Suriyelilerle yapılan bu araştırmanın problemi geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin gönüllü geri dönüşe yönelik düşüncelerini etkileyen deneyimlerinin gözler önüne serilmesi ve bu deneyimlerin sosyal hizmetin benimsediği insan hakları çerçevesinden değerlendirilmesidir.

Araştırma kapsamında öncelikle kalıcı çözümlerden biri olarak sunulan gönüllü geri dönüş ele alınacaktır. Sonrasında ise Suriyelilerin Türkiye’deki yaşam deneyimleri

Suriyelilere yönelik sunulan güncel politika ve uygulamalar ele alınacak ve Suriyelilerin hak ve hizmetlere erişimi gözler önüne serilecektir. Suriyelilerin gönüllü geri dönüşe ilişkin düşünceleri ve düşüncelerini şekillendiren deneyimleri sosyal hizmetin benimsediği insan hakları ile bağdaştırılacak ve bulgular, sonuç ve önerilerle sunulacaktır.

1. BÖLÜM

GENEL BİLGİLER

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Bugün dünyada zorla yerinden edilmiş kişilerin sayısı giderek artmaktadır. Savaş, afet, maruz kalınan ayrımcılık gibi durumlar kişileri zorunlu göçe itebilmektedir. Zorunlu göç ile mültecilere yönelik kalıcı çözüm önerileri ev sahibi ülkelerin politikalarında önemli bir yere sahip olmaya başlamıştır. Bugün mültecilere yönelik kabul edilen kalıcı çözümler: gönüllü geri dönüş, yerel entegrasyon ve yeniden yerleştirmedir.

Türkiye en çok göç alan ülkelerden biridir. 2011’den bu yana Suriyelilere yönelik açık kapı politikasını belirlemiş ve dünyada en çok Suriyeli sığınmacıya sahip ülke olmuştur. Türkiye’de Suriyelilere geçici koruma statüsü verilmektedir. Suriye’den artmaya devam eden göç hareketi ile Türkiye’deki Suriyelilere yönelik kalıcı çözümler gündeme gelmiş ve gönüllü geri dönüş tartışılmaya başlamıştır. Gönüllü geri dönüşte esas olan geri dönüş kararın gönüllülük esasına dayalı olması ve dönüşün güvenli bir şekilde sağlanmasıdır. Bununla beraber gönüllü geri dönüşte mültecilerin kararına etki eden birçok faktör bulunmaktadır. Ev sahibi ülkedeki sosyal uyum, maruz kalınan ayrımcılık, sağlık, eğitim, istihdam gibi hizmetlere erişimde zorluklar ve menşe ülkedeki savaş, özlem ve aidiyet gibi faktörler gönüllü geri dönüş eğilimini etkilemektedir.

Gönüllü geri dönüş hakkında yapılan araştırmalara bakıldığında Suriyelilerin gönüllü geri dönüş eğilimlerini ele alan nitel araştırmalar mevcuttur. Bu araştırmaların birçoğunun İzmir, Gaziantep, Adana ve Şanlıurfa illerinde gerçekleştiği görülmüştür. Ancak Altındağ ilçesindeki Suriyelilerin gönüllü geri dönüş eğilimini ele alan çalışmalara rastlanmamakla birlikte mevcut araştırmalar gönüllü geri dönüşü sosyal hizmet disiplini çerçevesinde irdelememiştir.

Bu araştırmanın problemi; geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin gönüllü geri dönüşe yönelik düşüncelerinin ortaya serilmesi ve düşüncelerini şekillendiren deneyimlerin sosyal hizmetin benimsediği insan hakları çerçevesinde değerlendirilmesi gereksinimidir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın temel amacı geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin gönüllü geri dönüşe ilişkin düşüncelerinin ortaya serilmesi ve bu düşünceleri şekillendiren deneyimlerinin sosyal hizmetin benimsediği insan hakları çerçevesinde incelenmesidir.

Bu genel amaç kapsamında, araştırmanın amaçları aşağıdaki sorularla ifade edilmiştir:

1. Geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin sosyo-demografik özellikleri nelerdir?
2. Geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin Türkiye’deki yaşam deneyimleri nelerdir?
3. Geçici koruma statüsündeki Suriyeliler gönüllü geri dönüş hakkında neler düşünmektedirler?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Son zamanlarda Suriyelilerin Türkiye’deki varlıkları ve buna istinaden gönüllü geri dönüş tartışmaları medyada ve yerel halk arasında sık sık gündeme gelmektedir. Gönüllü geri dönüşten bahsedildiğinde gönüllü geri dönüşün onurlu ve güvenli olması gerektiği göz ardı edilebilmekte gönüllü geri yalnızca eve dönüş eylemi olarak tanımlanabilmektedir. Ayrıca gönüllü geri dönüş ihtimalleri ve senaryoları değerlendirildiğinde mültecilerin gönüllü geri dönüşe ilişkin düşünceleri de göz önüne alınmamaktadır. Oysa geri dönüş eve dönüşten çok daha fazla anlama gelmektedir. Gönüllü geri dönüş sürecinde kişilerin düşüncelerini etkileyen deneyimlerin anlaşılması gerekmektedir. Deneyimlerin anlaşılması gönüllü geri dönüş kararının hangi şartlar altında verildiği ve mevcut politikaların uygulamada nasıl yansıdığını görmek açısından oldukça önemlidir. Ayrıca gönüllü geri dönüş kararını şekillendiren bu deneyimlerin insan hakları çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir. İnsan haklarını esas alan ve benimseyen sosyal hizmet disiplini Suriyeli bireylerin gönüllü geri dönüşe ilişkin kararlarını ve kararlarını şekillendiren deneyimlerini insan hakları bağlamında değerlendirmeyi mümkün kılar.

Konu ile ilgili literatür incelendiğinde ise geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin gönüllü geri dönüş eğilimlerine yönelik araştırmalar olduğu görülse de Altındağ’da

ikamet eden Suriyelilerin gönüllü geri dönüşe ilişkin bakış açısına ilişkin bir araştırmaya rastlanmamıştır. Konu ile ilgili yapılacak araştırmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmekle birlikte, son zamanlarda oldukça gündeme olan gönüllü geri dönüşte Suriyelilerin düşüncelerinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacağı, gönüllü geri dönüşte sosyal hizmet perspektifinin önemini göstereceği ve bundan sonraki çalışmalar için yol gösterici nitelikte olacağı düşünülmektedir.

1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

- Araştırma süresinin kısıtlı bir zaman dilimi olması nedeni ile zaman faktörü araştırmanın sınırlılıklarından biri olarak ortaya çıkmıştır.
- Araştırma sürecinde dünyada ve Türkiye’de var olan Covid-19 pandemisi araştırma için bazı kısıtlamalara neden olmuştur.
- Araştırma sürecinde maddi olarak destek alınmaması araştırmanın bir sınırlılığıdır.
- Altındağ’da oturan Suriyelilerden yalnızca gönüllü olanlar ile görüşülmesi, Türkiye’deki Suriyelilerin gönüllü geri dönüş kararını etkileyen deneyimleri hakkında yapılmış çalışmalarının sınırlı sayıda olması bu çalışmanın diğer sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

1.5. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırmaya dair kuramsal çerçeve sunulmuştur. Kuramsal çerçevede ilk olarak göçün türlerinden olan zorunlu göçten ve bu alandaki kavramlardan bahsedilmiştir. Sonrasında mültecilere yönelik kalıcı çözümler ve bunlardan araştırmanın odak noktasında olan gönüllü geri dönüş hakkında bilgiye yer verilmiştir. Sonrasında ise Türkiye’deki Suriyeliler ve Türkiye’deki hak ve hizmetlere erişimleri değerlendirilmeye çalışılmıştır. Son olarak da gönüllü geri dönüş ve insan hakları ve sosyal hizmet ele alınmıştır. Kuramsal çerçevenin ele alındığı beş ana başlık şunlardır:

- a) Zorunlu Göç
- b) Gönüllü Geri Dönüş
- c) Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler
- d) Türkiye’deki Suriyeliler ve Gönüllü Geri Dönüş

e) İnsan Hakları ve Sosyal Hizmet Çerçevesinde Gönüllü Geri Dönüş

1.5.1. Zorunlu Göç

Göç en genel tanımı ile coğrafi mekân değiştirme, bir yerden bir yere gitme olarak tanımlanabilir. Göç insanların ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel nedenlerden dolayı başka bir yere hareket etmeleridir. Evrensel bir olaydır (Koçak ve Terzi, 2012). Geri döndürülemez ve tekrarlanamaz bir eylem değildir (Crescenzi vd., 2017, Bonifazi ve Paparusso, 2018) döngüsel olabilir. Göç bazen kişinin daha iyi şartlarda eğitim görme, çalışma gibi isteğe bağlı nedenlerle gerçekleşebilirken bazen kişiler göç etmeye zorunda bırakabilir.

Savaş, doğal afetler, maruz kalınan ayrımcılık göçü zorunlu kılabilir. Zorunlu göç, analitik ve politik açıdan ekonomik -gönüllü- göçten ayrılır. Zorunlu göç, evlerinden kaçmak ve başka bir yere sığınmak zorunda kalan insanların tamamını içeren bir dizi yasal veya siyasi kategoriyi içerir (Castles, 2006). Uluslararası Göç Örgütü (IOM) Dünya Göç Raporu (2022)'na göre son iki yılda büyük göç ve yerinden edilme olayları yaşanmıştır, bunlar; büyük sıkıntı ve travmaların yanı sıra can kayıplarına da neden olan olaylardır. Yerinden edilmelere sebep olan bu olayların başında çatışmalar (Suriye Arap Cumhuriyeti, Yemen, Orta Afrika Cumhuriyeti, Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Güney Sudan), şiddetli ekonomik ve siyasi istikrarsızlık (Venezüella ve Afganistan), hava olayları ve afetler (Çin, Filipinler, Bangladeş, Hindistan, Amerika Birleşik Devletleri ve Haiti) gelmektedir (IDMC, 2021; IOM, 2022). Bütün bu olaylar dünyanın çeşitli yerlerinde büyük sayıda yerinden edilmelere sebep olmuştur.

Uluslararası göçle ilgili uzun vadeli veriler bize, göçün dünya çapında tek tip olmadığını, ekonomik, coğrafi, demografik ve diğer faktörler tarafından şekillendirildiğini ve uzun yıllar boyunca geliştirilen göç “koridorları” gibi farklı göç kalıplarına yol açtığını öğretmiştir. En büyük koridorlar, gelişmekte olan ülkelerden ABD, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan ve Almanya gibi daha büyük ekonomilere doğru olma eğilimindedir; büyük koridorlar, Suriye Arap Cumhuriyeti'nden Türkiye'ye (dünyanın en büyük ikinci koridoru) olduğu gibi, uzun süreli çatışmayı ve buna bağlı yerinden edilmeyi de yansıtabilir. Pek çok uzun vadeli koridorun yakın gelecekte yer almaya devam etmesi muhtemel olsa da COVID-19

dijitalleşmenin yoğunlaşmasına ve dünya çapında önemli işgücü göçü koridorlarını etkilemesi muhtemel olan daha fazla iş otomasyonu potansiyeline ışık tutmaktadır (IOM, 2022).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) 2020 istatistiklerine bakıldığında 2020 yılının sonunda dünyada 82.4 milyon kişi zorla yerinden edilmiştir (UNHCR, 2021). Göçle ilintili olan sığınmacı, mülteci gibi kavramlara bakmak özellikle zorunlu göçte göç eden kişilerin statüsü anlamak için gereklidir.

1.5.1.1. Sığınmacı ve Mülteci Kavramları

En kaba tanımı ile sığınmacı, mülteci olduğu iddiasıyla ülkesini terk eden ama mültecilik statüsü konusundaki başvurusu sonuçlanmamış kişiyken, mülteci ise sığınma başvurusu kabul edilen kişidir (Ünal, 2014; Khalaf ve Ilgar, 2017). Tespit prosedürleri ve itirazlar uzun yıllar alabileceğinden, sığınmacılar bazen uzun süreli bir belirsizlik içinde yaşayabilirler. Birçok ülke farklı koruma türleri sunar ancak tipik olarak 1951 Sözleşmesi kriterlerini yerine getirenler için mülteci statüsü, savaştan kaçan kişiler için geçici koruma statüsü ve mülteci olarak kabul edilmeyen ancak geri dönüş nedeniyle tehlikede olabilecek kişiler için ikincil koruma statüsü verilir (Castles, 2006). 1951 yılı Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesinin 1/A-2. maddesi kapsamında mülteci kavramı şu şekilde tanımlanmıştır:

1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs... ("Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, 1951).

Calica (2017)'ya göre Cenevre Sözleşmesi, mültecilerin korunmayı hak ettiğini kabul etmesi bakımından çok önemlidir. Sözleşmede belirlenen standartlar ayrıca "mülteci" teriminin neleri kapsadığını da tanımlamaktadır. Sözleşme, kimin mülteci olarak kabul edildiğini ve hangi koruma ve insan haklarına sahip olduklarını belirlerken, ülkelerin mülteci sorunlarıyla nasıl yüzleşmeleri gerektiğini ele almak için çok geniştir. Sözleşmeyi onaylayan tüm ülkeler mültecilere karşı yasal bir yükümlülükleri olduğunu

kabul ederken, sözleşme nihayetinde mülteci politikasına nasıl yaklaşacaklarını tek tek ülkelere bırakmıştır (Calica, 2017; Smajlovic ve Murphy, 2020).

1.5.1.2. Geçici Koruma ve Uluslararası Koruma

1951 Cenevre Sözleşmesi'ne coğrafi çekince ile taraf olan Türkiye, sadece Avrupa'dan gelen kimselere mülteci statüsü vermektedir (Altunoğlu, 2019, s.9). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Genel Gerekçe (2013)'sine göre Avrupa dışından gelen kişilere şartlı mülteci statüsü verilir ve Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye'de kalmasına izin verilir (YUKK, 2013). Mülteci ve şartlı mülteci olarak tanımlanmayan kişilere ise ikincil koruma statüsü verilmektedir, uluslararası koruma ise mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsünü tanımlamaktadır (YUKK,2013). Geçici koruma, büyük ölçekli mülteci hareketlerine acil müdahale olarak geliştirilmiştir (Şengül, 2022). Türkiye'de Suriyelilere, savaş nedeni ile oluşan acil ihtiyaçlara yanıt verilmesi nedeni ile geçici koruma statüsü verilmiştir.

Türkiye'deki uluslararası koruma sistemi, kişilerin devlet makamlarına başvuruda bulunabilecekleri ülkeye girişinden sonra düzenlenmektedir. Türkiye'de uluslararası koruma başvuruları, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne (GİGM) bağlı taşra teşkilatı olarak çalışan İl Göç İdaresi Müdürlüğü'ne (İGİM) bireysel olarak yapılmaktadır (Aksel ve İçduygu, 2019).

Türkiye'de iltica veya geçici koruma başvurusunda esas uygulama, kişilerin sınırlara girmesinden sonra gerçekleşmektedir. Teorik olarak, girişin düzenli veya düzensiz yapılmış olması başvuru sürecini etkilemez. Ülkeye düzensiz giriş veya çıkış teşebbüsü nedeniyle yakalanan ve idari gözetim kararı verilen kişilerin de uluslararası koruma talep etme hakları bulunmaktadır (Mülteci Hakları Türkiye 2017; Aksel ve İçduygu, 2019).

Yukarda da ele alındığı gibi sığınmacı, mülteci, geçici koruma ve uluslararası koruma birbirinden farklı kavramlardır. Ancak araştırmanın ilerleyen bölümlerinde geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilerden bahsedilirken mülteci kavramı kullanılacaktır.

1.5.1.3. Mültecilere Yönelik Sunulan Kalıcı Çözümler

Dünyada yerinden edilen kişilerin sayısına ve yerinden edilme ile özellikle mültecilere ev sahipliği yapan devletlerin yeni politika arayışına girmeleri ile mültecilere yönelik kalıcı çözümler de gündeme gelmeye başlamıştır. Bugün mültecilere yönelik sunulan kalıcı çözüm önerileri gönüllü geri dönüş, yeniden yerleştirme ve yerel entegrasyondur. Kalıcı çözümlerin temel ilkeleri ve müdahaleleri üç ana alanda tanımlanabilir, bunlar: sosyal ve ekonomik iyileşme, koruma ve hukukun üstünlüğü, yönetim ve sosyal uyumdur (IDMC ve NRC, 2013).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) (2011), gönüllü geri dönüş, yerel entegrasyon ve yeniden yerleştirme kalıcı çözümlerinin, birbirlerini tamamlayacak şekilde aynı anda dikkate alınarak değerlendirme yapılması gerektiğini tavsiye etmektedir (Arıkan, 2021). Zira kalıcı çözümler doğası gereği birbirlerini tamamlamakla birlikte ancak birlikte uygulandıklarında sığınma arayanlar için kapsamlı ve uygulanabilir bir strateji oluşturabilirler (UNHCR, 2011; Arıkan, 2021). İlgili tüm aktörler, hangi kalıcı çözümün izleneceğine ilişkin bilinçli ve gönüllü bir karar verme konusunda mültecilerin haklarına saygı göstermelidir. Ulusal ve yerel makamlar ile insani yardım ve kalkınma aktörleri, kalıcı çözüm programlarını mültecilerin gerçek tercihlerine dayandırmalı ve onlara anlamlı ve gerçekçi kalıcı çözüm seçenekleri sunmaya çalışmalıdır (Inter-Agency Standing Committee, 2010).

Sunulan kalıcı çözümler her zaman mültecilerin ihtiyaçlarına yanıt verememekte yahut bir sonuç almada yetersiz kalabilmektedirler. Sunulan kalıcı çözümlere karşın mülteciler yerinden edilmelerine sebep olan sorunlara sahip olmaya ve insan hakları ihlallerine maruz kalmaya devam edebilirler. Örneğin, fiziksel olarak menşe yerlerine geri dönen mülteciler, yıkılan evleri yeniden inşa edemeyeceklerini veya arazilerini geri alamayacaklarını görebilirler, çünkü onları yerinden eden felaket, araziye yerleşim için güvensiz hale getirmiştir veya arazi şimdi başkaları tarafından işgal edilmiştir (Inter-Agency Standing Committee, 2010). Bununla birlikte mülteciler ev sahibi toplum tarafından dışlanma ve ayrımcılığa uğrayabilirler. Bu durum kalıcı çözüm olarak sunulan yerel entegrasyonu zorlaştırabilir. Ya da üçüncü ülkeye yerleşen mülteciler, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişene kadar insani, kalkınma ve mali yardıma ihtiyaç duyabilirler (Inter-Agency Standing Committee, 2010). Görüldüğü üzere kalıcı çözümler uygulamada her zaman başarılı olamayabilirler.

1.5.1.3.1. Yerel Entegrasyon

Yerel entegrasyon çok yönü bir süreçtir. Hem ev sahibi topluluğun hem de mültecilerin katılması gereken bu süreç geri dönüşün ve yeniden yerleşmenin kalıcı çözüm olarak sunulmadığı durumlarda mülteciler için daha refah bir yerleşim düzeni kurulmasına yardım edebilir.

Yerel entegrasyon üç düzeyde gerçekleşir. Bunlar: hukuki, ekonomik ve sosyo kültürel düzeydir. Hukuki olarak mültecilere, vatandaşların sahip olduğu haklara benzer şekilde, giderek daha geniş bir yelpazede haklar tanır, ekonomik olarak mülteciler, sığınma ülkesinden gelen yardıma veya insani yardıma giderek daha az bağımlı hale gelirler ve kendilerini destekleyebilmeleri ve yerel ekonomiye katkıda bulunabilmeleri için giderek daha fazla kendi kendilerine yeterli hale gelirler; sosyo kültürel olarak ise mülteciler ve yerel topluluk arasındaki etkileşim, mültecilerin ayrımcılık veya düşmanlık korkusu olmadan yeni ülkelerinin sosyal yaşamına katılmalarını sağlar (Azad ve Jasmin,2013).

1.5.1.3.2. Yeniden Yerleştirme

Yeniden yerleştirme mültecilerin üçüncü bir ülkeye kalıcı olarak yerleştirilmesi anlamına gelir. BMMYK (2011) yeniden yerleştirmenin üç önemlini şöyle sıralamıştır. İlk olarak yeniden yerleştirme, mültecilerin sığınma talebinde bulundukları ülkede temel hakları risk altında olan mültecilerin özel ihtiyaçlarını karşılamak için önemli bir koruma aracıdır; ikinci olarak yeniden yerleştirme, mültecilere yerinden edilmelerine son vererek uzun vadeli bir çözüm sunar ve üçüncü olarak ise yeniden yerleştirme, büyük mülteci nüfusuna ev sahipliği yapan ülkelere destek sinyali verdiği için uluslararası bir sorumluluk paylaşım mekanizmasıdır (UNHCR, 2011). İşkence görmüş veya tıbbi veya psikolojik bakıma acil ihtiyacı olan kişiler, kendilerine yardımcı olacak yeterli olanaklara sahip bir ülkede değillerse, yeniden yerleştirme için değerlendirilir. Bununla beraber yeniden yerleştirmede cinsel şiddete maruz kalmış ve güvenlik tehdidi olan kişiler önceliklendirilir (Azad ve Jasmin, 2013).

BMMYK ile Türk devleti arasındaki iş birliğinin bir sonucu olarak Türkiye'de işleyen yeniden yerleştirme süreci, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ve Uluslararası Katolik Göç Komisyonu (ICMC) gibi diğer uluslararası kuruluşların katılımıyla da işleyebilir (Aksel ve İçduygu, 2019).

1.5.2. Gönüllü Geri Dönüş

Kapsamlı bir geri dönüş tanımı, bir kişinin ev sahibi ülkeden menşe ülkeye, vatandaşı olduğu ülkeye veya ikamet ettiği ülkeye, genellikle ev sahibi ülkede gönüllü veya zorunlu, yardımlı veya kendiliğinden hareketi anlamına gelir (EMN,2011; Kayaoglu vd., 2021). Geri dönüş göçü, kişinin kendi öz iradesiyle verdiği karara bağlı olan gönüllü dönüş (voluntary return) ya da göç alan ülke idarecileri tarafından kitlelerin dönüş zorlanmalarıyla ortaya çıkan geri göç (compulsory return) biçiminde ortaya çıkar (Küçükkaraca, 1994).

Gönüllü geri dönüşün üzerinde uzlaşılan evrensel bir tanımı olmamakla birlikte, gönüllü geri dönüş; sığınma arayan kişinin yardım alarak ya da bağımsız bir şekilde bilgilendirilmiş olarak ve özgürce karar vererek menşe ülkesine geri dönmesidir (Arıkan, 2021). Gönüllü geri dönüşte vurgulanan geri dönüşün gönüllü olarak, özgür irade ile baskı altında olmadan ve başka seçeneğe sahipken yapılmasıdır. BMMYK da benzer şekilde gönüllü geri dönüşü mülteciyi ülkesine geri dönmeye zorlayan herhangi bir fiziksel, psikolojik veya maddi baskının olmaması olarak tanımlamaktadır (Crisp ve Long, 2016).

1951 Cenevre Sözleşmesinde gönüllü geri dönüşten net olarak bahsedilmemiş, ancak gönüllü geri dönüşün mülteci statüsünü sonlandırdığına değinilmiştir. Bununla beraber yine Cenevre Sözleşmesinde geri göndermeme ilkesine “hiçbir Taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade (refouler) etmeyecektir” (BMMYK, 2008; Karakoç ve Ersoy, 2019) denilerek değinilmiştir. Geri göndermeme ilkesi (non-refoulement), mültecilerin korunmasının en temel bileşenidir ve uygulanabilir geri dönüş için üç temel koşul gönüllülük, güvenlik ve sürdürülebilirliktir (Black vd., 2004; İçduygu ve Ayaşlı, 2019). Tarihsel perspektife bakıldığında geri göndermeme ilkesi ve geri dönüşte olması gereken şartlar İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkmıştır. Crisp ve Long (2016)’a göre geri göndermeme ilkesi ve geri dönüşün gönüllü olması şartının İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkmasının temel nedeninin savaş sonrasında ülkelere geri gönderilen mültecilerin yaşadığı zulümlerin tekrar yaşanmasının önüne geçilmesidir. Lakin bugün bakıldığında geri dönüşün geçmiş

örnekleri, gönüllüğün pratikte her zaman sağlanamadığı gösterebilmektedir (Karakoç ve Ersoy, 2019).

Siyasi söylemde, gönüllü geri dönüş, artık ev sahibi ülkeler, menşe ülkeler ve geri dönenler için bir kazan-kazan-kazan (win-win-win) senaryosu olarak sunulmaktadır (Sinatti 2015; (Müller Funk ve Fransen 2020). Çünkü sürekli veya artan sayıda sığınma talebi, azaltılmış işlem süreleri, daha düşük tanıma oranları ve bazı durumlarda, reddedilen başvuru sahiplerinin zorla geri gönderilmesi için maliyetli ve zor prosedürler, Avrupa'da yasadışı olarak veya yasal bir alacakaranlıkta ikamet eden, artan bir reddedilen sığınmacı nüfusu üretmiştir (Akbari vd., 2008) ve hükümetler, sığınma başvurusu reddedilen kişilerle başa çıkmak için gönüllü geri dönüşü ideal çözüm olarak ortaya koymuşlardır. Gönüllü geri dönüş kararına karar veren bazen yalnızca ev sahibi ülkenin hükümeti olmaktadır. Bu durumlarda gönüllü geri dönüş kararı ev sahibi hükümetin tek başına aldığı bir kararsa yahut gönüllü geri dönüş yapmaya zorlayan koşullar yaratılmışsa gönüllü geri dönüş kararının gönüllü ve mültecilerin özgür seçimlerine dayanan bir karar olduğundan bahsedilemez (Yıldırım Yücel, 2019).

Gönüllü geri dönüşün ideal kalıcı çözüm olduğu fikri büyük ölçüde, politika yapıcılar tarafından kullanılan ve insanların doğal olarak, olması gerektiği şekilde anavatanlarına ait olduklarını doğrulayan yerleşik insani söylem üzerine inşa edilmiştir (Omata 2013; Müller Funk ve Fransen 2020). Bu söylemler ve artan göç hareketleri ile gönüllü geri dönüş zaman bugün de en çok tartışılan ve popüler olan kalıcı çözüm olmuştur.

Dünyada her yıl yerinden edilen nüfusun sayısına karşın menşe ülkelerine geri dönen mültecilerin sayısı da artmaktadır ancak yerinden edilen kişi sayısına göre oran oldukça az kalmaktadır. BMMYK (2020) verilerine göre 2019 yılında geri dönenlerin sayısı 26 milyon mültecinin yalnızca %1,2'sini temsil etmektedir (Zetter, 2021). Bunun nedenlerinden birinin Mülteciler için geri dönüşün, karmaşık bir süreç olması: ev sahibi ülkedeki mikro düzeyde karar verme karmaşıklıkları veya üçüncü bir ülkeye yerleştirme olasılığının oldukça düşük olması; güvenlik ve hakların korunmasına ilişkin daha geniş kaygılar veya menşe ülke ile ilgili tarihsel ve kültürel bağlamlarla ilgili karışıklıklardır (Zetter, 2021). Geri dönüş basit bir süreç değildir. Uzun bir sürgünden sonra dönüş, bazı koşullar altında, göçün kendisi kadar travmatik olabilir (akt. Kibreab, 2002). Bunun nedeni dönülen menşe ülkedeki ekonomik, sosyal, kültürel ve politik koşulların daha önce var olanlardan farklı olabilmesidir.

Mültecilerin ülkelerine geri dönmeleri teşvik edilmesine rağmen, mülteciler için eve dönmenin kendi başına ne anlama geldiğine dair çok az araştırma vardır. Güvenli ve gönüllü olmayan bir geri dönüş kalıcı çözüm olmaktan uzak kalarak geri dönüşü bir sorun haline getirmektedir ve göçün yinelenmesine sebep olacaktır. Ev sahibi devletler, erken geri dönüşlerin yerinden edilmenin kısır döngülerine katkıda bulunmasını önlemek için mültecilerin geçim kaynaklarına ve yardıma yeterli erişime sahip olmasını sağlamalıdır. Bazı ev sahibi devletler, hızlı geri dönüşü teşvik etmenin kendi çıkarlarına olduğuna inanabilir – ancak erken dönüşler daha fazla yerinden edilmeyi beraberinde getiriyorsa, bunlar çözüm değildir (Sydney, 2019).

Çoğu zaman menşe ülkedeki savaşın bitmesi ile ev sahibi ülkeler mültecilerden geri dönmelerini bekler. Ancak yalnızca fiziksel güvenliğin sağlanması geri dönmek için yeterli olmaz. BMMYK geri dönüşün yalnızca fiziksel güvenliği değil, potansiyel olarak psikolojik, ekonomik ve yasal güvenliği de tehdit ettiğini belirtmektedir (Badil, 1999; Bradley, 2005). Ayrıca savaş bitse ve fiziksel güvenlik sağlansa dahi, harap olmuş bir ekonomi ve kesintiye uğramış devlet hizmetleri, geçim kaynaklarının eski haline getirilmesini son derece zorlaştırabilir. Bu yüzden gönüllü geri dönüşün kalıcı olması menşe ülkede çalışmaları gerektirir. BMMYK, 2002 yılında gönüllü geri dönüşlerin kalıcı olabilmesi için 4R ilkesini geliştirmiştir. Bunlar geri dönüş (repatriation), yeniden bütünleşme (reintegration), rehabilitasyon (rehabilitation), yeniden inşa (reconstruction)'dur (Güler, 2013). BMMYK bu ilkeleri ile geri dönüşün kalıcı olması ile kişilerin yeniden iltica etmemesini amaçlamıştır.

Eğer gönüllü geri dönüş bir çözüm olarak sunuluyorsa gidilen bölgenin güvenli olduğundan emin olunmalı, geri dönmek isteyen kişilere olası riskler, şartlar tüm yönleriyle anlatılmalı ve gönüllü geri dönüş dayatılmadan tamamen isteğe bağlı olmalıdır. Ayrıca geri dönen kişiler döndükleri ülkede bir süre izlenmeli ve güvende olduklarından emin olunmalıdır. Menşe ülkedeki kısıtlı istihdam olanakları ve hizmetler geri dönen mülteciler ve ev sahibi topluluk arasında bir rekabet oluşturabilir ve geri dönen mülteciler ev sahibi topluluk tarafından yük olarak algılanabilirler. Mültecilerin geride bıraktığı mülklerini (arazi, konut, tarım aletleri, inşaat malzemeleri, hayvancılık vb.) devralan kalan nüfus, mültecilerin geri dönüşünde öfkelenebilir ve bu da onların mülksüzleşmesine yol açabilir (Kibreab, 2002). Geri dönenler genellikle korunmaya ve yardıma ihtiyaç duyarlar (Castles, 2011). Çünkü çatışma sonrasında kalan yerel halk ve yerel halka göre “kaçanlar” başka ülkeye sığınan kişiler arasında

bölünmeler artmaktadır. Çoğu zaman, menşei ülkedeki yönetim ve yerel halk geri dönenlere karşı çok düşmanca davranmaktadır. Yurtdışına sığınma talebinde bulunmak menşei ülkeye sadakatsizlik olarak görülebilir (Webber, 2011).

Kısaca gönüllü geri dönüş için menşei ülkedeki mevcut durumdaki tüm riskleri ortadan kaldırmak mümkün olmasa da asgari bir gereklilik, ilk etapta göçe neden olan koşulların sona ermesidir. Bu, silahlı çatışmanın sona ermesi, azınlıkların haklarını korumak için yeni anayasal hükümlerin yaratılması veya tam bir rejim değişikliği anlamına gelebilir (Dowty 1994; Bredley, 2005). Geri dönüş ülkesinde kişilerin dönecekleri “güvenli bölgeler” geri dönüşlerinden önce hazırlanmalıdır. Bu hazırlık yeniden entegrasyon için çalışmaların yapılmasını, yardım dağıtım bölgelerinin kurulmasını, tarım veya hayvancılık için arazinin belirlenmesini, ev alanlarının sınırlarının belirlenmesini, konut malzemelerinin satın alınmasını, su erişim noktalarının, sağlık ve eğitim tesislerinin inşasını ve donatılmasını içerebilir (Hammond, 2014). Gönüllü geri dönüşte göçün tekrarlanmaması için dönenlerin yerel entegrasyonunun titizce planlanması gerekmektedir. Gönüllü geri dönüşün tarihsel perspektifine bakmak gönüllü geri dönüşün zaman içinde devletler tarafından nasıl değerlendirildiğini ve değişim gösterdiğinin anlaşılmasını sağlayacaktır.

1.5.2.1. Tarihsel Perspektifte Gönüllü Geri Dönüş

Gönüllü geri dönüşün tarihsel perspektifine bakıldığında İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, milyonlarca mültecinin Avrupa'daki evlerine dönüşü, gönüllü geri dönüş sorununu ilk kez Batılı hükümetlerin ve uluslararası kuruluşların dikkatine sunulmuştur (Ghanem, 2013). Bu noktadan itibaren, uluslararası toplumun gönüllü geri dönüşe yönelik tutumunda üç tarihsel aşama ayırt edilebilir (Amore 2002; Ghanem, 2013).

Katia Amore'a göre Soğuk Savaş'ın egemen olduğu ilk aşama, 1947'den 1970'lere kadar uzanmaktadır ve bu dönemde bağımsızlık hareketlerinin sona ermesi sonrasında Üçüncü Dünya ülkelerinde geri dönüş hareketleri yaşanmıştır (Ghanem, 2013). 1970'lerde Avrupa'da istenmeyen "misafir işçiler"den kurtulmanın bir yolu olarak gönüllü geri dönüş planları yaygınlaşmıştır. Hollanda hükümeti 1974'te Türkiye, Tunus ve Fas'tan gelen konuk işçileri kendi ülkelerine 'yeniden entegre etmek' için bir plan başlattı ve

benzer planlar 1977'de Fransa'da ve 1983'te Almanya'da uygulamaya konmuştur (Webber, 2011).

İkinci aşama ise 1980'lerdir. Kalıcı çözümler arasında herhangi bir öncelik sırası olmasa da 1980'lerin başından itibaren gönüllü geri dönüşün uluslararası toplumda daha fazla yer bulduğu görülmektedir (Arıkan, 2021). Soğuk Savaş'ın sonuna doğru, Batılı devletler 1970'lerde ve 1980'lerde bir ekonomik durgunluk dönemine girdiğinde, Batılı devletler mülteciler kısıtlayıcı tedbirlerini uygulamaya koymuş ve gönüllü geri dönüşleri yeniden canlandırmıştır (Ghanem, 2013).

Üçüncü aşama ise 1980'lerde kısıtlayıcı politikalara olan eğilimin 1990'larda yoğunlaşmasına işaret eder. Soğuk Savaş'ın sona ermesi, mülteci üreten ülkelere doğrudan insani müdahaleyi daha az sorunlu ve daha uygulanabilir hale getirerek uluslararası toplumun gönüllü geri dönüş uygulamasına katılımını kolaylaştırmıştır ve 1991 BMMYK Yürütme Toplantısında, Sadako Ogata, 1992'yi gönüllü geri dönüş için on yılın açılış yılı olarak ilan etmiştir (Ghanem, 2013).

1.5.2.2. Gönüllü Geri Dönüş Programları

Devletler mültecileri geri dönüşe teşvik etmek için gönüllü geri dönüş programları geliştirmiş bu programlar maddi yardım başta olmak üzere mültecilerin dönmesi için çeşitli yardım ve teşvikler içermiştir. Zaman içinde mülteci grubuna ve menşe ülkeye göre ev sahibi devletler bu programları şekillendirmiş, değiştirmiş ve geliştirmiştir.

Bilinen en yaygın program Uluslararası Göç Örgütü (IOM)'nın 1979'dan beri geri dönüş ve yeniden entegrasyon için insancıl ve onurlu bir yaklaşım olarak geliştirdiği Yardımlı Gönüllü Geri Dönüş ve Yeniden Entegrasyon Programı (AVRR)'dir (IOM,2016). Ayrıca IOM (2016), AVRR programlarında yedi temel ilkeyi prensip edindiklerini ifade etmektedir. Bu ilkeler; gönüllülük, göçmen merkezli müdahale, güvenlik, yeniden entegrasyonun sürdürülebilirliği, gizlilik, diyalog ve ortaklıklar, kanıta dayalı sistemdir.

Bazen ülkeler mülteci gruplarına yönelik kendi gönüllü geri dönüş programını geliştirebilmektedirler. Örneğin Nisan 2006'da Norveç hükümeti, Norveç, BMMYK ve

Afgan hükümeti arasında Afganların Norveç'ten Afganistan'a dönüşünü düzenlemeye yönelik üçlü anlaşmaya uygun olarak, Afgan vatandaşları için genişletilmiş bir geri dönüş programı başlatmıştır. Geri dönüş programı IRRANA (Afgan Vatandaşlarının Afganistan'a Dönüşü ve Yeniden Entegrasyonu), yalnızca Afganlara sunulmuştur ve ek bileşenleri şunlardır; nakit hibe hem Norveç'te hem de Norveç'te genişletilmiş bilgi ve danışmanlık ve yeniden entegrasyon yardımıdır (Akbari vd., 2008).

Bir diğer örnek ise yine Norveç'te olan Irak Vatandaşlarının Irak'a Bilgi, Geri Dönüş ve Yeniden Entegrasyonu (IRRINI) programıdır. Program, 2008 yılında Norveç Göçmenlik Müdürlüğü (UDI) tarafından Irak'tan kişilerin gönüllü dönüşlerini ve yeniden entegrasyonlarını kolaylaştırmak için kurulmuştur (Bendixsen vd., 2011).

Birleşik Krallık'ta ise menşe ülkelerine geri dönmek isteyenler için mevcut ana program, Gönüllü Yardımlı Geri Dönüş ve Yeniden Entegrasyon Programıdır (VARRP) programıdır, Şubat 1999'dan beri Birleşik Krallık İçişleri Bakanlığı ve Avrupa Mülteci Fonu tarafından finanse edilmektedir ve Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından yürütülmektedir (Black vd., 2004).

Türkiye'de gönüllü geri dönüş Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve IOM tarafından gerçekleştirilmektedir. IOM AVRR programı Türkiye'de varlığını aktif olarak sürdürmekle beraber Suriye, Afganistan, Ukrayna gibi ülkelere geri dönüşü desteklemediğini resmi internet sitesinde ifade etmektedir.

Eylül 2020'de ise Göç İdaresi Genel Müdürlüğü koordinesinde Ulusal Destekli Gönüllü Geri Dönüş Mekanizması İş Birliği Protokolü imza töreni gerçekleştirilmiştir. Uygulanan programda kişilerin gönüllü geri dönüş sürecinde danışmanlık sağlanmakta bu danışmanlıklar menşe ülkede eğitime geri dönme veya kendi işini kurma olmakla birlikte entegrasyon sürecine ilişkin bilgi de vermeyi de kapsamaktadır. Ayrıca program gönüllü geri dönüş yapan kişilere ayni ve nakdi yardım da sağlamaktadır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020).

Türkiye'deki Suriyelilerin gönüllü geri dönüşü ile ilgili yerel programlar da bulunmaktadır. Örneğin İstanbul'da Esenyurt Belediyesi "Gönüllü Geri Dönüş Projesi" kapsamında bölgedeki Suriyelilerin gönüllü geri dönüşü kapsamında çalışmalar

gerçekleştirmektedir. Bu çalışmalar kişilere gönüllü geri dönüş sürecinde ücretsiz hukuki danışmanlık ve yol yardımını kapsamaktadır. Esenyurt Belediye Başkanı Kemal Deniz Bozkurt bugüne kadar proje kapsamında 2 Bin 700'ün üzerinde Suriyelinin gönüllü geri dönüş yaptığını söylemiştir (Akbulut, 2022).

Bu tür gönüllü yardımlı geri dönüş planlarının benimsenmesini ve bu geri dönüşün sürdürülebilirliğini etkileyen faktörlerin dikkate alınmasının önemli olmasının çeşitli nedenleri vardır. Birincisi, BMMYK tarafından öngörülen mülteci uçuşuna yönelik üç dayanıklı çözümden biri olarak gönüllü geri dönüş, mültecileri desteklemenin potansiyel olarak uygun maliyetli ve insancıl bir yolunu temsil etmektedir. İkincisi, sığınmacıların yanı sıra güvenli mülteci ya da diğer insani statüye sahip olanların özellikle kendi ülkelerindeki hükümet değişikliği ya da şiddetli çatışmaların sona ermesinden sonra, evlerine dönme konusunda net bir istekleri olduğu varsayılmaktadır. Üçüncüsü, bu gibi durumlarda, geri dönüşleri, özellikle ilgili kişilerin doktor, mühendis, öğretmen ve hatta politikacı olarak becerilere sahip oldukları veya kendi ülkelerinin yeniden inşasına başka şekillerde katkıda bulunabilecekleri durumlarda, kendi ülkeleri için potansiyel olarak son derece olumlu olarak da görülebilir (Black vd., 2014). Bu nedenler gönüllü geri dönüş programlarının devletler tarafından neden bu kadar tercih edildiğini gösterebilmektedir.

1.5.3. Türkiye’de Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeliler

Suriye 2011’deki iç çatışmalardan önce Ortadoğu’nun ekonomik olarak gelişmekte olan, düşük-orta gelir sınıfında yer alan bununla birlikte sosyal ve ekonomik eşitsizliklere de sahne olan siyasal baskı sorunlarının yanı sıra şeffaf olmama ve yolsuzluğun sık görüldüğü bir ülkeydi (Hinnebusch; İçduygu ve Ayaşlı, 2019). Böyle bir çerçevede Suriye “Arap Baharı” olaylarından etkilenmiş bu etkilenmenin getirdiği muhalefetin yükselişine ülkedeki mevcut rejim sessiz kalmayarak olayları şiddetle bastırma girişiminde bulunmuş (İçduygu ve Ayaşlı, 2019) ve Esad rejiminin göstericilere doğrudan ateşli silahlar kullanması, Suriye’de bir iç savaşın başlamasına sebep olmuştur (Yılmaz, 2013; Khalaf ve Ilgar, 2017).

Başlayan iç savaşlar ile halkın güvenli bölge arayışı ile zorunlu göç kaçınılmaz olmuş ve Suriye’den kitlesel göç hareketleri başlamıştır. Türkiye mülteciler için Avrupa ülkelerine giden yolda bir transit olmuştur (Aksel ve İçduygu, 2019).

Yalnızca Türkiye değil bugün Ürdün, Lübnan gibi ülkeler de çok sayıda Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır. Suriyeliler için ev sahibi ülke seçiminde birden çok faktör ortaya çıkmıştır: coğrafi yakınlık; ülkeye önceden aşinalık, aile, kabile veya sosyal bağlar; kültürel veya politik yakınlık ve ülkedeki önceki veya mevcut istihdam. Bazı mülteciler, özellikle Esad rejimini destekleyenler, siyasi eğilimleri nedeniyle Lübnan’ı seçmiştir. Hizbullah’ın Lübnan’daki varlığı ve ülkenin rejim kontrolündeki bölgelere coğrafi yakınlığı rejim yanlıları için ülkeyi daha güvenli bir seçim yaparken (Yahya vd., 2018); rejim karşıtı mülteciler, Türkiye ve Ürdün’e kaçmayı seçmiştir.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından 2022 yılı Eylül ayında yayınlanan Geçici Koruma İstatistiklerine göre Eylül 2022 verilerine göre geçici koruma statüsündeki Suriyeli sayısı 3 milyon 646 bin 278’i bulmuştur.

Türkiye’deki Suriyelilere yönelik yürütülen çalışmalar bugün Suriyelilerin göçü ardından on bir yıl geçmesine rağmen birçok alanda hizmetlere erişimde sorun yaşadıkları görülmüştür. Suriyelileri ikilemde bırakan kötü yaşam koşulları, kamu hizmetlerine erişimdeki sorunlar, güvencesiz geçici statü ve son derece seçici entegrasyon politikaları, Türkiye’deki Suriyeliler için temel zorluklardır (akt. Kayaoglu vd., 2021). Bélanger ve Saracoglu (2019)’a göre Suriyelilerin Türkiye’de karşılaştıkları zorluklar, Türkiye’nin kurumsal mimarisi, yasal çerçevesi ve mülteci yönetimi stratejilerindeki eksiklikler ve boşluklardan kaynaklanmaktadır. Aradan geçen on bir yıla karşın ilk geldiklerinde “misafir”olarak karşılanan ve yerel halk tarafından hoş görü gösterilen Suriyeliler hala geçici koruma statüsüne sahiptir. Geçici koruma istisnai durumlarda krize müdahale etmek için verilen ve sonrasında kalıcı çözüm bulunduğu sonlandırılması gereken bir statü olarak tanımlanabilir. Ancak Suriyelilerin Türkiye’deki varlığı artık krizden ziyade kalıcı bir göç hareketine dönmektedir ve savaşın aradan uzun zaman geçmesine rağmen hala bitmemesi durumunun geçici olmadığını ortaya sermektedir. BMMYK geçici koruma için bir süre sınırı belirlenmesini tavsiye ederek; söz konusu sürenin en fazla 5 yıl olmasını öngörmektedir (Arıkan, 2021). Çünkü mültecilerin ev sahibi ülkede uzun süre geçici koruma statüsüne sahip olması bireylerin geleceklerine dair kararlar alırken net

olamamaları, belirsizlik içinde yaşamalarına ve yasal statünün tanımlanması noktasında Suriyelilerin bir hak kaybına uğramalarına (Gencer, 2017) sebep olabilmektedir.

Yukarda da bahsedildiği gibi İlk göç dalgasında “misafir” olarak tanımlanan ve yerel yönetimler ve yerel halkça hoşgörü ile karşılanan göç dalgasında bugün yerel halkın tutumu, Suriyelilerin maruz kaldığı ırkçılık, ayrımcılık, sahip oldukları yasal statüdeki boşluklar ve kalıcı çözüm arayışlarının yetersiz olması haklara erişimde yaşanan sorunları daha da derinleştirmektedir.

1.5.3.1. Türkiye’de Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Yönelik Politikalar ve Uygulamalar

Türkiye Suriye’deki savaş başladıktan sonra uyguladığı açık kapı politikası ile Suriyelilerin sınırdan geçerek Türkiye’ye sığınmasına izin vermiştir. O günden sonra yerel halk tarafından da misafir olarak kabul edilen Suriyelilerin savaş bittikten sonra ülkelerine döneceği ve savaşın da yakın zamanda biteceği düşünülmüştür. Ancak devam eden savaş ve göç dalgası Suriyelilere yönelik politikaların geliştirilmesi gerektiği ve yasal statülerindeki boşluğun doldurulması gerektiğini göstermiştir.

Türkiye’nin mülteci politikasını belirleyen ve yön veren iki temel unsur bulunmaktadır. Bunların ilki Türkiye’nin muhatap olduğu göç dalgasının henüz bitmemiş olmasıdır (Taş ve Özcan, 2018). Yalnızca Suriye değil bugün Afganistan, Irak gibi ülkelere de Suriye göç dalgası almaya devam etmektedir. Diğerleri ise Türkiye’de barınmakta olan Suriyelilerin büyük çoğunluğunun ülkelerine geri dönmeyecekleri gerçeğidir. Suriyeliler dönmek istese de ülkede devam eden savaş ve güvenlik riski geri dönüşü seçilmesi zor bir seçenek haline getirmektedir (Taş ve Özcan, 2018).

Türkiye’de 2014 yılında yayımlanan Geçici Koruma Yönetmeliği ile Suriyelilerin hakları ve ihtiyaçları doğrultusunda düzenleme yapılmıştır. Yönetmelikle beraber başta sağlık hizmetleri olmak üzere eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler ile tercümanlık ve benzeri hizmetlerin sağlanabilmesi detaylı olarak düzenlenmiştir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014).

Geçici Koruma Yönetmeliğinde geri gönderme yasağından bahsedilmiş ve geri gönderme yasağı şu cümlelerle açıklanmıştır:

...hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014).

Kişilerin geri gönderildiğinde zulüm, işkence, kötü muamele veya diğer ciddi insan hakkı ihlalleri de dahil olmak üzere onarılamaz zararlar göreceğine dair geçerli gerekçeler olması halinde; uluslararası insan hakları hukuku kapsamında yer alan geri gönderme yasağı (non-refoulement), devletleri, kişileri kendi yetki veya kontrol alanından transfer etme veya çıkarmaktan menetmektedir.

Türkiye’deki Suriyelilere yönelik eğitim, sağlık, konut, sosyal yardımlar gibi noktalarda çeşitli düzenlemelere gidilmiştir. Örneğin Suriye’de eğitimine devam eden ancak savaş nedeni ile devam edemeyen çocuklar geçici koruma kimlik belgesi ile denklik değerlendirilmesinden sonra eğitimlerine Türkiye’de kaldıkları yerden devam edebilmektedir. Bununla beraber Türkiye’de doğan çocuklar da eğitimlerine Türkiye’de başlayabilmektedir, eğitim haklarına ücretsiz erişebilmektedir. Ancak bu erişimde uygulamaların her zaman kolaylık sağladığı ve sorunsuz işlediğini söylemek gerçekçi olmayacaktır. Eğitim, sağlık, çalışma gibi temel haklara erişimi sağlayan geçici koruma statüsü mültecilere bazı alanda kısıtlamalar da getirmektedir. Suriyelilerin yalnızca kayıtlı oldukları illerde yaşamak zorunda olmaları ve kayıtlı bulundukları ilden başka bir ilde yaşamaya giderken bağlı oldukları İl Göç İdaresi Müdürlüğünden izin almamaları durumunda eğitim ve sağlık hizmetlerinden faydalanamamaları gibi uygulamalar mülteciler için çeşitli kısıtlamalara sebep olmaktadır (akt. Akarçay Ulutaş ve Kırlioğlu, 2020).

Bununla beraber Suriyelilere yönelik uygulamalardan biri diğeri ise kayıtlı oldukları ilden başka bir ilde gitmeler için yol izin belgesi almak zorunda olmalarıdır. Yol izin belgesinin alınmasındaki bürokratik zorluklar, Suriyelilerin bir kısmı için Türkiye içindeki hareketliliğe karşı önemli bir faktördür. Daha da önemlisi, geçici koruma statüsü, seyahat izinleri olsa bile Suriyelilerin Türkiye dışına hareketliliğini kısıtlamaktadır (Aksel ve İçduygu, 2019). Yol izin belgesini almadaki zorluklar kişilerin başka şehirlerdeki geçici işlerde çalışmasına engel olabilmektedir.

Türkiye’de geçen uzun bir süreye karşın hala geçici koruma statüsü kapsamında değerlendirilen Suriyeliler Türkiye’de geleceklerinin belirsiz olması sebebi ile yeniden göç kararı alabilirler. Geçici koruma yararlanıcılarının ev sahibi ülkelerde kaldıkları süre boyunca yasal statüleri de belirsizdir ve bu da daha fazla belirsizliğe yol açar. Herhangi bir ülkedeki bir kişinin yasal statüsü, haklarını, yükümlülüklerini, özgürlüklerini ve ayrıca kısıtlamaları tanımlar. Griffith (2005)’in iddia ettiği gibi, kimin kanunun içinde ve kimin dışında olduğu, kanuniliğin sınırlarını algılamak için çok önemlidir (Şengül, 2022).

Bélanger ve Saracoglu (2019) Türkiye’deki Suriyelilere yönelik yapılan araştırmaların genellikle kriz çerçevesinde ele alınmakta ve üç tema tartışılmaktadır. Bunlardan ilki Suriye göçünün piyasa ilişkileri üzerindeki etkisi, ikincisi sosyal alanda mültecilere yönelik sunulan yardımlar, üçüncüsü ise eğitim alanıdır (Bélanger ve Saracoglu, 2019). Aşağıda Türkiye’deki Suriyelilerin eğitim, istihdam, sağlık gibi hak ve hizmetlere erişimde yaşadıkları sorunlar daha detaylı tartışılacaktır.

1.5.3.2. Türkiye’deki Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Hizmetlere Erişimi

Mültecilerin menşe ülkedeki geçim kaynağı varlıklarına, fırsatlara erişimleri ile bunları kazanma beklentileri gönüllü geri dönüşte mültecilerin kararlarını etkileyen kilit faktördür (Harild vd., 2015). Türkiye’deki Suriyelilerin gönüllü geri dönüşe ilişkin eğilimleri de Türkiye’de erişebildikleri hak ve hizmetlere erişimleri ile yakından ilgilidir. Savaşın mevcut olarak devam ettiği ve hak ve hizmetleri kısıtladığı bir ülkeye mültecilerin dönmesini beklemek gerçekçi olmayacaktır.

Suriye’de savaşla birlikte yok olan alt yapı ve hizmetlerin yeniden inşa edilmesinin zaman ve para açısından oldukça maliyetli olacağı tahmin edilmektedir. Savaş bitse dahi olası Suriye’nin çatışmalar başlamadan önceki duruma gelmesi için 30-40 yıl ve yaklaşık 250 milyon dolar bir bütçeye gerek olduğu tahmin edilmektedir (İçduygu ve Ayaşlı, 2019). Hizmetlerle ilgili olarak, Suriye’de elektrik üretimi 2010 ve 2015 yılları arasında yüzde 62’nin üzerinde düşmüş ve günlük uzun elektrik kesintilerine neden olmuştur. Aynı zamanda, Suriye’nin su pompa istasyonlarının yaklaşık yarısı, su kulelerinin üçte biri, kanalizasyon arıtma tesislerinin dörtte biri ve su kuyularının altında

biri kısmen hasar görmüştür veya yok olmuştur. Son olarak, tüm sağlık tesislerinin yarısından fazlası kısmen veya tamamen tahrip edilmiş ve Suriye'deki 30.000 doktorun en az 15.000'i ülkeyi terk etmiştir (Yahya vd., 2018).

Suriye'ye dönenler son derece zorlu yaşam koşullarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Sağlık, barınma, gıda, eğitim, su ve sanitasyon gibi temel hizmetler büyük ölçüde eksiktir. Suriye'deki sağlık tesislerinin neredeyse yarısı ya kısmen çalışmakta ya da hiç çalışmamakta ve her üç okuldan birden fazlası hasar görmüş ya da yıkılmıştır (Müller Funk ve Fransen 2020).

Hak ve hizmetlere erişim Türkiye'ye geliş sürecinde etki eden faktör olmakla beraber hak ve hizmetlere erişememe yahut hak ve hizmetlere erişimde maruz kalınan olumsuz deneyimler gönüllü geri dönüş hakkında görüşleri etkileyen deneyimler olarak sayılır. Bu bölümde sırasıyla geçici koruma altındaki Suriyelilerin eğitim, sağlık, istihdam ve barınma haklarına erişimleri incelenecektir.

1.5.3.2.1. Eğitim

Suriye'deki iç savaşla birlikte eğitime ve temel hizmetlere erişim de ciddi şekilde etkilenerek yerinden edilmenin daha da artmasına neden olmuştur. Suriye'nin eğitim altyapısı çatışmalardan ağır şekilde etkilenmiş tüm eğitim tesislerinin yüzde 53'ü kısmen hasar görmüş ve yüzde 10'u tamamen yıkılmıştır. Halep valiliklerindeki okullar, ilkokulların yaklaşık yüzde 68'inin kısmen hasar görmesi veya yıkılmasıyla en çok etkilenenlerden olmuştur (Yahya vd., 2018). Çocukları Kurtarın (Save The Children) Mart 2020 raporuna göre İdlib'deki okulların yarısından fazlası (1062 okul arasından 570'i) tahrip edilmiş, hasar görmüş veya güvenlik riski sebebiyle hizmet dışı kalmıştır. Terör örgütlerinin kontrolü altındaki bölgelerde kız çocuklarının okula gitmesi engellenmiş, erkek çocukları ise savaşta yer almaları için silah altına alınmışlardır (Mültecilerle Dayanışma Derneği, 2021).

Türkiye'den Suriye'ye gelen nüfusun büyük bir kısmını genç nüfus oluşturmaktadır. Mart 2022 itibari ile Türkiye'deki geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin sayısı 3 milyon 754 bin 591 kişi iken bu kişilerin 1 milyon 785 bin 690'ını, %47,6'sının on sekiz yaş altı çocuklar oluşturmaktadır (Mülteciler Derneği, 2022). Savaş sırasında gelen ve

eğitim çağında olan çocuk ve gençlerin büyük bir kısmı Türkiye’de eğitimine ara vermek zorunda kalmış ya da hanede geçim kaynağını sağlayabilmek amacı ile çalışmak zorunda kalmıştır. İş piyasasında Suriyeli çocuk ve gençlerin oranının oldukça yüksek olduğu bilinmektedir (Şahankaya Adar, 2018).

Suriyeliler Türkiye’ye ilk geldiklerinde kamplarda kalmış ve çocuk ve gençlerin eğitime ulaşmaları için kamplarda geçici eğitim merkezleri aracılığı ile çocukların eğitimlerine devam etmeleri sağlanmıştır. İlerleyen zamanlarda Suriyelilerin Türkiye’de kalışlarının geçici olmadığının farkına varılması ile birçok alanda olduğu gibi eğitimde de kalıcı politika arayışlarına girilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı okullara yolladığı resmi yazı ile 2016-2017 eğitim-öğretim yılının sonuna kadar geçici eğitim merkezlerinin kapatılacağını duyurmuştur. Bu da Suriyelilerin Milli Eğitim Bakanlığı eğitim sistemine dahil edileceği anlamına gelmiştir (Şahankaya Adar, 2018).

Türkiye’deki Suriyelilerin edindiği geçici koruma kimliği Suriyeli çocukların bir Türk okulunda ücretsiz eğitim görme hakkı konusunda Türk çocuklarla aynı haklara sahip olmalarını sağlamaktadır. Ancak, birçok hizmette olduğu gibi, ailelerin çocuklarını okula göndermenin ulaşım masraflarını karşılayamadığı ve giyecek parasının olmadığı, yoksullukla karşı karşıya kalan Suriyeli ailelerin gündelik gerçeklerinde bu hakka erişim daha zor olabilmektedir (Kutlu, 2015; Baban vs., 2016).

Bunun dışında aileler çocuklarını okula gönderme noktasında çekincelere sahip olmuşlardır ya da dil bariyeri gibi nedenlerden dolayı çocuklar okul dışı kalmıştır. Mali yetersizlikler de çocukların eğitim dışı kalmasında önemli bir etken olmuştur. Özellikle on beş yaş üstü genç Suriyeli erkeklerin okullaşamaması ve hanenin geçimini sürdürme gibi görevleri üstlenip kayıtsız istihdama dahil olduğu bilinmektedir. Örneğin, Türkiye’de on beş yaşındaki kız çocuklarının yüzde 86.8’si eğitime dahil olurken Suriyeli on beş yaşındaki kız çocuklarının yalnızca yüzde %29.4’ü eğitime dahil olabilmektedir. Oğlan çocuklarında ise on beş yaşındaki Türklerin eğitime erişimindeki oran yüzde 88,4 iken, Suriyelilerde yüzde 12,9’dur (Pinedo-Caro, 2020).

Göçmen ve mülteci olan kişilerin ve çocuklarının göç ettikleri ülkede eğitim görmelerine ilişkin çeşitli uluslararası ve ulusal düzenlemeler bulunmaktadır. Göçmen ve mültecilerin ve çocuklarının göç ettikleri ülkede eğitim görme durumu ve şartları bu

yasal düzenlemelerle güvence altına alınmaktadır (Duman, 2019). Suriyeli çocukların yasal düzenleme ve kararlara rağmen Türkiye’de okullaşamamaları çocuklar için bakıldığında kayıp nesillerin ortaya çıkması, toplumla bütünleşme ve uyum sorunları gibi birçok riski doğurduğu bilinmektedir (Gencer, 2017). Eğitimine devam edemeyen ve çevresel riskler karşısında en savunmasız gruplardan olan çocukların kayıp nesil olarak adlandırılması yanlış olmayacaktır.

Eğitim ile gönüllü geri dönüş kararını doğrudan ilişkilendirmek oldukça zor olsa da gönüllü geri dönüş fikrini şekillendiren etmenlerden biri olarak sayılabilir. Eğitim düzeyi geri dönme eğilimi ile doğrudan ilişkili olmasa da niteliklerinin altında çalışanların geri dönme eğilimleri daha yüksektir (Mencutek, 2022). Çocukların okulda maruz kaldıkları ayrımcılık, ırkçılık, eğitim dışı kalmaları ile buradaki geleceklerinin buğulu hale gelmesi, ait olamadıklarını hissettikleri toplumdan ayrılma, menşei ülkeye geri dönme kararlarına etki edebilir. Ayrıca eğitime erişemeyen çocukların ilerleyen yaşlarında iş piyasasında nitelikli bir iş gücüne sahip olması, hayallerindeki işleri yapabilmeleri mümkün olamamaktadır. Bu durum ise yukarda atıf yapıldığı gibi geri dönme eğilimlerini arttırabilir.

1.5.3.2.2. Sağlık Hizmetleri

Suriyelilerin sağlık hizmetlerine erişimi de gönüllü geri dönüş eğiliminde gözden geçirilmesi gereken bir noktadır. Türkiye’de Suriyelilere verilen geçici koruma statüsü ile Suriyelilerin geri gönderilmeme ve geri gönderilme noktasında korunma, sağlık, seyahat, ticari iş yeri açma, oturma izni ve konut edinme konularında imkânlar tanınmıştır. (Aydın Yılmaz, 2019). Türkiye’de Suriyelilerin sağlık hizmetleri Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ile beraber Sağlık Bakanlığı koordinasyonu ile ilerlemektedir. Geçici koruma kimliği aldıktan sonra Suriyeliler, genellikle Türk vatandaşlarına sağlananlara benzer, belirli sınırlı sosyal haklara erişebilmektedir. Bu haklar, çocuklar için ücretsiz sağlık hizmetlerine ve eğitime erişimi içerir. Doktor ziyaretleri, gerekli ameliyatlara ve tüm ilaç maliyetlerinin %80’i dahil olmak üzere temel sağlık hizmetleri karşılanmaktadır (Kutlu 2015; Baban vd., 2016).

Sağlıkla ilgili araştırmalar Suriyelilerin birçok sağlık hizmetine ücretsiz erişim sağlamasına rağmen sağlık hizmetlerine erişimdeki bazı zorluklar yaşadıklarını

göstermektedir. Tercüman eksikliği, mültecilerin hakları konusunda bilgi eksikliği ve bazen sağlık personellerinin mültecilere yönelik olumsuz tutumları bu zorluklardan sayılabilir (Bélanger ve Saracoglu, 2019).

Eğer kısı kayıtsızsa sağlık hizmetlerinden ücretli bir şekilde yararlanabilmektedir. Bununla beraber Türkiye’de Göçmen Sağlığı Merkezleri gibi uygulamalarla özellikle sığınmacı nüfusunun yoğun olduğu yerlerde Suriyelilerin dil bariyeri gibi engellere takılmadan birincil basamak sağlık hizmetlerine erişimleri sağlanmıştır.

1.5.3.2.3. İstihdam

Gönüllü geri dönüşü etkileyen bir diğer unsur da kişilerin Türkiye’de sahip oldukları ekonomik durumdur. Suriyelilerin istihdam içindeki yerlerine bakmak ekonomik durumları hakkında fikir edinmek için oldukça önemlidir. 2011’de Suriye’de başlayan göç dalgası ile Suriyelilerin Türkiye’de geçici oldukları, misafir oldukları düşünülmüştür ve kişiler kamplara yerleştirilmeye başlanmıştır ancak sonrasında göçün kitlesel olarak artması ile kamptan çıkan kişilerin geçimlerini sürdürmek için istihdama dâhil olmaya başladığı görülmüştür. Bu dahil olma başta ucuz iş gücü, kayıt dışı ekonomi ve güvence altına alınmayan işçi hakları ile mevcut olmuştur. Ev sahibi halktan kişilerin yapmak istemeyeceği işler çok daha düşük fiyatlarla Suriyeli sığınmacılara yaptırılmaya çalışılmıştır. Türkiye bu konuda düzenleme yapma ihtiyacı duymuş ve 15 Ocak 2016 itibarıyla Türkiye’de yaşayan Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere çalışma hakkı tanınmıştır. Bu düzenlemeye göre, en az 6 aydır Türkiye’de kayıt altında olan Suriyeliler, bir iş yerinde 1/10 oranında olmak üzere, en az asgari ücretle çalışmak kaydıyla, işverenlerin talebi ile çalışma hakkına sahip olabilmektedir (Erdoğan, 2019). Yürürlüğe giren kanunun içerdiği diğer şartlar ise Suriyelilerin yalnızca geçici koruma kaydının bulunduğu illerle çalışabilmeleri ve Uluslararası İşgücü Kanununda tanımlanan dışçılık, eczacılık veya hakimlik gibi Türkiye’de vatandaş olmayanlara yasak olan bazı meslekleri icra edememeleridir (Aksel ve İçduygu, 2019).

Bu düzenlemeye karşın kayıtsız ve ucuz iş gücü ile çalıştırılan Suriyeli sayısı hala oldukça fazladır. Bu durum, Suriyelilerin serbest piyasaya karşı sosyal ve yasal korumadan yoksun olduğu bir kayıt dışı çalışma alanının var olmasına yol açmıştır (Bélanger ve Saracoglu, 2019).

Suriyelilerin kayıt dışı istidamda yer aldıkları üç ana plana çıkan sektör vardır. Bunlar ticaret, inşaat ve imalattır (Pinedo-Caro, 2020). Çalışma izninin alınması zorunlu olsa da çalışma izninin alınması işverenin isteğine bağlı olmaktadır bu da Suriyelilerin kayıt dışı istihdamda güvencesiz çalışmalarına neden olmakta ve hayatını zorlaştırmaktadır. Bu kişiler iş piyasasına erişim konusunda sıkıntı çekerken kayıtsız istihdam edilmeleri sebebi ile uzun süren iş saatleri sebebi ile izole bir yaşam sürmek zorunda kalmaktadır (Şimşek, 2018). Ayrıca kayıt dışı istihdam mülteci işçilerin çalışma ve yaşam koşullarının niteliğini belirlemektedir. Her şeyden önce kayıt dışılık, mülteci işgücünün her türlü sosyal güvenlik sisteminin dışında kalması, uzun saatler boyunca ve toplu olarak örgütlenmenin zor olduğu işlerde çalışması anlamına gelir (Şenses, 2016). Bununla beraber işverenlerin ücretleri geç ya da hiç ödememesi de kayıtsız istihdamla çalışan mültecilerin sahip olduğu zorluklardandır. Düşük ücretler ve düzensiz ödemeler, kötü barınma koşullarına neden olur. Kayıt dışı istihdam edilen mülteciler yaşamlarını genellikle çalışabilecekleri ve kayıt dışı yaşayabilecekleri yoksul semtlerde kurmaktadır (Toksöz vd., 2012; Şenses, 2016).

Yetişkin mültecilerin iş bulmakta karşılaştıkları zorluklar, çocukları aile adına gelir elde etmeye zorlamaktadır. Eğitimin dolaylı maliyetleri ile birleştiğinde ise gelir eksikliği genellikle çocuklarının okula gitmesini engellemektedir (Seefar Syrians, 2018). Özellikle genç Suriyeli nüfusun haneyi geçindirme görevini üstlendiği ve okul dışı kaldığı görülmektedir. Bugün on beş yaşındaki Suriyeli genç oğlan çocuklarının yüzde 66,1'lik bir istihdam oranı içinde yer aldığı görülmektedir (Pinedo-Caro, 2020). Bu oran bu yaş grubundaki çocukların okullaşma oranlarındaki düşüklüğü ortaya sermektedir. Pinedo-Caro (2020)'ya göre genç Suriyeliler arasında bulunan bu yüksek istihdam oranının arkasında üç etken faktör olabilir. Bunlar okullaşamama, acil gelir ihtiyacı ve erkeklerin çalışması ve kadının evde olmasının beklendiği kültürel arka plandır. Çocuk işçiliği, kayıt dışı çalışma, düşük ücretler, ücretlerin düzensiz olması veya ödenmemesi, eşit işe eşit olmayan ücret şeklinde ayrımcılık ve niteliksizleştirme (Şensen, 2016) istihdamda geçici koruma altındaki Suriyelilerin deneyimlerinden yalnızca birkaçıdır.

Bununla beraber geçici koruma altındaki Suriyelilerin işgücü piyasasına kayıt dışı dâhil edilmesinin ev sahibi topluluk üzerinde de ücretlerin düşmesi, işsizliğin artması gibi etkileri vardır (Bélanger ve Saracoglu, 2019). Özetlemek gerekirse Suriyeliler istihdamda birçok problemle yüz yüze gelmektedir ve bu sorunlar mikro olarak görülse de mezzo ve makro düzeyde etkileri yalnızca Suriyeliler için değil ev sahibi halk için de

olumsuz olmaktadır. Bu yaşanan olumsuzluklar, yerel halkın mülteciler ve yerel halk arasında gerginliğe neden olabilmektedir. Türkiye’de yerel halk, işsizliğin yüksek ve nitelikli istihdamın kısıtlı olduğu bir ekonomide işgücü piyasasına erişim konusunda Suriyeliler ile yaşadıkları rekabeti kendi çıkarlarına tehdit olarak görebilmekte ve çıkar çatışması algısı özellikle kendilerini uzun yıllardır dışlanmış hisseden kesimlerin ekonomik olarak da Suriyelilerle rekabet yaşadığı ortamlarda keskinleşmektedir (International Crisis Group, 2018).

Ekonomik entegrasyon ev sahibi olmayı kolaylaştırır, bu da ev sahibi ülkede kalıcı yerleşimi daha da kolaylaştırır (Alba ve Logan 1992; Anniste ve Tammaru, 2014). Neoklasik göç teorisine göre, göçmenler beşeri sermayeye daha fazla yatırım yaptıkça geri dönmeye daha az istekli hale gelmektedirler. Sosyokültürel ve yapısal entegrasyon sürecini başarıyla yürüttükten sonra, göçmenler giderek daha üretken hale gelir ve ev sahibi ülkenin işgücü piyasasına katkıları yerlilerinkiyle karşılaştırılabilir hale gelmektedir (Anniste ve Tammaru, 2014).

Mülteciler göçün maliyetlerini yanlış hesapladıklarında ve ev sahibi ülkede yüksek yaşam standartlarına, daha yüksek gelire erişemeyeceklerini veya birikim yapamayacaklarını anladıklarında da geri dönüş gerçekleşir (akt. Mencutek, 2022). İstihdama erişim ve işgücüne dahil olma gönüllü geri dönüş kararında önemli bir rol oynar. Kişinin işgücüne dahil olması ve kazandığı gelirden memnun olması gönüllü geri dönüş fikrinden uzaklaştırır (Vesek, 2020). Hâlihazırda çalışmakta olan mültecilerin çalışmayanlara göre geri dönmek isteme olasılıkları daha düşüktür.

1.5.3.2.4. Barınma

Barınma temel insan haklarından biridir ve bu hakkın korunması gerekmektedir. Barınma sosyal bir hak olduğu için devletlerin bu noktada iki yükümlülüğü vardır. İlk olarak, devletler herkesin bu hakkın ifade ettiği standartlara eşit erişimini sağlamakla yükümlüdürler (Karan, 2019). Ayrımcılıkla mücadele ilk yükümlülüğün yerine getirilmesinde önem arz etmektedir. İkinci olarak ise devletler barınma hakkına ilişkin standartları mümkün olan en üst düzeye çıkarmak için ilerici adımlar atmakla yükümlüdürler (Karan, 2019).

Suriyelilerin Türkiye'ye ilk sığındıkları zaman kamplarda kalmaları ve sonrasında da ülkelerine dönecekleri ortamın oluşacağı ve kişilerin döneceği düşünülmüştür. Kampların dolması ile mültecilere valilikler tarafından belirlenen illerde özel konutlarda kalabilecekleri ifade edilmiştir.

Bugün kampların tamamen kapatılmış olması ile Suriyeliler özel konutlarda barınmaktadır. Ancak düşük gelir, dışlanma gibi unsurlar mültecilerin istedikleri hanede barınmalarına engel olabilmektedir. Buna karşılık birden çok ailenin aynı hanede yaşaması ve barınma ihtiyaçlarını bu yolla gidermeye çalıştığı görülmektedir. Bakioğlu, Artar ve İzmir (2018)'in Ankara'da yaşayan Suriyelilerle yaptıkları bir çalışmada, Suriyelilerin geniş aile şeklinde yaşamalarının nedeninin kira fiyatlarının yüksekliği, maddi imkânsızlıklar ve çocuk sayılarının fazlalığı ile açıklamıştır (Diker ve Karan, 2021). Mültecilerin barınma hakkına erişimde yaşadığı sorunlardan biri ise ev sahiplerinin kira fiyatlarını mülteciler için daha pahalı belirlemesidir. Bununla birlikte bazı ev sahiplerinin mültecilere ev kiralamaya sıcak bakmadığı bilinmektedir.

Mültecilerin barınmada yaşadıkları diğer bir sorun ise kentsel dönüşüm kapsamında oturdukları evlerin, gecekonduların kentsel dönüşüm kapsamında yıkım kararının olmasıdır. Zorunlu göç sonucu yer değiştiren mülteciler göç ettikleri yerde de sürekli ev değiştirmek zorunda kalarak yerinden edilme baskısını yeniden yaşamaktadır (Diker ve Karan, 2021). Örneğin Ankara'nın Altındağ ilçesi Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı bir ilçe olup ilçede kiralar oldukça düşüktür. Altındağ ilçesinde devam eden kentsel dönüşümle birlikte birçok Suriyeli hanesini terk etmek zorunda kalmış ve Şubat 2022'de İç İşleri Bakanlığı tarafından yürürlüğe konan Seyreltme Politikası nedeni ile tekrar Altındağ ilçesinde ev kiralayamamıştır.

Şubat 2022'de İçişleri Bakanlığı tüm Türkiye'deki Suriyelilere yönelik Mekânsal Yoğunlaşmayla Mücadele adlı planı duyurmuştur. Plana göre yüzde 25'in üzerinde Suriyeli nüfusun olduğu bölgelerde hiçbir yabancıya ikamet izni verilmeyeceği söylenmiştir (Fırat, 2022). 52 ilde toplamda 800 mahalle (Fırat, 2022) her uyruktan yabancıların nüfus kaydına kapatılmıştır.

1.5.3.3. Türkiye'deki Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Uyum

Göç yalnızca bir mekânsal yer değiştirme değil sosyo-kültürel bir değişim anlamına gelmekte bu yüzden bu çerçeve içinde ele alınması gerekmektedir. Bu sosyo-kültürel değişim hem geride bırakılan hem de dahil olunan toplumsal yapıyı etkiler (Yaman, 2017).

Sosyal uyum ise en basit tanımı ile ev sahibi toplum ve mülteciler arasındaki ilişkilerin geliştirilmesidir. Gencer (2017)'e göre bu ilişkilerin geliştirilmesine mültecilerin yaşadığı birçok sorun sebebi ile ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sorunlar ise yeni bir kültüre uyum ve toplumsal kabul, dil sorun ve istihdama erişememe gelmektedir. Sosyal uyum çok yönlü ve esnek bir kavramdır. Güçlü, pozitif ve bütünleşik ilişkiler yüksek sosyal uyumun göstergesi olarak algılanırken, zayıf, negatif veya parçalanmış ilişkiler zayıf sosyal uyum anlamına gelir (World Vision, 2020).

Bugün araştırmalar, topluluklar arasında artan sosyal gerilimlerin ev sahibi ülkelerde ikincil çatışma yaratma potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir (Appave ve David, 2017). Bu sosyal gerilimlerin ve uyum sorunun aşılabilmesi için göçü yalnızca yer değiştirme hareketi olarak tanımlamaktan ziyade göçün toplumsal sorunlarını tespit edebilmek bunu yaparken de bu sorunlar karşısında gerekli teknik, hukuki altyapıyı oluşturabilmektedir (Akıncı vd.,2015).

Türkiye'deki Suriyelilerin Avrupa'ya yasal ya da yasal olmayan yollarla gitme olasılıkları çok azalmıştır. Bu olasılığın azalması Türkiye'nin transit değil kalıcı bir göç ülkesi olarak görülmesine ve ülkelerindeki savaş ortamına dönmek istemeyen mültecilerin Türkiye'de işletme kurdukları, taşınmaz mal sahibi oldukları ve dil öğrenmeye çalıştıkları tüm bunlarla entegre olmaya çalıştıkları görülmektedir (akt. Bolgün ve Uçan, 2020). Türkiye'de özellikle Suriyeliler için bazı uygulamalar ve uyum politikaları geliştirilmiştir. Bu uyum politikaların bir kısmı doğrudan kamu aracılığı ile bir kısmı ise sivil toplum kuruluşları aracılığı ile uygulamaya konabilmektedir.

Türkiye'de mültecilerin sosyal uyumu kapsamında ücretsiz Halk Eğitim Merkezleri (HEM)'nde verilen Türkçe kursları, meslek edindirme kursları, okullarda uyum sınıfları ve yerel halk ile mülteci topluluğu bir araya getiren etkinlikler yapılmaktadır. Sosyal uyum mültecileri ev sahibi toplulukla olumlu ilişkiler kurması, aidiyet hissetmesi, hizmetlere erişebilmesi için önem arz etmektedir (Vesek, 2021). Bireysel ve sosyal

imkânlar, dil yeterliliği, içinde bulunulan sosyal çevre ve sosyal bağlantıların da kalma veya dönme konusunda etkili olduğu bildirilmiştir (akt. Vesek, 2021). Ev sahibi ülkede yerel halk tarafından kabul edilmiş, ülkenin dili öğrenmiş kişiler ev sahibi ülkede daha çok kalma eğilimi gösterirler (Vesek, 2021).

Genellikle, entegrasyon ve geri dönüş göçü arasında negatif bir ilişki olduğu varsayılır: entegrasyon dereceleri ne kadar yüksek olursa, göçmenlerin geri dönmek istemeleri o kadar az olasıdır. Çalışmalar sosyal uyum sorunu yaşayan mültecilerin geri dönmeyi seçebildiğini göstermektedir. Örneğin Di Saint Pierre ve arkadaşlarının (2015) yaptığı bir çalışmada Hollanda'daki mülteci gruplarının geri dönüş isteklerini inceleyen ve yapısal entegrasyonun göstergeleri olarak istihdam ve eğitim düzeylerinin geri dönüş istediğini arttırdığını, bununla birlikte, kültürel ve sosyal bütünleşme göstergeleri olarak dil yeterliliği ve yerlilerle olan ilişkilerin mültecilerin kalma isteklerini arttırdığı görülmüştür (Kayaoglu vd., 2021).

1.5.3.3.1. Damgalama ve Dışlanma

Damgalama terimi eski Yunan'da köleler gibi grupların üzerine görünür bir işaret yerleştirmekten günümüze kadar gelen bir terimdir. Günümüzde daha çok psikolojik bir anlama sahip olan terim kınanmış ve dışlanmış bir alt gruba ait olan birey ilgili görünmez, içsel bir utanç belirtisine işaret etmektedir. Goffman (1963)'e göre damgalanmanın sinsiliği, bireyin hemen hemen tüm özelliklerinin kusur ışığında yorumlanmasına sebep olur (Hinshaw, 2005). Parker ve Aggleton'a (2001) göre ise damgalama bireyden daha çok sosyal yapılarla ilgilidir. Damgalama bireyci bir kavram olmanın ötesinde, baskı ve egemenlik denkleminde önemli bir unsurdur.

Geri dönen, yerel olarak entegre olan veya ülkenin başka yerlerine yerleşen mülteciler, özellikle yerinden edilmeleri ile ilgili nedenlerden dolayı ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Ayrımcılık yapmama, kalıcı bir çözümü destekleme sürecine ve ne ölçüde kalıcı bir çözüme ulaşıldığının değerlendirilmesine rehberlik etmesi gereken çapraz kesim ilkesidir. Mülteciler ne yerinden edildikleri gerekçesiyle ne de ırkları, dinleri, cinsiyetleri, dilleri, dinleri, siyasi veya diğer görüşleri, ulusal veya sosyal kökenleri, engellilik durumları, yaşları, medeni ve aile durumları, uyrukları veya diğer

statüleri nedeniyle ayrımcılığa uğramamalıdır (Inter Agency Standing Committee, 2010).

Mültecilerin ve sığınmacıların ev sahibi ülkede mağdur veya tehdit olarak algılanma biçimleri, destek, güvenlik ve hizmetlere erişimleri üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir. Yerel topluluklar, göçmen topluluklarla çatışma içinde konumlanmıştır ve sınırlı kaynaklara artan taleplerde bulunan yeni gelenlere karşı düşmanca davranabilirler (Silove ve Ekblad, 2002; Robinson, 2013). Yerel halkın çoğu zaman hayat tarzlarına tehdit olarak gördüğü mülteciler yerel halk tarafından işgalci, yabancı ve istilacı olarak kabul edilebilmektedir (Bauman, 2013; Küçükşen, 2017). Ayrımcılık ve dışlanmaya maruz kalan mülteciler bu muameleler nedeni ile yoksulluk, kayıt dışı istihdam gibi toplumsal sorunların yanı sıra ırkçılık, ötekileştirme, sosyal dışlanma gibi toplum sorunlarının da merkezinde görülebilmektedirler (Bauman, 2013; Küçükşen, 2017).

Göç eden toplumun ve ev sahibi toplumun göçe yönelik tutumu maruz kalınan ayrımcılık ev dışlanmanın dozunu belirlemektedir (Gül ve Şaşman Kaylı, 2020). Türkiye’de geçici koruma statüsündeki Suriyelilere bakıldığında ilk geldiklerinde misafir olarak görülen ve savaş yakın zamanda biteceği için döneceği düşünülen Suriyelilerin Türkiye’de yaşamaya devam etmesi zamanla yerel halkın tutumunu da etkilemiştir. Bélanger ve Saracoglu (2019)’a göre Türkiye’de Suriyelilerin gelişi ile ani bir göç akışının neden olduğu demografik şok, başlangıçta geçici misafirler olarak görülen ancak şimdi ekonomik ve kültürel olarak kendilerini şehrin yaşamına dahil eden yabancılar tarafından istila edildiğini hisseden yerli halkta yabancı düşmanlığına yol açmaktadır. Bu düşmanca duyguları ve ayrımcılığı Suriyelilerin bir arada yaşamaları, öbekler ve gettolar halinde olan bu yaşamların mültecilerin yerel halktan soyutlanmalarına ve etkileşimlerinin çok aza inmesi arttırabilmektedir (International Crisis Group, 2018). Çünkü yerel halkın Suriyelilerin yoğun olduğu mahallelere girmekten kaçınması, bölgedeki tabelaların Arapça olması, Suriyelilerin bu bölgenin dışına çıkmaması yerel halkın sahip olduğu ön yargılar ve olumsuz düşüncelerin daha da artmasına ve bunun aksini kanıtlayacak bir deneyime sahip olma şansının neredeyse sıfıra indirilmesini engellemektedir. Örneğin Suriyeli erkeklerin büyük gruplar halinde gezmesi yerel halkın tehlikeli ve suça meyillimi olduklarını düşünmelerine sebep olmaktadır ancak bunun sebebi Suriyeli erkeklerin kendilerini korumak istemeleridir (International Crisis Group, 2018).

Suriyelilerin yerel halkla olan ilişkisinin minimum düzeyde olması uyum sürecini olumsuz olarak etkilemekte ve özellikle yerel halkın Suriyelilere yönelik algıları ve ön yargıları negatif yönde gelişmeye devam etmektedir. Erdoğan (2019)'ın Suriyeliler Barometresi araştırmasına göre Türk halkının %82'si Suriyelilerle bir geleceği paylaşma fikrine sıcak bakmamaktadır. Ayrıca araştırmaya göre Türk halkının %37'si Suriyelilerin güvenli bölgede yaşamasını, %28'i hepsinin sadece kamplarda kalmasını, %12'si bile hepsinin sınır dışı edilmesi gerektiğini söylemiştir (Icduygu ve Nimer, 2019).

Damgalama ve dışlanmayı besleyen birçok unsur vardır. Suriyeli kişilerin yoğun olduğu ve bölgelerde suç oranlarının yüksek olduğunu düşünme, kültürel farklılık, etnik köken sebebi ile dışlama, halkın yoksulluğun sebebi olarak Suriyelilerin iş piyasasında yer almasını düşünmesi, medyada kullanılan dil gibi nedenler damgalama ve dışlamanın sebeplerinden bir kaçıdır. Mültecilerin medyada ve politikacılar tarafından temsil edilmesi, mültecilerin görülme ve muamele görme biçimine katkıda bulunmaktadır. Dimitrova (2018)'ya göre tüm mültecilerin, sığınmacıların ve genel olarak göçmenlerin Amerikan medyasında medyadaki temsili olumsuz ve onları tehlikeli ve tehdit edici olarak resmetmiştir. Buna karşılık, en çok Suriyeli alan Türkiye'deki medya kapsamı, Suriyelilerin ülkeye ilk sığınma dönemlerinde mültecilerin daha fazla kişiselleştirilmesini ve mültecilerin mağdur olarak tasvir edilmesini içermiştir (Dimitrova vd., 2018; Smajlovic ve Murphy, 2020).

Dışlanma ve damgalama mültecileri de birçok açıdan etkilemektedir. İlk olarak mültecilerin maruz kaldıkları ayrımcılık ve dışlanma deneyimleri aidiyet problemi yaşamalarına neden olmaktadır bu aidiyet problemi gelecek hakkında belirsizlik ve ciddi kaygılara neden olabilmektedir (akt. Vesek, 2021). Örneğin Bhaita ve Wallace (2007)' in Londra'da mültecilerle yapılan bir araştırmada katılımcılar mülteciler damgalama ve ev sahibi ülkede fazla kaynak tüketmekten korktukları ve sağlık hizmetlerine erişemeyeceklerini düşündükleri için doktora gitmekten korktuklarını belirtmişlerdir (Bhaita ve Wallace, 2007).

Dışlanma birçok alanda kişilerin hak ve hizmetlere erişimini engelleyen bir durumdur. Okulda, iş yerinde, sokakta, kamusal alanlarda Suriyeliler dışlanmaya maruz kalabilmektedir. Tunç (2018)'a göre Suriyelilerin maruz kaldığı sosyal dışlanma mekanizmalarını besleyen ve yerel halkın sahip olduğu algı ve tutumlar şu şekillerde ele

alınabilir. Bunlar; temel kamu hizmetlerindeki aksamalar, ekonomik ve güvenliğe dair kaygılar ve temel haklara ilişkin kaygılardır (Diker ve Karan, 2021).

Maruz kalan damgalama ve dışlanma gönüllü geri dönüşe yönelik tutumu etkileyebilmektedir. Korkmaz Yaylagül ve Aslan (2020)'ın 55 yaş üzeri 20 Suriyeli ile yaptığı çalışmada araştırmada katılımcılardan biri hem barındıkları hanenin hem de Türk komşularının çok kötü olduğunu dile getirmekte ve savaş bitince geride kalan akrabalarının olması ve maruz kaldığı kötü muamele nedeniyle Suriye'ye tekrar dönmek istediğini dile getirmiştir (Korkmaz Yaylagül ve Aslan, 2020). Ayrıca aynı araştırmanın bir sonucu da katılımcıların geri dönmek isteme sebeplerinden biri yerleşik nüfusla yeterli ilişkilerin kurulamamasıdır (Korkmaz Yaylagül ve Aslan, 2020). Ev sahibi ülkede yaşanan ayrımcılık ve dışlanma göçün yinelenmesine sebep olabilmektedir (Müller Funk ve Fransen, 2020). Çünkü geri dönüş mülteciler için yalnızca rasyonel unsurlarla düşünülerek alınan bir karar değildir. Bu unsurlarla beraber değerler, duygular ve gelenekler de gönüllü geri dönüş kararında etkili olabilmektedir. Bu nedenle ev sahibi toplumla iletişime geçemeyen ve ayrımcılığa maruz kalma gönüllü geri dönüş kararını aldırabilmektedir (Razum, vd., 2005, s. 733; Houte, 2016, s. 16; Vesek, 2021). Dışlanma ve ayrımcılığın geri dönüşte etkili olduğu anlaşılabilmektedir.

1.5.4. Türkiye'deki Suriyeliler ve Gönüllü Geri Dönüş

Savaşın başlamasından bu yana son on bir yılda ülkelerinin dışında yaşayan yaklaşık milyonlarca Suriyelinin geleceğine ilişkin akademik ve politikayla ilgili tartışmalar, doğrudan geleneksel uluslararası mülteci rejimi tarafından formüle edilen üç seçeneğe atıfta bulunmaktadır; sığınma ülkesinde yerel entegrasyon, üçüncü -ülkeye yeniden yerleştirme ve gönüllü geri dönüş. İç ve uluslararası siyaset arasındaki karmaşık etkileşimin ışığında, sığınma ülkelerinde entegrasyon ve üçüncü ülkelerde yeniden yerleşim seçeneklerinin geçerli olasılıklar olarak sınırlı geçerlilik kazandığı görülmektedir. Bunun yerine, gönüllü geri dönüş fikri giderek siyasi olarak tercih edilen bir fikir haline gelmekte ve hükümetler ve uluslararası kuruluşlar tarafından değerlendirilmektedir. Suriye'de çatışmanın devam etmesine rağmen, çeşitli gözlemciler, zorla veya gönülsüz de olsa geri dönüşü savunan endişe verici bir eğilimin altını çizmektedir (İcduygu ve Nimer, 2018).

Türkiye coğrafi konumu sebebi ile mülteciler için Avrupa'ya geçiş noktası olarak görülebilmektedir. Suriyelilerin Türkiye'yi sığınma ülkesi olarak tercih etmelerinde Avrupa'ya geçiş noktası olması etkili olabilmiştir. Bazı mülteciler için ise Türkiye, savaş bitince ülkelerine geri dönecekleri bir ülke olmuştur. Mültecilerin içinde bulundukları kriz ortamında Türkiye geçici çözüm olacağı ümidi ile sığındıkları ülkedir. Ancak yeniden yerleştirme süreci Avrupa Birliğine üye ülkelerin benimsediği mülteci karşıtı politikalar ve geri gönderme süreçlerine yönelmeleri sebebi ile Suriyelilerin Avrupa'ya geçiş sürecini engellemiş ve eğilimi de azaltmıştır. Avrupa'ya geçişle birlikte savaşın da kısa sürmeyeceğinin anlaşılması gönüllü geri dönüş ihtimalini de azaltmıştır (Bolgün ve Uçan, 2020). Böylelikle Türkiye mülteciler için geçici çözümden ziyade kalıcı bir sığınma ülkesi olmuştur.

Türkiye'de de giderek artan göç hareketleri ile Suriyelilere yönelik kalıcı çözüm arayışlarına girilmiştir. Türkiye başlattığı sınır ötesi askeri operasyonlarla özellikle Kuzey Suriye'de yaratılacak bir güvenli bölgeye mültecilerin geri dönüşünü sağlayacağını vurgulamaya başlamıştır (İçduygu ve Ayaşlı, 2019). Buna istinaden Türkiye'de yaşayan Suriyeliler, ülkelerinde barış ve huzur ortamı sağlanırsa geri dönebileceklerini söyleseler de bunun kısa ve orta vadede olasılığının olmadığını da kabul etmekte ve bilmektedirler. Türkiye'deki Suriyelilerin büyük bir kısmının artık geri dönmeyeceği ve Türkiye'de kalıcı olacağı bir gerçekliktir (Erdoğan, 2019). Geri dönmeyi düşünen mülteciler, fiziksel güvenlikleri, temel hizmetlere erişimleri, istihdam olanakları, gerçekten hoş karşılanacaklarına dair güvence ararlar (Yahya vd., 2018).

2017 yılında Ürdün ve Lübnan'daki Suriyelilerle yapılan bir araştırmada Suriyeliler ülkelerine gitmek için çok büyük bir arzu duymalarına rağmen, mültecilerin yakın gelecekte, düşmanlıkların ilan edilmiş bir sona erdirilmesine rağmen gönüllü olarak geri dönmelerinin pek olası olmadığı görülmüştür. Odak grup katılımcıları, güvenlik ve güvenlik garantileri, sürdürülebilir bir siyasi geçiş potansiyeli, menşe bölgelerine dönüş, failleri savaş suçlarından sorumlu tutacak adli mekanizmaların oluşturulması ve ekonomik fırsatlar dahil olmak üzere bir dizi ön koşulu vurgulamışlardır. Hem Lübnan'da hem de Ürdün'de mültecilerin çoğu, Suriye'de istikrar ve düzenin yakın zamanda yeniden sağlanacağı konusunda şüpheci bir yaklaşım sergilemiştir. Rejim yanlısı katılımcılar bile ülkenin geleceği hakkında farklı görüşler dile getirmişlerdir; bazıları rejimin toprak kontrolünü geri kazanmasıyla birlikte işlerin doğru yönde

gittiğinden eminken, diğerleri Suriye'nin bir süre daha istikrarsız kalacağına ikna olmuştur (Yahya vd., 2018).

Suriyelilerin Türkiye'ye ilk geliş sürecinde kendini çok göstermeyen ve düşük düzeyde olan siyasallaşma eğilimi zaman içinde artmıştır ve bunun sonucu mülteci düşmanlığı şeklini alan toplumsal tepkileri doğurmuştur (İçduygu ve Ayaşlı, 2019). Bu tepkilerin de bir sonucu olarak gönüllü geri dönüş tartışmaları ile gönüllü geri dönüş siyasi partilerin de gündeminde yer edinmiştir. Türkiye'de de 2018 Cumhurbaşkanlığı seçimleri kampanyası sırasında muhalefet, kazanırsa mültecilerin Suriye'ye geri gönderileceğini açıklamıştır (Müller Funk ve Fransen 2020). Mayıs 2022'de ise Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Türkiye'deki 1 milyon Suriyelinin ülkelerine "gönüllü dönüşüyle" ilgili hazırlık yaptıklarını söylemiştir (BBC, 2022).

Suriyelilere yönelik gönüllü geri dönüş tartışmaları arasında Suriyelilerin gönüllü geri dönüşe ilişkin görüşlerinin ne olduğunu bilmek önem arz etmektedir. Gönüllü geri dönüşün sağlıklı olabilmesi için üç ana sayacak vardır. Bunlar; gönüllülük, güvenlik ve sürdürülebilirliktir. Gönüllü geri dönüşe ilişkin programlar geliştirilse dahi mülteciler kendi kaderini tayin hakkına sahip olup gitmemeyi seçebilmektedirler. Erdoğan ve Çorabatır (2019)'ın yayınladığı bir raporda Suriye'deki göçün artarak devam etmesi, uzun zamandır anavatanından uzak kalmanın neden olduğu kopmalar, Suriye'deki kriz ortamının derinleşmesi ve savaş bitse bile ülkedeki alt yapı ve hizmetlerin onarılmasının uzun zaman alacak olması Suriyelilerin geri döneceği beklentisinin gerçekçi olmayacağını vurgulamaktadır. Yine aynı raporda Türkiye'den gönüllü geri dönüş belgesini imzalayıp ayrılanların yarısından fazlasının Türkiye'ye geri döndükleri ifade edilmektedir (Erdoğan ve Çorabatır, 2019).

Carnegie Ortadoğu Merkezi'ndeki bilim insanları Ocak ve Aralık 2017 arasında Lübnan ve Ürdün'deki mülteci koşullarını ve tutumlarını incelemek için saha tabanlı bir araştırma projesi üstlenmişlerdir ve 39 Suriyeli ile görüşmüşlerdir. Demografik değerlendirme, Suriyelilerin bileşimine ve menşe bölgelerine ışık tutarken, tartışmalar ve görüşmeler, çatışmanın Lübnan ve Ürdün'deki hem bireyler hem de topluluklar üzerindeki yıkıcı etkisini ve durumlarının karmaşıklığını aydınlatmaya yardımcı olmuştur. Suriye'deki savaş dostların, akrabaların ve evlerin kaybının ötesinde, yerinden edilme ve yıkımın ölçeği, arkasında travmatize olmuş ve önemli ölçüde yoksullaşmış bir toplum bırakmıştır ve sonuçları nesiller boyu sürecektir. Suriyelilerin

çoğu kapana kısılmışlık hissini dile getirmiştir. Suriye'deki evlerine dönmek için çok büyük bir istekleri vardır ancak istikrarlı bir siyasi geçiş olmadan bunun neredeyse imkânsız kılınmıştır (Yahya vd., 2018).

Erdoğan (2019), 2016 yılı itibari ile Suriyelilerin ülkelerine geri döneceği ihtimalinin minimuma indiğini söylemiştir. Erdoğan, bunun sebebinin; Suriye’de devam eden savaşın ne zaman biteceğinin belirsiz olması, Türkiye’deki Suriyelilerin büyük nüfusunu genç ve çocukların oluşturması ve bu nüfusun geri dönmesinin çok zor olması ve kalış süreleri üç yılı geçen Suriyelilerin dönme motivasyonunu bu süreden sonra kaybetmiş olmaları (Erdoğan, 2019) olarak tanımlamaktadır. Göçmen entegrasyonu üzerine yapılan araştırmalar da entegrasyondaki bir diğer önemli faktörün, göçten bu yana geçen yıl sayısı olduğunu ileri sürmüştür. Göçmenler ne kadar uzun süre kalırlarsa, ev sahibi ülkeye o kadar fazla entegre olurlar ve anavatanlarına geri dönme olasılıkları o kadar azalır (Haas ve Fokkema 2011; Anniste ve Tammaru, 2014). Örneğin, Bratsberg, Raaum ve Sørli (2007) tarafından Norveç'teki göçmenler üzerine yapılan bir araştırma, göçün geri dönüş olasılığının varıştan sonraki ilk beş yıl içinde yüksek olduğunu, ancak daha sonra hızla azaldığını göstermiştir (Anniste ve Tammaru, 2014).

Ancak bunlara karşı ülkelere geri dönen Suriyeliler de bulunmaktadır. Aksel ve İçduygu (2019)’ya göre sınır ötesi geçiş yapan tüm bireyler hedef ülkede kalmayı amaçlamamaktadır. Kişinin güvenliğine yönelik endişelere rağmen, aile bağları ve Suriye’deki iş olanakları, ülkede kalmak ve ülkeye dönmek için (düzensiz yollarla bile olsa) güçlü nedenler haline gelebilir. Açık sınırlar, bireylerin sınırlar arasında dairesel hareketliliğini kolaylaştırırken, sınır geçişlerinin engellenmesi, başlangıçtaki motivasyonlarına rağmen, onları daha kalıcı yerleşim biçimlerini seçmeye zorlayabilir (Aksel ve İçduygu, 2019).

Gönüllü geri dönüşte kararın mülteciler tarafından verilmemesi, dönüş şartlarını bilmemeleri yahut kendilerine dönüş şartlarının sorulmaması gönüllü geri dönüşü güvenli olmaktan çok uzağa taşır ve güvenli ve mültecilerin özgür iradesi ile seçilmeyen gönüllü geri dönüş kararı kalıcı olmayarak göçün yinelenmesine sebep olur. Kendi zorluklarını yaşayan ve onları bir yük olarak gören ev sahibi ülkelerde Suriyeliler onurlu yaşamlar inşa edememektedir. Yine de devam eden bir çatışmanın olduğu ülkelere gidememektedirler. Uluslararası toplumun, Suriye çatışmasının temel nedenlerini veya mültecilerin sürgününün başlıca nedenlerini ele almak yerine, Avrupa'ya olan göç

akışını kontrol altına alırken Suriye'deki durumu istikrara kavuşturmaya odaklanması, onların çaresizlik duygularını daha da şiddetlendirmektedir. Suriyeliler kaybet-kaybet (loss-loss) durumuyla karşı karşıya kaldıklarında, gönüllü geri dönüş kavramı yavaş yavaş anlamını yitirmekte; mülteciler, ev sahibi ülkelerde aşırı yoksulluk ve sömürü ile Suriye'de güvensizlik ve olası zulüm arasında seçim yapmaya zorlanmaktadır (Yahya vd., 2018).

1.5.5. Sosyal Hizmet ve Gönüllü Geri Dönüş

Sosyal hizmet ortaya çıktığı günden bu yana bir hak arama mesleği olarak kendisini ortaya koyan ve insan onurunu yüceltirken toplumsal barışı desteklemeyi, fırsat eşitliğini savunmayı ve sosyal adaleti sağlamayı amaç edinen bir disiplindir (Tatlıcıoğlu vd., 2021).

Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW) ve Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği (IASSW) tarafından ortaklaşa yayınlanan Sosyal Hizmette Etik İlkeler Bildirisi sosyal hizmet uzmanlarının genel olarak toplumla ve birlikte çalıştıkları insanlarla ilgili olarak sosyal adaleti teşvik etmek ve ayrımcılığa karşı çıkmak, çeşitliliği tanımak, kaynakları adil bir şekilde dağıtmak, adaletsiz politikalara ve dayanışma içinde çalışmak ve dayanışma içinde çalışmak gibi sorumlulukları olduğunu söylemektedir (Kam, 2012).

Sosyal hizmette değişimin hedefi olan grup ya da kişiler değişimin nesnesi değil öznesi konumundadır ve hedef kişinin yalnızca insan olmasından ötürü sahip olduğu hakların kişiye ulaştırılmasıdır (Çoban Kaynak, 2017). Sosyal hizmet eğitimi, uygulaması insan haklarının yalnızca öğretilmesini değil savunulmasını da merkezine alır. Sosyal hizmet uzmanının rolü yalnızca sosyal yardımları sağlama, dezavantajlı gruplarla buluşturma değil bununla birlikte demokratik, barışçıl bir toplum inşa etme, ayrımcılıkla mücadele etme gibi mesleki sorumluluk ve rollere de sahiptir (Tatlıcıoğlu vd., 2021). Bütün bu roller ve sorumlulukları uygularken sosyal hizmet uzmanının beslendiği ve dayanak aldığı en önemli kaynak insan haklarıdır. Witkin (1988)'e göre insan hakları, sosyal hizmet teorisi, değerleri ve etiği ve uygulamasından ayrılamaz. İnsan ihtiyaçlarına karşılık gelen haklar korunmalıdır, teşvik edilmelidir ve sosyal hizmet eyleminin gerekçesini ve motivasyonunu somutlaştırmalıdır.

Sosyal hizmet mesleği, sosyal adaletin, insan haklarının ve toplumsal ve bireysel ihtiyaçların gerçekleştiricisi olarak görülmektedir (Başer vd., 2017). Sosyal hizmet uzmanları, sosyal eşitsizliğin etkilerini azaltmak için kendi kaderini tayin etme ve yetkilendirme felsefesini teşvik eder (akt. Robinson, 2013). Profesyonel sosyal hizmet uzmanı kimliğinin politik yönlerinden biri, savunmasız ve ezilenlerin yanında yer almak ve insan haklarını elde etmek için onlarla mücadele etmektir (akt. Atasü Topoğlu, 2020). Böyle bir tutum, sosyal hizmet uzmanını devlet ve sosyal gruplar arasında nispeten özerk bir konuma yerleştirir. Sosyal adalet ve insan haklarını referans almayan bir sosyal hizmet uygulaması mümkün değildir (Atasü Topoğlu, 2020).

Küreselleşme ve beraberindeki uluslararası g, sosyal refah, insan hakları, güvenlik ve ekonomik istikrar için zorluklar yaratmaktadır (Deckert, 2016). Bugün g birçok alanın olduğu gibi sosyal hizmetin de çalışma alanlarından biri olup sosyal hizmet disiplini mültecilerle çalışırken mikro, mezzo ve makro düzeyde çalışabilmektedir.

Mültecilere yönelik uygulanan sosyal hizmet uygulaması bireylerin haklara erişiminde ayrımcılığa maruz kalmaması ve farklılıkları sebebi ile dışlanması, baskıya maruz kalmamasında etkin bir rol oynar. Örneğin sosyal hizmet uzmanlarının göçmen, sığınmacı ve mültecileri kaynakları olan kurumlara yönlendirme, hizmetlere erişim konusunda bilgilendirme anlamında aracılık rolü bulunmaktadır ve süreci kolaylaştırmak adına diğer kamu kurumlarıyla iş birliği yapmak durumundadırlar (akt. şatiroğlu Güldalı ve Buz, 2021). Gencer (2019) sosyal hizmet uzmanının göç alanında çalışırken bağlantı kurucu, öğretici, yönetici, vaka yöneticisi, sosyal değişim ajanı ve savunucu rolleri olduğu ve bu roller doğrultusunda aksiyon alması gerektiğini ifade eder. Androff ve Mathis (2022) ise göçmenler ve sığınmacılarla ilgili ağdaş sosyal hizmet uygulaması rollerini vaka yönetiminin yanı sıra kaynak bulucu ve politika savunuculuğu olarak tanımlar ve sosyal hizmet uzmanlarının mültecilerle çalışırken ocuk refahı, eğitim, istihdam ve sağlık gibi çeşitli entegrasyon alanlarında etkin olduğunu belirtir. Bununla birlikte, kamu sosyal hizmetlerinde veya STK'larda çalışan sosyal hizmet uzmanları, refah devleti ile mülteciler arasındaki ilişkiyi etkinleştirmede ve aynı zamanda bu ilişkiye meydan okumada kilit bir rol oynamaktadır (Atasü Topoğlu, 2020).

Sığınma, korunma ve geri göndermeme gibi evrensel insan hakları, bazen yaptırım mekanizmalarının olmaması nedeniyle bağlayıcı niteliği olmayan uluslararası hukuk

metinleri (soft law) olarak adlandırılan uluslararası insan hakları hukukudur bu yüzden göçmen ve sığınmacı haklarının birincil sorumluları ulus devletlerdir (Androff ve Mathis, 2022). Bu senaryoda sığınma, koruma ve geri göndermeme gibi insan haklarının ihlal edildiği ve denetlemenin olmadığı durumlarla karşılaşılması mümkün olmaktadır.

Mülteciler ve milyonlarca Suriyelinin yerinden edilmesi hem sosyal bir sorun hem de bir insan hakları sorunu olarak görülmektedir (Smajlovic ve Murphy, 2020) ve şu anda küresel anlamda en fazla mülteciye ev sahipliği yapan Türkiye'nin somut örneğinde, 3,6 milyon Suriyelinin insan haklarını ve refahını güvence altına almak gerçek bir meydan okumadır (Atasü Topçuğlu, 2020). Yerinden edilen ve Türkiye'yi sığınma ülkesi olarak seçen Suriyelilerin gönüllü geri dönüşü son zamanlarda tartışılmaya başlanmış ve Suriyelilerin ülkelerine geri dönmesi gerektiği düşüncesinin yankılarına rastlanmaya başlanmıştır. Ancak gönüllü geri dönüş yukarıda da tartışıldığı gibi yalnızca eve dönüş değil çok daha karmaşık bir süreçtir ve süreçte gözetilmesi gereken ilkeler vardır. Bu ilkeler onurlu ve güvenli geri dönüştür. Bu hali ile gönüllü geri dönüş sosyal hizmet uygulamasını yakından ilgilendiren bir süreç olmuştur. Çünkü insan haklarını benimseyen sosyal hizmet gönüllü geri dönüşün insan hakları çerçevesinde ve mercek altına alır. Gönüllü geri dönüş her zaman gönüllü olmamakta, kişiler bazen geri dönüşe zorlanmakta ya da ev sahibi ülkede maruz kalınan baskı ve ayrımcılık ile geri dönüş kişilere dayatılmaktadır. Ve geri dönüş genellikle daha yüksek şiddet ve suç riskinin olduğu bölgelere yapılmaktadır (Carr, 2014). Ayrıca kişilerin geri döndükten sonra menşe ülkelerinde insan hakları ihlallerine maruz kalma ihtimalleri yüksektir. Ev sahibi ülkede de mültecilerin yalnızca sınır dışı edilmesi değil geri dönmeye mecbur bırakılması, ev sahibi toplulukta gördüğü baskı ve hizmetlere erişememe gibi nedenlerle de geri dönmeyi istemesi insan hakları ihlali olarak tanımlanabilir. Böyle bir geri dönüş sürecinde kişileri geri dönüşe zorlayan deneyimleri ile beraber ev sahibi ülkedeki mevcut koşullar göz önüne alınmalı ve beraber değerlendirilmelidir. Becerra (2013)'ya göre ötekileştirilmiş grupların insan hakları ihlal edildiğinde, toplumdaki diğer herkesin hakları tehdit edilmiş olur. Sosyal hizmet uygulaması, özellikle haklarından en çok mahrum bırakılanlar arasında, insan haklarını yerine getirmek için gereklidir (Androff ve Mathis, 2022).

Mültecilerin geri döndükten sonra menşe ülke içinde yerinden edilmeleri, barınacak hane bulmakta zorlanmaları, temel ihtiyaçlara erişememeleri ve tekrar göç etmek için kendilerine sığınma ülkeleri aramaları gönüllü geri dönüşü kalıcı çözüm olarak

tanımlamaktan çok daha öteye koyar (Crisp ve Long, 2019). Ulusal ve yerel yönetimler, insani yardım ve kalkınma aktörleri, kalıcı çözümleri destekleme sürecini izlemek ve kalıcı bir çözüme ulaşmak için yapılması gerekenleri belirlemek için etkili mekanizmalar oluşturmalıdır. İzleme, güvenlik, emniyet ve gönüllü dönüşler başta olmak üzere, zemindeki koşulların bu çerçeveye ve dayandığı uluslararası insan hakları standartlarına uygun olmasını sağlamaya yardımcı olur (Inter Agency Standing Committee, 2010).

Ayrımcılık yapmama, özellikle insanların cinsiyet, cinsel, ırksal, etnik ve dini kimlikleri başta olmak üzere herhangi bir temelde ayrımcılığın önlenmesini gerektirir (Androff ve Mathis, 2022). Mültecilerin ev sahibi ülkede maruz kaldığı ayrımcılık eğer kişilerin güvenli olmayan bölgelere geri dönüş kararlarında etkin bir rol oynuyorsa mültecilerin ev sahibi topluluktaki uyum ve entegrasyon sürecinde sosyal hizmet müdahalesine ihtiyaç duyulacağı yadsınamaz. Bununla birlikte mültecileri hak ve hizmetlere erişememe gönüllü geri dönüşe itiyorsa ve zorunlu bırakıyorsa sosyal hizmet mesleği ve disiplini mesleki rolleri ile alanda var olmaktan uzak durmayacaktır. Gönüllü geri dönüşte sosyal hizmete referans yapıldığında insan hakları perspektifine odaklanılmaktadır. Sosyal hizmetin benimsediği insan hakları ile gönüllü geri dönüş sürecinde kişilerin maruz kaldığı baskı ve insan hakları ihlallerini belirleyip buna uygun müdahaleleri mikro, mezzo ve makro boyutta yapması önem arz etmektedir.

2. BÖLÜM

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın modeli, verilerin toplanması, veri toplama süreci ve etik konular ele alınacaktır.

2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırmada geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin gönüllü geri dönüşe ilişkin düşünceleri ve bu düşüncelerini etkileyen deneyimleri ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu yüzden bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel yöntemler, yorumsamacı veya anlatı geleneğinden gelirler ve insan deneyiminin daha derin anlamlarını kavramayı amaçlarlar (Krysik ve Finn, 2015). Nitel araştırma, Sosyoloji, Antropoloji, Psikoloji, Felsefe, Dilbilim gibi insan davranışının incelenmesine ilişkin bazı ortak noktaları içeren çeşitli disiplinlere dayanmaktadır. Bu disiplinlerin tamamı insan davranışının karmaşık ve çok boyutlu yapısı olduğu varsayımından hareketle insan davranışının ancak bulunduğu ortam içerisinde en iyi şekilde anlaşılabileceğini; fen bilimlerinde yaygın olarak kullanılan mekanik anlayışın aksine insan davranışının doğasına uygun farklı bir anlayış benimsenmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Tekindal ve Uğuz Arsu, 2020).

Nitel araştırmada birçok araştırma yöntemi bulunmaktadır. Bu araştırmada fenomenolojiden (olgubilim) yararlanılmıştır. Bireylerin önel deneyimi fenomenolojik yaklaşımda odak noktadır. Fenomenolojik yaklaşım bireyin olayları yorumlayışı, dünya görüşü ile kısacası bireyin fenomenolojisi ile ilgilenir (Yıldız vd., 2012). Krysik ve Finn (2015)'e göre fenomenolojik yaklaşımda insan davranışı şeyler, insanlar, olaylar ve durumlar ile ilişkisi içinde değerlendirilir. Giorgi (1997) ise fenomenolojik yaklaşımın tek bir kişiye ait olan yaşan deneyimlerin toplamına atıfta bulunduğunu söyler (Tekindal ve Uğuz Arsu, 2020).

Fenomenolojik yaklaşımın kullanıldığı bu araştırmada veri oluşturma tekniği derinlemesine görüşme olarak belirlenmiştir. Görüşmelerde yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Derinlemesine görüşme veri toplama tekniğinde açık

uçlu sorular sorulur, dinlenir, cevaplar kaydedilir ve araştırma ile ilgili ek sorular sorularak araştırma konusu detaylı bir şekilde incelenir (Kümbetoğlu, 2019).

Ankara ilinde kayıtlı Suriyeli nüfusun yaklaşık %55'i Altındağ ilçesinde ikamet etmektedir. Altındağ ilçesinin toplam nüfusu içerisindeki Suriyeli oranı ise yaklaşık %12'dir (Savran ve Sat, 2019). Altındağ'daki Suriyeli nüfus hakkında 2022 yılına ait resmi ve güncel bir veriye ulaşılamamıştır. Ankara'da en çok Suriyelilere ev sahipliği eden ilçe Altındağ olduğu için araştırmanın sahası Altındağ ilçesi olarak seçilmiştir.

2.2. VERİLERİN TOPLANMASI

Bu bölümde verilerin toplanma sürecine, katılımcıların dahil edilme, dışarda tutma kriterlerine, katılımcılara ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

2.2.1. Katılımcılar

Araştırmada amaçlı örneklem tekniği kullanılmıştır. Baltacı (2019)'ya göre niteliksel araştırma yöntemi olan amaçlı örnekleme, zengin bilgi içerdiği düşünülen durumların detaylı incelenmesini kolaylaştırırken Black (2002)'e göre kartopu örnekleme yöntemini araştırmacının evrenin büyüklüğü hakkında çok fazla bilgi sahibi olmadığı ya da evrene ilişkin bir kaydın olmadığı durumlarda yararlı bir teknik olarak tanımlar (Kümbetoğlu, 2019).

Bu araştırma Altındağ ilçesinde ikamet eden geçici koruma kimliğine sahip ilk yetişkin Suriyeliler ile gerçekleştirilmiştir. İlk yetişkinlik dönemi Havighurst'e göre 18-35, Neugarten ve Moore' a göre 20-30, Erikson'a göre 20-40, Bühler'e göre 22-45 yaşları arasındadır (Zastrow ve Kirst-Ashman 2015; Aktu, 2016). Bu araştırmada 22-45 yaş arasındaki katılımcılarla görüşülmüştür. Geçici koruma kimliğine sahip, Ankara'nın Altındağ ilçesinde ikamet eden Suriyeli katılımcılar araştırmaya dahil edilmiştir.

Araştırma için Ankara'nın Altındağ ilçesinde sahaya çıkılmıştır. Araştırmaya katılmaya gönüllü olan bireylerle bulunulan mekânda iletişim kurulurken görüşmeyi çevrimiçi gerçekleştirmek isteyen katılımcılarla Zoom yahut Skype uygulaması kullanmadıkları için WhatsApp uygulamasından görüntülü konuşma ile görüşme gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada, on ikisi erkek on ikisi kadın toplamda yirmi dört katılımcı ile derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Katılımcılardan tüm katılımcıların medeni durumu evlidir ve ayrıca çocukları vardır. Birbirinin eşi olan katılımcılarla deneyimlerinin benzerliklerinin yüksek olacağı düşünüldüğünden görüşülmemiştir.

2.2.1.1. Katılımcılara İlişkin Bilgiler

Bu araştırma Ankara'nın Altındağ ilçesinde ikamet eden Ankara iline kayıtlı geçici koruma kimlik belgesine sahip 22-45 yaş aralığındaki yirmi dört Suriyeli yetişkin bireylerle gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların ismi etik gerekçelerle gizli tutulmuştur. Katılımcılara araştırmacı tarafından yeni isimler verilmiştir. Araştırmanın znelerine ait tanıtıcı bilgiler aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 1. Katılımcılara İlişkin Temel Bilgiler

İsim	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Meslek
Adib	K	25	Evli	Çalışmıyor
Alhena	E	38	Evli	İşçi
Alkes	K	28	Evli	Çalışmıyor
Aludra	E	25	Evli	İşçi
Baham	K	40	Evli	Çalışmıyor
Bunda	E	30	Evli	İşçi
Elnath	K	39	Evli	Anaokulunda öğretmen yardımcısı
Heka	E	25	Evli	Mobilyacı
Heze	K	40	Evli	Temizlik İşçisi
Juno	E	27	Evli	İşçi
Matar	K	34	Evli	Çalışmıyor
Keid	E	30	Evli	Araba tamircisi
Nashira	K	34	Evli	Çalışmıyor
Megres	E	36	Evli	Camcı
Rukh	K	34	Evli	İşçi
Navi	E	30	Evli	Boyacı
Sirius	K	40	Evli	Çalışmıyor
Sirrah	E	42	Evli	İşçi
Tarf	K	25	Evli	Çalışmıyor
Thabit	E	38	Evli	Boyacı
Vega	K	25	Evli	Çalışmıyor
Yildun	E	26	Evli	Mobilyacı
Zaurac	K	27	Evli	Çalışmıyor
Sadr	E	27	Evli	Berber

2.3. VERİ TOPLAMA SÜRECİ

Araştırma Ankara'nın Altındağ ilçesinde saha araştırması için çıkılarak katılımcılara ulaşılması ile katılımcılardan bazıları ile bulunulan mekanda ya da iletişim bilgileri alınarak WhatsApp görüntülü konuşma ile telefon üzerinden görüşme gerçekleştirilmiştir. Bir pilot görüşme yapılmıştır. Pilot görüşme sonrası görüşmenin içeriği ve gidişatı yeniden planlanmıştır. Türkçe bilmeyen katılımcılarla tercüman eşliğinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın içeriği hakkında bilgilendirilmeleri ve gönüllü katılım sağladıklarını onaylamaları için Aydınlatılmış Onam Formu katılımcılara hem Türkçe hem de Arapça olarak sunulmuştur.

Yarı yapılandırılmış görüşme formları sosyodemografik bilgiler, Türkiye’deki yaşam deneyimine ilişkin sorular, gönüllü geri dönüşe ilişkin sorular ve gönüllü geri dönüş kararını etkileyen faktörlere ilişkin soruları kapsamaktadır.

Katılımcılardan alınan onay ile görüşmeler ses kaydına alınmıştır. Görüşme sonrasında araştırmacı tarafından görüşmeye dair notlar tutulmuştur. Veriler Şubat 2022 ve Mayıs 2022 arasında toplanmıştır.

2.4. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ

Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile toplanmıştır. Görüşmelerde alınan ses kayıtları ve notlar görüşmelerden sonra deşifre edilerek metne dökülmüştür. Verilerin analizinde tematik analiz kullanılmıştır. Braun ve Clarke (2019) tematik analizde araştırmacının ilk olarak veriye aşına olması gerektiği, sonrasında ise ilk kodlarını oluşturup temaları araması ve gözden geçirmesi gerektiğini söyler. Temalar tanımlanıp isimlendirildikten sonra son aşama analizin akademik bir dille raporlaştırılması gerekmektedir (Braun ve Clarke, 2019).

Katılımcılarla görüşüldükten sonra toplanan ve bilgisayar ortamına aktarılan görüşme notlarının analizinde nitel analiz programı olan MAXQDA 2022 programı kullanılmıştır. Program yardımı ile görüşme kodları çıkarılmış ve temalar oluşturulmuştur. Analiz sonucu üç ana tema ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan ana tema ve alt kategoriler Tablo 2’ de gösterilmektedir.

Tablo 2. Temalar ve Alt Temalar

Temalar	Alt Temalar
a) Sığınma Ülkesi Olarak Türkiye	Türkiye'ye Geliş
	Altındağ'da Yaşamak
	Geçici Koruma Statüsüne Sahip Olmak
b) Suriyelilerin Türkiye'deki Yaşam Deneyimleri	Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Yönelik Uygulamalar
	Ev Sahibi Ülkede Uyum
	Sosyal Dışlanma ve Ayrımcılık
	Hak ve Hizmetlere Erişim
c) Gönüllü Geri Dönüş Kararında Etkili Faktörler	Hak ve Hizmetlere Erişimin Gönüllü Geri Dönüş Kararında Etkisi
	Mevcut Savaşın Gönüllü Geri Dönüş Kararında Etkisi
	Menşe Ülkeye Aidiyet ve Özlemin Gönüllü Geri Dönüş Kararında Etkisi
	Dışlanma ve Ayrımcılığın Gönüllü Geri Dönüş Kararında Etkisi

2.5. ETİK KONULAR

Araştırmanın etik kurul izni için Hacettepe Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Komisyonu Sosyal Beşerî Bilimler Kurulu'na başvuruda bulunulmuştur. 25 Ocak 2022 tarihinde yapılan toplantıda başvuru incelenmiş ve etik açıdan uygun bulunmuştur. Görüşmeler öncesinde katılımcılar araştırmanın amacı, konusu ve verilerin nasıl kullanacağı konusunda bilgilendirilmiştir. Gönüllü onam formu Arapça ve Türkçe olarak katılımcılara sunulmuştur. Ses kaydı alınması için katılımcıların onayı alınmıştır. Katılımcılara araştırmaya katılımın gönüllülük esasına dayandığı noktasında bilgi verilmiştir. Gizlilik nedeni ile katılımcıların gerçek isimleri yerine araştırmacı tarafından belirlenmiş takma isimler kullanılmıştır.

3. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Araştırma kapsamında 24 katılımcı ile derinlemesine görüşme yapılmış ve veriler üç temel tema altında analiz edilmiştir. Bu temalar:

- a) Sığınma Ülkesi Olarak Türkiye
- b) Suriyelilerin Türkiye’deki Yaşam Deneyimleri
- c) Gönüllü Geri Dönüş Kararında Etkili Faktörler olarak belirlenmiştir.

3.1. SİĞINMA ÜLKESİ OLARAK TÜRKİYE

Bu ana temanın altında;

- a) Türkiye’ye Geliş
- b) Ankara’nın Altındağ İlçesini Seçme Nedenleri
- c) Türkiye’de Geçici Koruma Statüsüne Sahip Suriyeli Olmak alt temaları ele alınmıştır.

3.1.1. Türkiye’ye Geliş

Sığınma Ülkesi Olarak Türkiye ana temasının ilk alt kategorisi “Türkiye’ye Geliş” olarak belirlenmiştir. Bu kategori altında katılımcıların Türkiye’ye geliş nedenleri, Ankara’nın Altındağ ilçesini seçme nedenleri ve Türkiye’de geçici koruma kimliğine sahip Suriyeli olmayı nasıl tanımladıkları ele alınmıştır.

3.1.1.1. Suriye’deki Savaş: “Kardeş kardeşe bir savaş”

Suriye’de 2011 yılında başlayan ve hala devam eden iç savaş milyonlarca Suriyelinin zorla yerinden edilmesine ve Türkiye’ye sığınmasına neden olmuştur. Savaşın nasıl başladığını ve ilerlediğini bilmek mültecilerin geliş sebeplerindeki oynadığı rolü görmek için önemlidir.

Araştırmaya katılan katılımcılar savaşı ve savaşın başlaması ile hayatlarındaki değişimi şu cümlelerle anlatmıştır:

“Suriye’de iken hayatım güzeldi baya, öğrenciydim okuyordum zaten. Savaş başladığında zaten ortaokul son sınıftaydım. Sonra savaş başladıktan sonra okul da kalmadı orada çalışmaya başladım. Türkiye’ye 2014 yılında geldim. Şimdi şöyle orada savaş 2011’de başladı ve gittikçe durum daha da kötüye gitti.” (Aludra, 25, Erkek).

Katılımcılar Suriye’deki çatışmanın kendilerini “göç etmeye” mecbur bıraktıklarını ifade ederken bazı katılımcılar Suriye’deki yaşamlarının Türkiye’deki yaşantısına kıyasla rahat olduğunu belirtmişlerdir. Şu anda Altındağ’da camcı olarak yaşantısını sürdüren katılımcı Merges, Suriye’de ekonomik olarak daha rahat bir hayatlarının olduğunu ancak savaşın kendilerini göç etmek zorunda bıraktığını aktarmıştır.

“Suriye’de bizim hayatımız daha iyiydi, durumumuz da daha iyiydi. Benim rahmetli babamın dükkanları vardı, elbise yapıyordu. Benim de bir dükkanım vardı. Kardeşlerimin mobilya dükkânı vardı. Çok zengin değildik ama rahattı hayatımız. Ama savaş çıktıktan sonra her şey bitti, her şey yıkıldı, sıfıra kadar düştük (gülüyor).” (Merges, 36, Erkek).

Ayrıca Merges, Suriye’deki savaşın bir iç savaş olmasının da gelmelerinde etkili olduğunu aktarmıştır:

“2014 yılında Türkiye’ye geldim savaş yüzünden. Orada iş kalmadı mesela emniyet kalmadı, bombalar atılıyordu o yüzden kaçtık buraya geldik. Bir de bizim oradaki savaş özel bir savaş aslında normal bir savaş değil. Yani dedim ki bunlara karışmayım. Çünkü kardeş kardeşe bir savaş.” (Merges, 36, Erkek).

Katılımcıların çoğu Suriye’deki savaşın çıktığı ilk yıllarda dahi Suriye’de kalmaya çalıştıklarını ancak bulundukları yerleşim yerlerinin bombalanmasının hatta bu bombalamada yakınlarını kaybetmelerinin sonucu yerinden edildiklerini aktarmaktadırlar. Katılımcılardan Elnath Suriye’de iken kızının çatışmalar ve savaş sırasında kaybolduğunu sonrasında kendisinin de eşi ve diğer çocukları ile göç etmek zorunda kaldığını bunun sebebinin de bombalamaların sıklaşması ve diğer çocuklarının zarar göreceği korkusu olduğunu şu cümlelerle ifade etmiştir:

“Suriye’deyken çok iyi bir hayatım yoktu aslında ama oradayken çalışmıyordum, okuyordum. Savaştan sonra bir yıl çalıştım ondan sonra bıraktım çalışmadım. Çünkü okullar bombalanıyordu. Orada da anasınıfı öğretmenliği yapıyordum. Bizim Suriye’deyken evimiz düştü, kalmadı. Ondan sonra savaş her yere yayıldı.

Hiçbir şey yoktu orada bu yüzden gitmeye karar verdik. Bir de o zaman çocuklarımın yaşı çok küçüktü. Mesela bomba yağıyordu çocuklarım ağlıyordu.” (Elnath, 39, Kadın).

Suriye’de 26 Ocak 2011’de Beşar Esad’ın vatandaşlara yönelik baskısı ve rejimine yönelik protestolarla başlayan çatışma, 15 Mart 2011’de Arap Bahar’ının kendisini göstermesi ile genel bir ayaklanmaya dönüşmüştür ve Ortadoğu’nun en kanlı çatışması haline gelmiştir. Ayaklanmalar ve protestolar ile Esad’ın istifası istenmiş, protestocular tutuklanıp işkenceye maruz kalmıştır. Büyüyen çatışmalar sonucunda şiddet tırmanmış ve ülkede “iç savaş” patlak vermiştir (Zuber ve Moussa, 2018). Bugün bakıldığında on bir yılı bulan iç savaşta bölgesel ve küresel düzeyde bir uzlaşma sağlanamamıştır ve Suriye vekalet savaşlarının boy gösterdiği ve yerel ve bölgesel aktörlerin yanı sıra küresel aktörlerin, terör örgütlerinin ve devlet dışı aktörlerin dahil olduğu bir ülke haline gelmiştir (Phillips ve Valbjørn, 2018; Bölgün, 2020). Suriye’de başlayan iç savaşla birlikte Türkiye bugün halen Suriye’den gelen mültecilere ev sahipliği yapmaya devam etmektedir

3.1.1.2. Türkiye’nin Açık Kapı Politikası

Türkiye, Suriye’deki çatışmaların devam etmesi ile “açık kapı” politikasını uygulama başlamış ve Suriyelilerin Türkiye sınırından ülkeye girişlerine izin vermiştir. Ekim 2011 itibari ile Türkiye, 1994 Yönetmeliği’nin 10. maddesi gereğince Suriyelileri açık kapı politikası, geri göndermeme ilkesi, bireysel statü belirlemenin yapılmaması, kamplarda barınma ve temel hizmetlerin verilmesi gibi ilkeleri içeren “geçici koruma rejimi” kapsamında değerlendirdiğini belirtmiştir (Öner, 2014; Bayır ve Aksu, 2020). Türkiye’nin coğrafi olarak Suriye’ye yakın olması ve buna ek olarak izlediği açık kapı politikası Suriye iç savaşında sığınma ülkesi olarak belirlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Katılımcılardan Bunda, sığınma ülkesi olarak Türkiye’yi seçme sebebi sorulduğunda “*Türkiye’den başka kimse bize kapılarını açmadı.*” diyerek Türkiye’nin açık kapı politikasına atıfta bulunmuştur. Aynı şekilde katılımcılardan Matar da Türkiye’nin uyguladığı açık kapı politikasının Türkiye’yi seçmelerinde etkili olduğunu şu cümlelerle aktarmıştır:

“Benim buraya geleli dokuz senem oldu. Biliyorsunuz orada savaş vardı o nedenle Türkiye’ye gelmeyi tercih ettik. Türkiye’ye gelme sebebimiz de sadece Türkiye’nin kapısını açmasıydı.” (Matar, 34, Kadın).

Keid ise şu cümlelerle açık kapı politikasına değinmiştir:

“Türkiye’ye ben sekiz yıl önce geldim. Savaş olmazsa gelmezdik. Türkiye açıkçası bize göre çok iyi bir devletti ve halkı çok iyiydi. Bir de Müslüman olması var tabi. E kapıları da açtı bize Allah razı olsun.” (Keid, 30, Erkek).

BMMYK (2021) verilerine göre Suriyeliler 130'dan fazla ülkeye sığınmış ancak büyük çoğunluğu Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır gibi bölgedeki komşu ülkeler oluşmuştur ve bugün Lübnan'da yaklaşık dört kişiden biri Suriyelidir. En çok Suriyeliye ev sahipliği yapan ülke ise Türkiye'dir. Lübnan ve Ürdün gibi ülkeler Suriye'ye coğrafi olarak yakın olmasına karşın en çok Suriyelinin Türkiye'de bulunmasının birçok sebebi bulunmaktadır. Örneğin Lübnan hükümeti Suriye'deki savaşın ilk yıllarında Suriyelilerin ülkeye girişlerine olumlu baksa da mültecilerin kalış sürelerinin uzaması ve yerel halkın mültecilere yönelik tutumlarının olumsuz olması ile mültecilere yönelik politikalarında değişikliğe gitmiştir. Örnek olarak Lübnan hükümeti mülteci kampı kurmayı reddetmiş ve kira masraflarını karşılamayan mülteciler çadır yerleşim yeri oluşturarak barınma sorununu halletmeye çalışmışlardır (Tinas, 2020).

Katılımcıların Türkiye'yi seçme sebebi açık kapı politikası ile diğer Orta Doğu ülkelerinin Suriyelilere yönelik tutumudur. Katılımcılardan Heka Türkiye'yi tercih etme sebeplerini şu şekilde aktarmıştır:

“Türkiye’ye 8 yıl önce geldim savaş nedeni ile hani kardeş kardeşi öldürüyor ya Suriye’de o yüzden geldim. Bir de başka ülkelere mesela Lübnan’a, Mısır’a falan gitti bizim akrabalarımız ama Suriyelilere pek iyi davranmıyorlar orada. O ülkelerde Suriyelilere Yahudi gibi davranıyorlardı.” (Heka, Erkek, 25).

Katılımcılar ayrıca Lübnan'daki siyasi sorunların da sığınma ülkesi belirlerken etkili olduğunu ifade etmiştir:

“Türkiye Müslüman bir ülke olduğu için bir de bizim adetler benzediği için buraya geldik. Lübnan mesela onlar sınırları kapattılar. Çünkü nasıl desem onların hükümetleri biraz sıkıntı.” (Merges, Erkek, 36).

Türkiye, Suriye iç savaşının başlangıcından itibaren açık kapı politikası ile tüm Suriyelilerin ülkeye sığınabileceğini ifade etmiş ve Suriyeliler “misafir” olarak görülüp yerel halkın da misafirperverlik adı altında Suriyeli kabul etmesi sağlanmıştır. Bu sürecin geçici olduğu sonrasında Suriyelilerin ülkelerine dönüş yapılacağı

düşünülmüştür. Türkiye'nin sığınma ülkesi olarak seçilmesinde Türkiye'deki politikaları değerlendirirken diğer ülkelerin de neden mülteciler için itici faktör olduğuna bakmak gerekmektedir. Çünkü Türkiye şu anda en çok Suriyeliye ev sahibi yapan ülke olmakla birlikte Türkiye'ye Suriye'den göç hala devam etmektedir. Bakıldığında Türkiye'nin uyguladığı açık kapı politikasına ek olarak coğrafi yakınlık, diğer ülkelerdeki -Lübnan, Ürdün, Mısır gibi- siyasi durumların ve mültecilere yönelik başta hükümetin olmak üzere yerel halkın da mültecilere yönelik tutumu, ortak din gibi etmenlerin de Türkiye'yi sığınma ülkesi olarak seçmede rol oynadığı görülmüştür.

3.1.1.3. Coğrafi Yakınlık

Suriye coğrafi konumu sebebi ile Irak, Lübnan, Ürdün ve Türkiye ile sınıra sahiptir. Yaşanan iç savaştan sonra Suriyelilerin Türkiye gelmesinde diğer ülkelerin mülteci karşıtı politikası, yaşanan iç karışıklık ve ekonomik durumları sığınma ülkesi olmalarında itici bir faktör olurken Türkiye'nin açık kapı politikası ile Suriye'ye sınır ülke olması sığınma ülkesi olmasında çekici bir faktör olmuştur. Suriye'ye sınır olan illerden Hatay, Gaziantep, Kilis bugün de birçok Suriyeli sığınmacının geçerek Türkiye'ye ulaştığı illerdir. Savaş başladığında da coğrafi yakınlık sebebi ile Türkiye'yi sığınma ülkesi olarak seçtiklerini söyleyen katılımcılar vardır.

“Aslında Avrupa'ya gitmek istemiştik ama nasip olmadı bir de aslında Türkiye Suriye'ye daha yakın o yüzden buraya gelmemiz daha kolay oldu. Bizim kaldığımız yer olan Halep, Türkiye'ye yapışmış gibi aslında çok yakın.” (Tarf, 25, Kadın).

“Türkiye sınırimıza çok yakın olduğu için buraya geldik.” (Sadr, 22, Erkek).

Katılımcılardan Rukh ise şu şekilde coğrafi yakınlığın Türkiye'yi seçme sebeplerine etkisini şu şekilde anlatmıştır:

“Türkiye'ye sekiz yıl önce geldim. Sınıra yakın olduğu için ve girmesi daha kolay olduğu için biz Türkiye'yi seçtik.” (Rukh, 35, Kadın).

3.1.2. Altındağ'da Yaşamak

Suriyelilerin iç savaş nedeni ile Türkiye'ye geldikten sonra geçici oldukları düşünülmüş ve kişiler kamplara yerleştirilmiştir. Ancak savaşın uzaması ve Suriyelilerin Türkiye'de geçici oldukları algısının gerçekçi olamayacağı düşüncesi ile mülteciler kamp dışında

şehirlere yerleşerek ikamet etmeye başlamışlardır. Diker ve Karan (2021)'a göre mültecilerin kamp dışındaki yaşamı tercih etmelerinde bazı motivasyonlar bulunmaktadır. Bunlar; kamplardaki mevcut kurallar, kampların muhafazakâr yaşam tarzlarına uygun olmaması ve kamp dışında bir iş bulup çalışma olanağı. Bugün Ankara iline bakıldığında, Ankara, 100.503 Suriyeli nüfusu ile geçici koruma statüsündeki Suriyeli nüfusunun en çok olduğu yedinci ildir (İl Göç İdaresi, 2022).

2022 yılına dair güncel bir veri bulunmasa da 2019 yılında Savran ve Sat (2019) Ankara'daki Suriyelilerin %55'inin Altındağ ilçesinde ikamet ettiğini ifade etmişlerdir. Bu oran oldukça ciddi bir oran olmakla birlikte Altındağ ilçesinin Suriyeliler tarafından tercih edilmesinin birçok sebebi bulunmaktadır. Katılımcıların Ankara'nın Altındağ ilçesini seçme sebepleri yakın çevrelerinin kendilerinden önce Altındağ ilçesine gelmesi, ilçede Suriyeli nüfusun yüksek olması, ev kiralарının ucuz olması, istihdam olanaklarının fazla olması olarak sayılabilir.

3.1.2.1. Altındağ'da Yakınlarının Olması

Katılımcılara Ankara ve Altındağ'ı seçme sebepleri sorulduğunda bazı katılımcılar Ankara ve Altındağ'da akrabalarının olması sebebi ile burada ikamet ettiklerini ifade etmişlerdir.

“Ben ilk olarak Antakya'ya geldim o zaman parklarda yatıyordum sonra çalıştım ev tuttum kiralık 1,5 sene sonra da Ankara'ya geldim. Burada çalışmaya devam ettim. Bütün akrabalarım ve arkadaşlarım Altındağ'da yaşadığı için buraya geldim onlara yakın olmak için.” (Heka, 25, Erkek).

“Bir de eşimin Akrabaları buradaydı. Altındağ'da hem çok iş var hem de ilk geldiğimizde buradaki kiralar baya ucuzdu.” (Matar, 34, Kadın).

Bölgeye daha önce gelen ve bölgeye alışan bir yakını ev sahibi ülkeye henüz varmış mültecinin yakının da o ilçeye gelmesinde rol oynayabilmektedir. Katılımcıların da belirttiği gibi yakınların burada olması Altındağ bölgesine taşınmalarında etkili olabilmiş, bu yakınlık ev sahibi ülkeye olan uyum sürecini kolaylaştırabilmiştir.

“Bizim şansımız yoktu. Ankara'da burada (Altındağ'da) akrabalarımız olduğu için geldik onlar bize yardım ettiler ev falan kurdular biz de öyle geldik.” (Vega, 25, Kadın).

“Normalde Türkiye’deki her yer iyi ama burada iş daha fazla olduğu için Ankara’yı seçtik. Yedi senedir de Altındağ’dayız. İlk geldiğimizde de baktık burası güzel, rahat o yüzden Altındağ’da kaldık. ...Benim çocuklarım, oğullarım da burada birbirimize yakınız şimdi. O yüzden rahat diyorum, tüm aile bir aradayız. Hepimiz aynı anda gelmedik zaten Türkiye’ye, ben oğullarımdan sonra geldim. Onlar benden önce geldiler. Bir de ilk geldiğimizde eşyalarımız yoktu sağ olsunlar yardım ettiler bize eşya verdiler.” (Baham, 40, Kadın)

3.1.2.2. İlçedeki Suriyeli Nüfus

Diker ve Karan (2021)’ın Ankara’da Suriyelilerle yaptığı bir araştırmada mülteciler, tanıdıkları ya da akrabalarıyla bir arada yaşamak, Suriye kültürüne özgü tüketim ve alışveriş alışkanlıklarını sürdürmek istedikleri için Suriyeli nüfusunun yoğun olduğu bölgelerde yaşamak istediklerini bunun “kendilerini Suriye’de gibi hissettirdiğini” ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan katılımcıların bazıları da Altındağ ilçesindeki Suriyelilerin işlettiği dükkanlardan alışverişlerini yaptıklarını ifade etmektedir.

“Ben ilk olarak Antep’e gittim oradan da İstanbul’a gittim abimin yanına ama orada da çok barınamadım. Bu sebeple Ankara’ya geldim burada kimlik çıkarabildim... Genellikle alışverişimizi Altındağ’da bizim bakkallarımız, dükkanlarımız bulunuyor oradan yapıyoruz. Altındağ’da yaşamak daha kolay.” (Bunda, Erkek, 30).

Katılımcılardan Aludra ise Altındağ’daki bir gününü şu cümlelerle anlatmaktadır:

“Ben sabah işime giderim akşam gelirken bizim burada Suriyeliler Sokağı var. Hepsi bizden yani bakkal, tatlıcı, telefoncu, berber...İşte oradan yürüyerek yavaş yavaş gelirim evin ihtiyaçlarını alırım ondan sonra eve geçerim.” (Aludra, Erkek, 25).

Ankara’nın Altındağ ilçesindeki mülteciler örneğinde olduğu gibi bir alana farklı ve öncü bir topluluğun yerleşmesinden sonra aynı topluluğu çekmesi de kaçınılmazdır. Bu duruma hemen hemen göç sonucu oluşan birçok etnik adacıkta karşılaşılabılır durumdur (Savran ve Sat, 2019). Altındağ’daki mülteci nüfusunun fazla olması da mültecilerin Altındağ’ı seçme nedenlerinden biri olabilmektedir. Suriyelilere ait dükkanlara, işletmelere bugün Altındağ ilçesinde çok sık rastlanabilmektedir.

Altındağ ilçesinde ikame etmek mültecilerin izole bir yaşam sürmesine neden olabilmekte iken kişilerin bir arada yaşamalarının günlük yaşantılarını daha da kolaylaştırdığı görülmektedir.

3.1.2.3. Barınma ve İstihdam Olanakları

Katılımcılar Altındağ'da akrabalarının olmasına ek olarak Ankara'da özellikle Altındağ ilçesinde iş olanaklarının fazla olmasının ve kiralarının diğer semtlere göre ucuz olmasının gelmesine etki ettiği görülmüştür. Katılımcıların büyük bir kısmının Siteler'de işçi olarak çalışması da iş yerlerine yakın olan Altındağ'ı seçmelerinde etkili olmuştur.

Katılımcılardan Thabit, Siteler'de işçi olarak çalışmaktadır. Altındağ'ı seçme nedeninin ise iş olanaklarının burada fazla olması nedeni ile olduğunu söylemektedir:

“Altındağ, işe daha yakın olduğu için geldim.” (Thabit, 38, Erkek).

Ankara'nın Altındağ ilçesinde Siteler bölgesi Ankara'da mobilya üretiminin en yoğun yapıldığı bölge olup bölgede atölye sayısı oldukça fazladır. Atölyelerde günlük, haftalık yevmiye ile çalışan yabancı sayısının fazla olduğu bilinmektedir. Altındağ'ın Siteler'e olan yakınlığı mültecilerin Altındağ'a yerleşmelerine etki etmiştir. Katılımcılardan Merges Siteler'de camcı olarak çalışmaktadır. Altındağ'ı seçme sebebi iş yerinin bulunduğu yere yakın olmasıdır.

“Siteler'e yakın olduğu için biz buraya geldik.” (Merges, 36, Erkek).

Diğer katılımcı ise Altındağ'ı seçme sebeplerinin iş olanakları olduğuna şu şekilde değinmiştir:

“Ben ilk başta beş sene Kilis'te yaşadım sonrasında Ankara'ya geldim. İş olanağı daha fazla olduğu için.” (Sadr, Erkek, 22).

Nashira isimli katılımcı ise istihdam olanakları ile kiraların ucuz olmasının da Altındağ'a gelme sebeplerinde etkili olduğunu vurgulamıştır.

“Biz aslında ilk Konya'da yaşamaya karar verdik ama iş imkanları daha fazla olduğu için Ankara'ya geldik. Altındağ'a gelme sebepimiz de kiraların burada daha ucuz olmasaydı. Bir de burada çok iş var, Altındağ'da yani.” (Nashira, 34, Kadın).

3.1.3. Geçici Koruma Statüsüne Sahip Olmak

Türkiye’deki Suriyelilerin sahip olduğu geçici koruma statüsü Suriyelilerin eğitim ve sağlık hizmetleri dahil olmak üzere devlet tarafından finanse edilen sosyal hizmetlere yalnızca kayıt yerinde erişimlerini sağlayan bir prosedürdür (Bélanger ve Saracoglu, 2019). Ekim 2014’te 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 91. Maddesine dayandırılarak 6883 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir (İl Göç İdaresi, 2019; Bayır ve Aksu, 2020).

Geçici koruma statüsüne sahip olmak Suriyelilerin Türkiye’de senelerce yaşamalarına rağmen kendilerini hala misafir olarak hissetmelerine sebep olmuştur. Katılımcılardan Aludra, geçici koruma kimlik belgesine sahip olmanın kendisini nasıl hissettirdiğini şu cümlelerle açıklamıştır:

“Ben burada kendimi misafir olarak görüyorum. Şimdi burada güvende olduğum için, ekmek paramı buradan çıkardığım için benim için bir ev, bir ülke sayılabilir ama kendimi misafir olarak görme sebebim de kimlikten kaynaklanıyor. Şimdi bizim kimliğin adı geçici koruma yani diyorlar ki biz size geçici olarak koruma veriyoruz, kendinizi buraya ait hissetmeyin. Bu anlama geliyor.” (Aludra, Erkek, 25).

Yine katılımcılardan Rukh Türkiye’de kimlikteki geçici ibaresi ve maruz kaldıkları damgalama nedeni ile misafir gibi hissettiğine değinmiştir.

“Yani evet geçici koruma bizim adımız zaten.... Misafir gibi de hissediyorum tabi...Burada ne olursa olsun bize hep “Suriyeli” diyecekler bu da zaten dönmek için yeterli.” (Rukh, Kadın, 35).

Vega ise kimlikteki geçici ibaresinin kendisini “diken üstünde hissettirdiğini” geçici olmanın ev sahibi ülkedeki aidiyetlerini etkilediğini ve belirsizliğin kendilerine yaşattığı korkudan bahsetmiştir:

“Şimdi biz burada geçiciyiz yani diken üsteyiz. Duyuyoruz mesela bazen “sizi kovacaklar” diyorlar. Yani diken üstündeyiz. Yani ama Allah’tan ümit kesilmez. Ama kimliği biz hastaneler için ilaçlar için kullanıyoruz bize yardımcı olması için ve bu kimliği bizim hep yanımızda taşımamızı istiyorlar.” (Vega, 25, Kadın)

Şimşek (2018)’in İstanbul’daki Suriyelilerle yaptığı bir araştırmada görüşülen Suriyelilerin çoğu için entegrasyon, haklara erişim, güvenli yasal statü ve bununla birlikte Türkiye’de aidiyet kurmak ile ilişkilendirilmiştir. Katılımcılar statülerinin kalıcı olmayacağını düşünmekte bu yüzden de uyumda zorluk yaşamaktadır.

Katılımcıların bir kısmı banka hesabı açtıramama, sigortasız çalışma gibi maruz kaldıkları uygulamaların da sahip oldukları yasal statülerinden kaynaklı olduğunu düşünmektedir. Oysa Ocak 2016’da geçici koruma statüsündeki Suriyelilere yasal çalışma izni alma hakkı verilmiştir. Ancak bazı işverenlerin ucuz iş gücü olarak gördükleri Suriyelileri sigortasız çalıştırmak istemeleri, kişilerin sahip oldukları hakları bilmemeleri ya da sigortasız çalışmaya mecbur kalmaları geçici koruma statüsüne yönelik düşüncelerinin farklı şekillenmesine sebep olmuştur. Örneğin katılımcılardan Heka Türkiye’de resmi olarak böyle bir uygulama bulunmamasına karşın bankaya gittiğinde hesap açtıramadığını bunun da sahip olduğu geçici koruma statüsü ile ilgili olduğunu ifade etmiştir:

“Misafir gibi hissetmiyorum aslında ben burada. Sadece geçici koruma kimliği var ya o bizim benimsememizi engelliyor. Mesela ben bugün bankaya gittim hesap açtırmak için açmadılar. Ya pasaport istiyorlar ya da ikamet istiyorlar.” (Heka, Erkek, 25).

Geçici koruma statüsü Türkiye’ye gelmelerinin üzerinden oldukça uzun zaman geçen Suriyeliler için aidiyetten, hizmetlere erişime kadar birçok konuyu olumsuz yönde etkileyen ve yetersiz kalan bir statü olmuştur.

3.2. SURIYELİ MÜLTECİLERİN TÜRKİYE’DEKİ YAŞAM DENEYİMLERİ

Türkiye’deki Suriyelilerin yaşam deneyimleri çok kapsamlı bir konu olmakla birlikte her bireyin yaşam deneyimini ekleyen sayısız etken bulunmaktadır. Türkiye’deki Suriyelilerin Türkiye’deki yaşam deneyimlerini ev sahibi ülkedeki tutumdan uygulamalara kadar birçok faktör etkileyebilmekte ve bu yaşam deneyimleri eve geri dönme fikrinde etkili olmaktadır. Suriyelilerin Türkiye’deki yaşam deneyimleri Türkiye’de Suriyelilere yönelik uygulamalar, uyum, sosyal dışlanma ve ayrımcılık ve hak ve hizmetlere erişimlerdeki deneyimlerin ortaya serilmesi anlaşılmaya çalışılmıştır.

3.2.1. Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Yönelik Uygulamalar

Türkiye’deki Suriyelilere yönelik uygulamalar Suriyelilerin ülkedeki kalış sürelerinin uzaması ile değişiklik gösterse de bazı uygulamalar mülteciler için hala günlük hayatlarını idare ettirirken sorun yaşamalarına sebep olmaktadır. Bu uygulamalardan

yol izin belgesi, seyretime projesi ve kimlikteki medeni hal ibaresinin ilk kimlik aldıklarında beyana göre yazılması Suriyeliler için çeşitli sorunlara neden olabilmektedir.

3.2.1.1. Yol İzin Belgesi: “Bizi bağlamış gibiler”

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik’e göre kimliğinin kayıtlı olduğu ilden başka bir ile seyahat edecek olan mültecilerin seyahat belgesi alması zorunludur (6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunun Uygulanmasına Yönelik Yönetmelik, 2016, Madde 104). Türkiye’de bulunan Suriyeliler de bu uygulamaya tabii olarak geçici koruma kimlik belgelerinin kayıtlı olduğu ilden başka bir ile gitmeleri durumunda kayıtlı oldukları ildeki İl Göç İdaresine şahsen başvuru ya da internet üzerinden e-devlet aracılığı ile yol izin (seyahat) belgesi almak zorundadırlar. Belgenin geçerliliği on beş gündür. Katılımcılar ülke içindeki yol izin belgesi ile seyahat uygulamasının kendilerini çok zorladığını çünkü iznin verilmesinin çok zor olduğunu söylemişlerdir.

“Yol iznine falan gelirsek çok saçma. Bizi bağlamış gibiler. Örnek vereyim benim bir ara İstanbul’a gitmem gerekiyordu. Önemli bir işim vardı. Mesela ben 15 defa başvuru yaptım 15’i de red oldu. Başka ülkede baktığımızda mesela benim Avrupa’da arkadaşlarım var. Adam ikamet aldığı anda yani ilden ili bırak ülkeden ülkeye gidip gelebiliyor ve biz burada ikamet iznimiz olduğu halde biz bir şehirden bir şehre gidebilmek için maalesef izni bekliyoruz ve vermiyorlar.” (Aludra, 25, Erkek).

“Yani şey var biz bireye giderken yol izin belgesi alıyoruz ama zor veriyorlar. Ben birkaç kere istedim yani vermediler. Dört beş kere istedim ama vermediler. Çok zor veriyorlar.” (Alhena, 38, Erkek).

Katılımcılar yol izin belgesini almakta zorlandıkları için şehir dışındaki yakınları ile bir araya gelme, iş için şehir dışına gitme gibi alanlarda sorun yaşadıklarını aktarmışlardır.

“Mesela ben İstanbul’a gitmek istiyorum ya izin almam gerekiyor çoğu zaman da o izni vermiyorlar. Sadece acil durumlarda veriyorlar mesela benim annem orada hastanede acilde falan yatıyorsa o zaman verebilirler ama sadece ziyaret için vermezler. Mesela ben bazen iş buluyorum hafta sonu gitmelik ama izin vermiyorlar.” (Heka, 25, Erkek).

“Ben mesela Ankara’dan Hatay’a gidemiyorum. Neden gidemiyorum çünkü gidip başvuruyorum yol izin belgesi çıkarmak için ancak verilmiyor. İstesem kaçak gidebilirim ama gitmem devlet ne derse o olur! Bayram geldi mesela annem orada tek başıma dedi “oğlum gelmeyecek misin?” Dedim “anne yasak gelemem” ama vallahi 4-5 yıldır ben izin alıp gidemedim.” (Keid, 30, Erkek).

Uygulamada izin alırken yaşanan zorlukla beraber kısıtlı süre katılımcıları zorlamaktadır. Katılımcılardan Adib uygulamayı “üçüncü ülkeye yerleşme” sürecine benzetmiştir.

“Yol izni mesela, bir Suriyeli olarak ben bir yere gittiğimde yol izni gerekiyor. Sanki biz üçüncü ülkeye gidiyor gibiyiz. Zaten Ankara'dayız yani Türkiye'nin içindeyiz. Yani mesela buradan oraya gitmemiz için niye yol izni gerekiyor ki? Bir de gün olarak da az veriyorlar. Biz bu konuda rahatsız oluyoruz.” (Adib,25, Kadın).

3.2.1.2. Seyreltme Projesi

Şubat 2022’de İçişleri Bakanlığı tüm Türkiye’deki Suriyelilere yönelik Mekânsal Yoğunlaşmayla Mücadele adlı planı duyurmuştur. Plana göre yüzde 25’in üzerinde Suriyeli nüfusun olduğu bölgelerde hiçbir yabancıya ikâmet izni verilmeyeceği söylenmiştir (Fırat, 2022). Altındağ da bu bölgelerden biri olmuştur.

Altındağ, Ankara ilçesinde Suriyeli nüfusa en çok ev sahipliği yapan ilçedir. Altındağ’daki Suriyeli nüfusunun fazla olması sebepleri Suriyelilerin diğer Suriyeliler burada olduğu için buraya gelmesi ile ev kiralарının ucuz olması ve iş gücü piyasasına katılabilecekleri alanlara, Siteler gibi, yakın olmasıdır. Seyreltme Projesi ile Altındağ ilçesine adres kaydı yapmak isteyen ya da ilçe içinde başka haneye taşınan kişilerin adres kayıtları yapılmamaya başlanmıştır.

Projedeki amaçlardan birkaçı bölgedeki gettolaşmayı önlemek, farklı ilçelere mültecilerin taşınması ile sosyal uyumu kolaylaştırmak olsa da Altındağ ilçesinden taşınmak, adres kaydı yapamamak Suriyeliler için çeşitli sorunlara yol açabilmiştir. Bu sorunlardan ilki ekonomik olmuştur. Navi, başka ilçelerdeki kiralарın yüksek olmasının Altındağ dışında adres kaydı yaparken kendilerini zorladıklarını ifade etmiştir.

“Şu anda Altındağ’da adresler de durdu, dolmuş diyorlar. Bunların olaylarda ilgisi var bence Suriyelileri dağıtacaklar. Belki bu iyi bir şeydir. Ama başa yere taşınmak zor. Benim bir arkadaşım var Karapürçek’te yaşıyordu, taşınmak zorunda kaldı mesela. Keçiören’e gitti en az 1500TL kiralар diyor. Evler de çok kötüymiş ama yapacak bir şey yok dedi evi tuttu.” (Navi, 30, Erkek).

Adres kaydının yapılamaması Suriyelilerin bölgedeki nüfuslarının “dağıtılmaya çalışılması” olarak tanımlamalarına sebep olmuştur.

“Şimdi Altındağ’a adres kaydı yapmıyorlar. Ben burada oturuyorum ama taa dört sene olmuş ama başka eve çıksam kaydolmaz. Çünkü çok kalabalık oldu burası. Dört bir yana dağıtmaya çalışıyorlar Suriyelileri...Çünkü Altındağ büyük bir belediyeydi. Bu insanlar Altındağ’dan çıkınca nereye gidecek? Mesela Sincan desek, Sincan biraz uzak. Keçiören desek orası yakın ama çok pahalı orada kiralalar. Ya da Yenimahalle orası çok uzak mesela...” (Merges, 36, Erkek).

Başka ilçedeki kiralalarının daha yüksek olması, taşınma masrafları, Altındağ’ın iş gücü piyasasına yakın olması bu ekonomik sorunlardan birkaçıdır.

“Ben isterdim ki ama nüfus kaydını açsınlar. Mesela benim kimliğim Ankara kayıtlı zaten ben de Ankara dışında başka yere taşınmak istemem. Ama evimden taşınmak istiyorum evim bodrum katında küf kokuyor yani. Ama taşınamıyorum çünkü nüfus dairesinde sorun çıkarıyorlar. Çünkü Altındağ’a adres kaydı kapalı.” (Vega,25, Kadın).

Katılımcılardan Heze, Seyreltme Projesi ile birlikte gelen adres kaydının yapılması ve Altındağ dışında kiralayacak bir haneyi hem bulamaları hem de bulsalar dahi kiralalarının yüksek olmasının ailesini zorladığını ifade etmiştir.

“Şimdi burada evleri yıkıyorlar ya Altındağ’da onun bitmesini çok isterdim mesela. Ya da yıkıyorlarsa tamam o zaman Türkler ev kiralasınlar bize. Çünkü benim mesela boşanmış bir kızım var, çocuklarımız küçük, durumumuz iyi değil Türkler bize ev vermeyecekler. Nüfusta da kaydımız olmayacak bu kez. ...Benim tek isteğim şu Suriyelilerden kötü olanların kaydını yapmasınlar ama iyi olanlarını yapsınlar. İki tarafı da aynı değerlendirmesinler.” (Heze, 40, Kadın).

Seyreltme Projesi ile bölgedeki evlerin hali hazırda kentsel dönüşüm altında olması ve yıkılacak olması mültecilerin taşınmak zorunda kalmasına ve bu taşınmanın da Altındağ içerisinde olmaması mülteciler için yukarıda sayılan sebepler nedeni ile oldukça zorlayıcı bir süreç olmuştur. Hanesi yıkılan yahut evden taşınmak zorunda kalan mültecilerin erişebileceği bir yardım olmaması barınma sorunlarının tekrar ortaya çıkmasına ve birçok mültecinin çözümsüz kalmasına neden olmuştur.

3.2.1.3. Diğer Uygulamalar

Türkiye’deki geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin Türkiye’de sahip oldukları haklar ve hizmetler Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve Geçici Koruma Yönetmeliği ile düzenlenmektedir. Ancak kitlesel göç sırasında bireysel değerlendirmenin olmaması ve Türkiye’nin bu kadar büyük bir göç akını ile o zaman henüz yakın zamanda karşılaşmamış olması bugün de mültecilerin uygulamada bazı

zorlukla karşılaşmasına neden olmuştur. Örneğin kimlik kaydı sırasında Suriye'den alınmış bir aile cüzdanı olduğunda evli yazılması gerekirken savaş nedeni ile resmi bir belge getirememiş kişilerin sözlü beyanına istinaden evli ibaresi eklenirken bazen beyan yeterli olmamıştır. Katılımcılardan Juno resmi belgeleri olmadığı için kimliğine bekar ibaresinin yazıldığını ve bu nedenle birçok alanda sorun yaşadıklarını ifade eder:

“Kimlik konusu sıkıntı ben evliyim eşimle kimlik alırken çocuklar vardı yanımızda gördüler ama yine de bekar yazdılar. Niye yazdılar söyleyeyim; uğraştırmak için. Mesela ben Suriye'ye ziyarete gitmek istedim. Bana diyor ki İl Göç bu çocuklar kimin? Bilgisayarda gözükiyor sistem belli ama işte kabul etmiyorlar. Geçen sene gidemedim bu sene uğraşacağım ama.” (Juno, 27, Erkek).

Katılımcılardan Zaurac da kimlik kaydındaki soruna değinmiştir.

“Bazen insanlar savaşta aile cüzdanını falan kaybediyor ama İl Göç onları istiyor başka türlü kabul etmiyor. Bence bu sorun mesela.” (Zaurac, 27, Kadın).

Katılımcılar Göç İdaresinden randevu alırken zorluk yaşadıklarına da değinmiştir. Randevu tarihinin çok ileri bir tarihe verilmesi katılımcıların yaşadıkları sorunlardan bir diğeridir. Katılımcılardan Adib, evlenirken yol izin belgesi almakta sorun yaşamakla birlikte, yeni doğan bebeğinin kaydı için de İl Göç İdaresinden randevu almakta çok zorlandığını aktarmıştır.

“...Benim çocuğumun yani doğum belgeleri de var. Ama şimdiye kadar 2 ay oldu hala da kimlik çıkartamadım çocuğuma. Mesela evlenirken Ankara'ya gelecektim kaç gün bekledim ama izin çok zor çıktı. Oradan oraya gittim...İl Göç İdaresini arıyorum randevu alamıyorum. Kızım iki aylık olacak bak hala bana randevu vermiyorlar. Baya zor.” (Adib, 25, Kadın).

Yine katılımcılardan Sadr da kimlik yenilemek için aldıkları randevunun yetmiş gün sonrasına verildiğini söylemiştir.

“İl Göç İdaresi konusu ama çok çok çok sıkıntılı. Mesela bak ben kimlik yenileyeceğim diyelim ki önce aldığımız randevu taa yetmiş gün sonrasına verildi. Gittik neyse tüm aile. Tam beş altı saat bekledik orada. Ben sadece bir kere gittim ve orada gördüm çok sıkıntılı bir yer.” (Sadr, 22, Erkek).

Suriyelilerin kimlik edinme, güncelleme, adres güncelleme, seyahat belgesi alma gibi süreçleri kayıtlı oldukları ildeki İl Göç İdaresi ve süreci başka bir kurumdan yürütememeleri süreçlerin uzamasına neden olabilmektedir.

3.2.2. Ev Sahibi Ülkede Uyum

Mültecilerin ev sahibi ülkedeki uyumu mültecilerin yaşam deneyimlerini önemli ölçüde etkilemektedir. Bu bölümde ev sahibi ülkedeki uyum Ager ve Strang'ın sosyal uyuma yönelik geliştirdikleri çalışma olan sosyal ilişkiler ve dil başlığı altında incelenmeye çalışılmıştır

3.2.2.1. Sosyal İlişkiler

Ager ve Strang (2008) sosyal uyumu iki yönlü bir süreç olarak tanımlar. Bu iki yön mülteciler ve yerel halka işaret etmektedir. Sosyal uyumdan bahsedildiğinde mültecilerin yerel halkla kurduğu sosyal ilişkiler büyük rol oynamaktadır. Sosyal ilişkiler kavramında sosyal bağlar bir grubun aile ve ortak etnik, ortak ulus, ortak din veya diğer grup biçimleriyle olan ilişkisine işaret ederken; sosyal köprüler “diğerleri” ile olan ilişkiye atıfta bulunur (Ager ve Strang, 2008). Sosyal bağlar ise kurumlarla olan ilişkilerin altını çizer (Ager ve Strang, 2008).

3.2.2.1.1. Sosyal Bağlar

Sosyal bağlar grupların kendilerinden olanla olan ilişkisine atıfta bulunur. Bir grubun kendisi ile aynı dili konuşan, aynı dini inanca sahip, aynı yerden gelen kişilerle olan ilişkisidir. Araştırmaya katılan katılımcılardan Sirius, Türkiye'ye geldikten sonra akrabalarının olduğu şehre taşındıklarını ifade ederken; Bunda, Altındağ'ı seçme sebebinin Suriyelilerin çoğunun burada yaşaması olarak tanımlamıştır. Bu deneyimler katılımcıların kendilerinden olanlarla bir arada bulunmak istemelerine örnek olarak gösterilebilir.

“Altındağ’a gelince biz ilk önce Urfa’ya gittik kampta yaşadık sonra eşimin kardeşleri dediler ki hepimiz ayrı yerlerde olmayalım aynı yerde olalım. Eşimi yanlarına çağırdılar. Eşim de ilk önce orada gitti çalıştı sonra bizi yanına aldı.”
(Sirius, 40, Kadın).

“Suriyelilerin çoğunluğu burada (Altındağ’da) olduğu için buraya geldik.”
(Bunda, 30, Erkek)

Heka ise Suriyelilerin açtığı marketlerden alışveriş yaptığını ifade ederken marketi “kendi yerimiz” olarak tanımlamıştır.

“Burada Altındağ’da bizim (Suriyelilerin) açtığı marketlere gidiyorum oradan alışveriş yapıyorum. Daha ucuz. Kendi yerimiz bir de mesela bize özel gıda malzemeleri orada var. Suriyeli malzemesi.” (Heka, 25, Erkek).

Yine bir başka katılımcı “bir arada” olduklarını ifade ederken bir aradalığı tüm Suriyeliler ile ifade etmiştir:

“Arkadaşlarımın dükkanlarına gidiyorum, onlar buralarda dükkân açtılar. Suriyeliler ile bir aradayız.” (Alhena, 38, Erkek).

Katılımcılardan Zaurac sadece akrabaları ile ilişki kurduğunu ifade ederek sosyal bağlarının akrabaları ile kurulduğunu söylemiştir.

“Ben kimseye karışmıyorum burada sadece akrabalarım gidiyorum.” (Zaurac, 27, Kadın).

Katılımcıların sosyal bağ kuramamaları izole bir yaşam sürmelerine neden olabilmektedir.

“Çok da bilmiyorum ben evdeyim, kimseye karışmıyorum sadece çocuklarımla ilgileniyorum.” (Vega, 25, Kadın).

Diker ve Karan (2021)’ın Altındağ ilçesindeki Suriyelilerle yaptığı çalışmada tanıdıkları ya da akrabalarıyla bir arada yaşamak isteyen, Suriye kültürüne özgü tüketim ve alışveriş alışkanlıklarını sürdürmek ve kolayca erişebilmek isteyen Suriyeliler Altındağ bölgesinde yaşamayı tercih ettiklerini ve “kendilerini Suriye’de gibi hissettiklerini” ifade etmiştir. Diker ve Karan (2021)’a göre diğer Suriyelilerin yoğunlukta olduğu bölgelerde ikamet etmek diğer Suriyeli göçmenlerle dayanışma ve yardımlaşma ağları kurulmasıyla, yaşanan göç sonrasında yabancılık çekmemek, Suriye’deki gündelik hayat pratiklerini ve kültürel pratiklerini sürdürebilmek adına önemli bir destek sağlamaktadır.

Ancak Suriyelilerin yoğun olduğu bölgede yaşanması bunun sosyal bağların yalnızca bölgedeki Suriyeli nüfus ile kurulacağı anlamına gelmemiştir. Katılımcılardan Tarf, alışverişini Suriyelilere ait marketlerde yaptığını ancak bunun sosyal bağları ile ilişkili olmadığını ifade etmiştir.

“Ben burada bazı yemeklerimiz falan Türk dükkanlarında olmadığı için mecbur Suriyeli dükkanlara gidiyorum mesela gün içinde. Ama valla en çok BİM’e gidiyorum.” (Tarf, 25, Kadın).

Katılımcılardan Merges de aynı şekilde Suriyelilerle sosyal bağlantı kurmak istememiştir.

“...yani tabi Suriyeli market falan var burada ama ben pek gitmiyorum. Evim benim Altındağ’da ama biraz onlara uzak. Önder Mahallesine falan...Ne gerek var bir de?” (Merges, 36, Erkek).

3.2.2.1.2. Sosyal Köprüler: “Parmakların hepsi aynı değil”

Sosyal köprüler kavramı yerel halk ve mültecilerin arasındaki ilişkiye işaret etmektedir. Altındağ’daki Suriyelilerin Altındağ bölgesindeki Suriyeli sayısının fazla olması, kendilerine ait dükkanlar bulunması gibi nedenler yerel halkla olan teması azaltsa ve kısmen izole bir yaşam sürmelerine neden olsa da Suriyeliler ve yerel halkın arasındaki etkileşim devam etmektedir.

Katılımcılar Türklerle olan ilişkilerini farklı şekillerde deneyimlemiştir. Katılımcılardan Navi komşuları ile aralarındaki ilişkinin çok iyi olduğunu vurgulamıştır.

“Bak sana söyleyeyim kötüsü var iyisi var. Bizim oturduğumuz binada hepimiz sanki tek aileyiz. Diyorlar sürekli ihtiyacınız varsa da gelin. Parmakların hepsi aynı değil hani siz de öyle söylüyorsunuz ya..” (Nevi, 30, Erkek).

Katılımcılardan Rukh da Navi gibi komşuları ile arasındaki ilişkilerin iyi olduğunu vurgulamıştır.

“...iyisi de var kötüsü de var. Bir tutamam. Benim komşularımın mesela hepsi çok iyi ve beni de hep uyarırlar bir problem yaşandığı zaman, benim için endişeleniyorlar, beni seviyorlar.” (Rukh, 35, Kadın).

Katılımcılardan Sirrah da Türk komşuları yakın olduklarını vurgulamıştır:

“Yani artık biz komşularımızla falan aile gibi olduk aileden daha yakın olduk hatta. Komşularımızı ailemizden fazla görüyoruz. Onlarla fazla konuşuyoruz. Onlardan biri gibi olduk...Hatta benim evimin orda küçük bir çardak var orada herkes oturur. Sohbet ederiz.” (Sirrah, 42, Erkek).

Katılımcılardan Bunda, Altındağ olayları sonrasında yerel halk ve Suriyeliler arasındaki sosyal tansiyonda Türk komşusunun kendisine yardım ettiğini söylemiştir.

“Mesela ekmeğe falan ihtiyacım olduğunda yanımda Türkiyeli komşumu götürüyorum o yanımda geliyor yanlış anlamasınlar diye.” (Bunda, 30, Erkek).

Komşuluğun yanı sıra bazı katılımcılar Türk arkadaşları olduğunu ve onlarla olan ilişkilerinin iyi olduğuna değinmişlerdir.

“Biz ilk geldiğimizde de Türk çok arkadaş edinmiştim ve bize çok iyi davranıyorlardı. Şu anda da çok Türk arkadaşım var.” (Alhena, 38, Erkek).

“Yani bazı Türkler de çok iyi. Ama bazıları da iyi değil. Benim çok Türk arkadaşım var. Herkes aynı değil ki!” (Merges, 36, Erkek).

Keid Türkiye’de yaşadığı bir olay sonrasında Türk bir arkadaşının kendisine destek olduğunu anlatmıştır.

“Ama o an benim yanımda kim durdu? Türk bir arkadaşım durdu...Benim abim gibi durdu o yanımda.” (Keid, 30, Erkek).

Komşuluk ve arkadaşlık sosyal köprülerin kurulmasında belki de en çok öne çıkan alandır. Katılımcılardan bazıları komşuları ve arkadaşları ile aralarındaki ilişkinin iyi olduğuna değinirken bazıları ise ilişkilerinin iyi düzeyde olmadığına değinmiştir.

“Çocuklarım sokağa çıkmak istiyorlar ama ben izin vermiyorum mesela bisiklet sürmelerine falan. Çünkü zarar veriyorlar. Bir gün mesela biri çocuğuma taş attı ve sonra annesi geldiğinde bana saldırdı. Kadın polisi çağıracaktı polisi çağırırsa da benim için çok sorun olacaktı. Ben de hiç sesimi çıkarmadım çünkü biz bir uçuşumun kenarındayız zaten, hiçbir problem yaşamak istemedim.” (Zaurac,27, Kadın).

“Eşim geçen başka şehre gitti mesela ben evde kalamadım tek başıma annemin yanına gittim. Çünkü ben apartmandaki tek Suriyeliyim.” (Tarf, 25, Kadın).

3.2.2.1.3. Sosyal Bağlantılar

Sosyal bağlantılar mültecilerin kurumlarla aralarındaki ilişkiye işaret etmektedir. Kurumlarla kurulan ilişkilerde dil engeli, kurum çalışanlarının ırkçı davranışları olumsuz deneyimlere neden olabilirken bazı katılımcılar hastane, okul, Göç İdaresi gibi kurumlarla sorun yaşamadıklarını ifade etmişlerdir.

“Göç İdaresine gelince... Daha bugün oradaydım hatta. Bence personeller çok iyi. Kapıda bulunan bir personel bana HES kodu aldı yardımcı oldu.” (Bunda, 30, Erkek).

“Ben hastanede hiç sorun yaşamadım. Tercüman da vardır herhalde ben karşılaşmadım. Lazım oldukça olması gerek tabi. Benim hanım burada üç çocuk doğurdu hiç sıkıntı yaşamadık. Çocuğum da okulda çok şükür hiç sorun yaşamadı. Ne öğretmenenden ne çocuklardan yana...” (Keid, 30, Erkek).

“Okulda mesela normal kayıt yaptım. Hiç sıkıntı yaşamadım. Hastanede de sıkıntı yaşamıyorum.” (Alkes, 28, Kadın).

“Şimdi hastanede biz bir şey yaşamadık. Davranışları çok iyi. Hastanede de tercüman vardır herhalde. Çocuklar da okulda aslında kötü bir şey yaşamadılar, arkadaşları iyi sıkıntı yok.” (Alhena, 38, Erkek).

Bu olumlu deneyimlerin yanı sıra kurumlarla ilişki kurarken sorun yaşadıklarını söyleyen katılımcılar da olmuştur. Örneğin Aludra, Göç İdaresi’nde işlem yaptırırken zorlandığını ifade etmiştir.

“Zor derken şu anlamda yani herhangi bir devlet kurumunda bir işlem yapmak illaki zor. Hele bizi teslim alan “İl Göç” dediğimiz kurum bizi çok zorluyor davranışları olsun, konuşma şekli olsun...Bize karşı çok ters yani.” (Aludra, 25, Erkek).

Juno da benzer deneyimlerini paylaşmıştır.

“İl Göç o kadar kötü davranıyor ki orada bir tercüman var bizi dövecek gibi davranıyorlar.” (Juno, 27, Erkek).

Katılımcılar bazen dil engeli yahut uygulamadaki değişiklikler ve boşluklar sebebi ile kurumlarla iletişimlerinde sorun yaşayabilmektedirler.

“Okula gelince benim kızımın mesela şu anda sekizinci sınıfta olması gerekirken dil bilmediği için onu beşinci sınıftan başlattılar bu duruma da biz üzüldüm. (Sirrah, 42, Erkek).”

3.2.2.2. Dil

Türkçe öğrenme Suriyelilerin yerel halkla ilişki kurma, istihdama katılabilme, hak ve hizmetlere erişebilme süreçleri ile sosyal uyumu da etkilemiştir. Mültecilerin ev sahibi ülkedeki sosyal uyum süreci geri dönme kararında etkili olabilmektedir.

Görüşmeler sırasında katılımcıların Türkçe konuşmak konusunda istekli olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcılardan Nashira, Türkiye’de kaldıkları süreçte Türkçe öğrenmek zorunda olduklarını vurgulamış ve dil engeli ile ilgili deneyimlerini şu cümlelerle aktarmıştır:

“...Türkçe öğrenmek zorundayız. Ya da biri kapına geliyor anlamıyorsun kim neden gelmiş. Sen de bir yere gidemiyorsun zaten. Mecbur öğreneceksin Türkçeyi burada kalıyorsan. Geçen mesela benim kızım hastalandı hastaneye götürdüm. Ama hastanede tercüman yoktu. Eğer Türkçe bilseydim tercümana ihtiyacım olmazdı, kızım da daha çabuk tedavi görürdü.” (Nashira, 34, Kadın).

Katılımcılar Türkçe öğrenmenin Türkiye’deki yaşantılarını kolaylaştıracağını düşündüklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar Türkçe öğrenmek istemekteki motivasyonlarını şu cümlelerle ifade etmiştir.

“Ama benim birkaç komşum var onlar çok iyiler onların bana Türkçe öğretmesini istiyorum dil bana lazım oluyor çünkü.” (Heze, 40, Kadın).

“Türkçe bilmek isterdim. Türkçen varken daha iyi oluyor, dili bilince.” (Elnath, 39, Kadın).

Katılımcılar Türkçe bilmedikleri için yaşadıkları zorlukları örneklerle açıklamışlardır.

“Mesela ben bir kere karakola gittim işim vardı. Orada biri vardı sırasını bekliyordu. O kişi anlaşılamadı mesela polisle sonra polis kızdı buna dedi ki git dışarda bekle. Sonra ben polislerle gittim o adamın durumunu anlattım, polis o zaman dedi ki şimdi anladık. O zaman sorun çözüldü mesela. Ama bence bu çok büyük sıkıntı. Anlaşılamıyoruz. Ama işte yaşlı Suriyeli adamlar nasıl öğrensün ki bu yaştan sonra Türkçeyi?” (Sadr, 22, Erkek).

“Burada en önemli etken dil. Ben dil sorunu yüzünden çok fazla şey yaşadım. Dil problemimiz oluyor. Hastaneye gidiyorsunuz tercüman yok. Doktorlar bizi anlamıyor, biz onları anlamıyoruz. Bize diyorlar ki tercüman getirin. Tercüman getirdiğimizde de para alıyor tercüman bizde. Bizim de o parayı kaldıracak gücümüz yok.” (Baham, 40, Kadın).

Sirrah ise dil engelinin istihdama katılımını nasıl etkilediğini aktarmıştır.

“Türkiye’de yine şef olarak çalışmak istedim ama dil çok önemli bu konuda. Çünkü şeflik yapacağınız yemekler falan, sunumlar dil gerektiriyor. Benim dilim çok kötü geliştiremedim bir türlü.” (Sirrah, 42, Erkek).

Çetin (2016)’in Suriyelilerle yaptığı çalışmasında Suriyelilerin Türkçeyi öğrenmeye yönelik güçlü bir motivasyonu olduğu işgücü bu motivasyonun arkasında iş piyasasına

dahil olma, gündelik yaşamı kolaylaştırması ve yerleşik hale gelebilme olduğu görülmüştür. Benzer şekilde katılımcılar da Türkçe öğrenmenin buradaki yaşantılarını daha kolaylaştıracağını düşündüklerini Türkçe bilmemenin kendilerini birçok alanda kısıtladığını ifade etmişlerdir.

3.2.3. Sosyal Dışlanma ve Ayrımcılık: “Bir lokma ye, otur, sus istiyorlar.”

Suriyelilerin göç sonucunda karşılaştıkları en büyük sorunlardan biri olan sosyal dışlanma; ekonomik, kültürel, mekânsal ve sosyal hizmetlerden faydalanma konusunda çok boyutlu olarak hayatlarına etki etmektedir (Diker ve Karan, 2021). Türkiye’deki Suriyelilerin maruz kaldıkları dışlanma ve ayrımcılık birçok alanda kendisini gösterebilmektedir.

Türkiye’ye ilk geldiklerinde misafir kabul edilen ve yerel halk tarafından benimsenen Suriyeliler bugün hala Türkiye’de olmaları ve Türkiye’de giderek artan mülteci nüfusu nedeni ile ayrımcılığa maruz kalırken bu dışlanma ve ayrımcılık hak ve hizmetlere erişimleri ile Suriye’ye geri dönme düşüncelerini de şekillendirebilmektedir.

Suriyelilerin Türkiye’ye ilk geldiğinde yerel halkın Suriyelileri benimsemesinde din, kültür gibi paydaşlarda çoğunluğun buluşabilmesi ile olmuştur. Ancak aradan geçen zamanda yerel halkın Suriyelilere yönelik tutumu şekil değiştirmiştir. Suriyeliler yerel halk tarafından bir yük olarak görülmeye başlanmış ve beraberinde dışlanma ve ayrımcılık ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan katılımcılardan bazıları giyimlerinden dolayı birçok kez kültürel dışlanmaya maruz kaldıklarını ifade etmiştir.

“Mesela ilk zamanlarda da benim giyimime kötü bir şekilde bakıyordu Türkler. Yani konuşmamız, elbiselerimiz...Siz biliyorsunuz biz Suriyeliler olarak kapalıyız. Biz şalımızı Suriyeli gibi yapıyoruz. Yani o zaman da bizim elbisemizden anlıyorlar ki biz Suriyeliyiz. O sebepten de yani kötü bir şekilde davranıyorlar. Hatta biz bu durumu yaşadığımız için bazen şalımızı Türk şalı gibi yapıyorduk (gülüyor)...” (Adib, 25, Kadın).

“Biz biliyorsun nasıl yaşıyoruz. Yüzümüzü falan kapatıyoruz. Her şeyimiz simsiyah. Bize diyorlar ki “Siz neden yüzünüzü kapatıyorsunuz? Neden simsiyah giyiniyorsunuz?” Bunu demişler geçen bizim hanıma yoldan geçerken. Bir de küfredmişler hatta.” (Nevi, 30, Erkek).

“Benim eşim peçeli geziyor sokakta. Bir kadın geldi dedi ki sokaktayken Buraya neden geldiniz? Neden böylesiniz?” (Thabit, 38, Erkek).

Feinstein ve arkadaşlarının 2022 yılında Avrupa'daki Suriyelilerle yaptığı araştırmada mülteciler dine dayalı ayrımcılığa maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar kamusal alanlarda yerel halk tarafından görmezden gelindiklerini ve dışlandıklarını söylemişlerdir.

Bunlarla birlikte Altındağ'daki Suriyeliler yerel halkın kendilerine öfkeli olduğunu ve bazı olumsuz söylemlere kamusal alanlarda maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar kamusal alanlarda karşılaştıkları dışlanma deneyimlerini şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

"...Bir kadın hasta vardı hastanede spiral takacaktı sanırım tam bilmiyordum ne yapacaktı. Orda mesela doktor diyor ki "Savaş olmuş siz hala böyle şeyler yapıyorsunuz, siz hala ilişkiye giriyorsunuz." Onlara göre bir savaş oldu ve diyelim başka bir devlete göç ettin hayatının bitmesi durması lazım. Bir lokma ye, otur, sus istiyorlar." (Matar, 34, Kadın).

"Bir kere mesela otobüste yanıma Türk bir kadın oturdu. Bana Suriyeli misin diye sordu ben de evet Suriyeliyim dedim. Kadın sinirlendi hemen kalktı yanımdan başka bir yere oturdu. Çok üzüldüm (gözleri doluyor). Burada misafir gibi hissediyorum yani." (Elnath, 39, Kadın).

"Şimdi ben mesela kursa gidiyordum ya pastacılık kursuna. Böyle kursalar çok açıyorlar. Hem öğreniyorsun üstüne para veriyorlar bir de. Orada bir öğretmen vardı bana o kadar hakaret ediyordu ki. Çok kötü şeyler söyledi mesela ama tek bir şey demedim. Her gün bana kötü davranıyordu. Şikayetçi olmak istemedim mesela dedim sonuçta burada bir şey öğreniyoruz. Bize de diyordu ki "Siz anlamıyor musunuz? Beyniniz yok mu?" Biz zaten o lafları duyunca korkudan hiçbir şey öğrenemiyorduk." (Heze, 40, Kadın).

"Dolmuşta da Arapça falan konuşmuyorum çünkü Türklerin gerildiğini hissediyorum Arapça duyunca. Bir olayı anlatayım size bir ara Hüseyin Gazi'de yürüyordum galiba beni tanıdılar. Suriyeli olduğumu anladılar yani. Bir grup genç vardı. Elllerinde cam şişe vardı. Cam şişe ile bana saldırmaya çalıştılar ben de polisin yanına kaçtım." (Bunda, 30, Erkek).

"Mesela yürürken küfrediyorlar, laf atıyorlar, dokunuyorlar, canımı sıkıyorlar. Suriyeli olduğumu anlıyorlar. Biz farklıyız yani bana bakınca anlarsın. Dolmuşta, otobüste, ben Elhamdülillah Türkçeyi iyi konuşuyorum ya anlaşılıyor Suriyeli olduğum. Ama mesela bir Suriyeli olunca ve anlayınca öyle olduğunu küfrediyorlar hemen. Ama biz bir şey demiyoruz tabi onlar daha kalabalık. Canımız sıkılıyor biz de dışlarımızı sıkıyoruz geçiyoruz." (Heka, 25, Erkek).

Katılımcılar yalnızca Suriyeli oldukları için dışlanmaya maruz kaldıklarını anlatmışlardır.

“Bir de şey var şimdi mesela bir Afgan kötü bir şey yapıyor, diyorlar ki “Suriyeli yaptı.” Bir Iraklı kötü bir şey yaptı, diyorlar ki “Suriyeli yaptı.” Tüm yabancıların yaptığı kötülükleri hep Suriyelilere yıkıyorlar. (Sadr, 22, Erkek).”

“Bir şey olduğunda diyorlar ki “Sen Suriyelisin zaten.” bu hissi unutamıyorsun işte. Unutturmuyorlar.” (Matar, 34, Kadın).

“...ama geçen bir olay yaşadım: Markete gittim ve bir kadın bana dedi ki “Siz Suriyelisiniz, sizden nefret ediyoruz. Gidin buradan.” (Zaurac, 25, Kadın).

Vesek (2020)’in Suriyelilerle yaptığı araştırmada katılımcılar Suriyeli kimliklerinden dolayı dışlandıklarını belirtmiş konuştukları dil ve giyim tarzları yüzünden ötekileştirici tavırlarla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Bu tavırlar sokak, market, dolmuş gibi kamusal alanlarda olmakta bu yüzden Suriyeliler gündelik hayatlarında bu dışlanmaya çok sık maruz kalabilmektedir. Araştırmaların da desteklediği dışlanma Suriyelilerin dil, din, ırk gibi faktörlerle sıklıkla karşı karşıya kaldığı bir durumdur. Katılımcılar maruz kaldıkları ayrımcılık karşısında korktuklarını, üzüldüklerini ancak karşılık vermediklerini ifade etmişlerdir.

3.2.3.1. Altındağ Olayları Sonrasında Dışlanma Deneyimleri

Ağustos 2021 tarihinde Ankara’nın Altındağ ilçesinde Suriyeliler ve Türk bir grubun arasında çıkan gerginlik sonucunda Türk bir gencin vefat etmesi ile bölgedeki yerel halk ve Suriyeliler arasında sosyal tansiyon yaşanmıştır. Bölgede yürüyüş ve protestolar olmuş, Suriyelilere ait dükkanlar, evler kundaklanmış, taşlanmış. Bölgeye çok sayıda güvenlik güçleri gönderilmiştir.

“Bu Altındağ olayları bizi çok etkiledi. Olaylar olduğunda ben işteydim sonra işten döndüm evde kaldım. Çıkamadım bir hafta evden. Aslında olaydan sorumlu kişi cezasını aldı ancak geride kalanlar hala etkileniyor. O gün çocuklar ve kadınlar baya korktu. Taa oturduğumuz eve kadar geldiler, taşladılar falan...” (Yildun, 26, Erkek).

“Altındağ olaylarından sonra yakıldı evim. Bir grup Türk genci yaktı evimiz. Köşelerden başlattılar evimdeki yangını. Ben işteydim zaten bir telefon geldi evin yanıyor diye.” (Sirrah, 42, Erkek).

“Eve girerler diye çok korktum kendimizi savunabileceğimiz bir şey yoktu. Elektrikleri kapatıp öyle bekledik birkaç gün.” (Bunda, 30, Erkek).

“Olayların olduğu zaman hanım korktu, çocuklar çok korktu. Ben çok korkmadım ama dedim burası uzak buraya gelmezler. En son Hüseyingazi’ye kadar gelirler dururlar dedim. Olaylardan sonra üç gün işe gitmedim ama biraz o zaman korktum. Polisler çıkmayın sıkıntı olmasın dediler çıkmadık biz de.” (Nevi, Erkek,30).

“Benim evim giriş katında ve bizim Suriyeli komşularımızın evlerini taşladılar, yıktılar.” (Nashira, 34, Kadın).

Yaşanan olaylarda birçok katılımcı evlerinin zarar gördüğünü ifade ederken; o gece aileleri ile birlikte oldukça korktuklarını ifade etmişlerdir. Haneye ve dükkanlara verilen zararların yanı sıra bölgedeki olaylar mülteciler ve yerel halk arasında var olan gerginliğin geldiği son noktalardan biri olmuştur. Katılımcılar yaşanan olaylardan sonra maruz kaldıkları ayrımcılık ve dışlanmanın gözle görülür şekilde belirginleştiğini ifade etmişlerdir.

“...Şu anda başka bir dernek buldum oraya da gideceğim başka kurslar da açılacakmış ama biraz çekiniyorum gitmeye hani Altındağ’da bazı olaylar oldu ya biraz bize karşı davranışları sert ve kötü oldu. Seni artık sevmediklerini öyle bir hissediyorsun ki...” (Heze, 40, Kadın).

“Mesela Altındağ olaylarından bahsedeyim. Biz o gün çok korktuk. Benim çocuklarım şimdi on, on iki yaşında. Bir komşumuz var o da yetmiş yaşında kadın. Çocuklara demiş ki “Siz ne yapıyorsunuz burada? Siz bir Türk’ü öldürdünüz hala ne işiniz var burada?” (Alhena, 38, Erkek).

Katılımcılardan Juno şu anda bile zarar göreceklərini düşündüklerini ve korktuklarını ifade etmiştir.

“Geçen sene olan Altındağ olaylarını gördün ya bir kişi için tüm Suriyelilere kötü davrandılar biz tam bir ay ne işe gelebildik ne dışarı çıkabildik o olay yüzünden çok zorluk yaşadık. Suç yapanlara tamam ceza kesin ama bizim suçumuz yok mesela ben kendi eşim için korkuyorum ona bir şey yaparlar diye, onlara da laf atıyorlar.” (Juno, 27, Erkek).

Katılımcılar olaylardan bahsederken olaydaki Türk gencinin öldürülmesinden sonra gösterilen tepkiyi anladıklarını söylemişler, bazı katılımcıların Türklerin tepkisinde haklı olduğunu ifade etmiştir. Ancak olaylardan sonra Suriyelilerin hepsine yönelik yapılan genelleme ve muameleyi doğru bulmadıklarını aktarmışlardır.

“Her millette bir kötü de var iyi de. Bizim milletimizde de kötü bir insan vardı yani bir kabahat yaptı Türk’ü öldürdü. Ama bu olaydan sonra herkes Suriyelilere karşı oldu bu bir hatadır. Ben zaten dedim, Facebook’ta falan yazdım “O adamı ben de bulsam ben de öldürürüm.” diye. Ama böyle olmaz.” (Heka, 25, Erkek).

“Yani Altındağ olaylarına falan bakarsak...Adalet olması lazım. Bir kişi kötü çıktı diye benim ne suçum var? Beni de şimdi sırf Suriyeliyim diye öldürmek mi isteyecekler mesela? Yani tamam o cezalandırılsın çünkü o kötü bir şey yaptı. Ama ben kötü bir şey yapmadım ki.” (Merges, 36, Erkek).

“Şimdi biliyorsunuz mesela Altındağ’da olaylar falan oldu ya benim dükkana saldırdılar mesela kırdılar. Ama ben kızmadım çünkü duydum dediler ki Suriyeli Türk’ü öldürmüş. E onlar da (Türkler) sinirlenmekte haklılar yani. Ama bir kişinin yaptığı kötülükten dolayı hepimize saldırdılar. Ne diyeyim ki ama o zaman da hiçbir şey demedim. Dedim kırsınlar, küfretsinsinler...Benim bir suçum yok ama napayım...” (Sadr, 22, Erkek).

Altındağ olayları sonrasında Suriyeliler zarar görmemek için yöntemler geliştirdiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan Elnath olayların ertesi günü Suriyeli olduğu anlaşılmasın diye şal şeklini değiştirdiğini söylemiştir.

“Altındağ’da olaylar oldu ya bir kişi yüzünden hepimize kızdılar. Ki biz o Suriyelinin de yaptığını çok yanlış biliyoruz aslında. O gün biz çok korktuk mesela ben şalı normalde Suriyeliler gibi yaparım yani bizim şal şeklimiz farklı Türklerden. Ama olayın ertesi günü ben şal bağlama şeklimi değiştirdim Türkler gibi yaptım (gülüyor) hani biri Suriyeli olduğumu anlar da bir şey olur diye.” (Elnath, 39).

Bunda ise olaylardan sonra Arapça konuşmamaya çalıştıklarını ifade etmiştir.

“Mesela şu anda da Arapça konuşmamaya çalışıyoruz (gülüyor).” (Bunda, 30, Erkek).

Altındağ olayları bölgedeki Suriyeli nüfusun yerel halkla olan ilişkisini olumsuz yönde etkilemiş ve iki grubun arasındaki gerilimin daha da yükselmesine sebep olmuştur. Olaylardan sonra özellikle Altındağ bölgesinde yaşayan Suriyeliler dışlanma ve ayrımcılığa daha çok maruz kaldıkları ve daha izole bir yaşam sürmeye başladıkları görülmüştür.

3.2.4. Hak ve Hizmetlere Erişim

Suriyelilerin Türkiye’ye gelmeleri ile hak ve hizmetlere erişimleri zamanla şekil değiştirmiştir. İlk geldiklerinde kampta yaşayan Suriyeliler kampların kapatılması ile kent hayatına dahil olmuş ve çeşitli hak ve hizmetlere erişerek Türkiye’deki yaşantılarını devam ettirmeye çalışmışlardır. Suriyeliler hak ve hizmetlere erişirken çeşitli zorluklar yaşadıklarından bahsetmişlerdir. Yasalardaki ve statüdeki belirsizlik, maruz kalınan dışlanma ve ayrımcılık, yerel halk tarafından mültecilere yönelik doğru bilinen yanlışlar bu zorluklara sebep olabilmektedir. Hak ve hizmetlere erişim menşe ülkeye geri dönüşte mültecilerin fikirlerini doğrudan ya da dolaylı olarak

etkileyebilmektedir. Katılımcılara barınma, istihdam, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimde neler deneyimledikleri sorulmuştur. Katılımcıların hak ve hizmetlere erişimde neler deneyimlediklerinin gözler önüne serilmesi böylelikle gönüllü geri dönüşe ilişkin fikirlerini şekillendiren deneyimlerinin daha iyi anlaşılması hedeflenmiştir.

3.2.4.1. Barınma Hakkı

Suriyeliler kampların kapatılması ile Suriyeliler geçici koruma kimlik belgesinin kayıtlı olduğu illerde yaşamaya başlamışlardır. Ancak mültecilerin kamplardan çıktıktan sonra barınma haklarına erişebilmeleri bir konut bulabilmeleri kolay bir süreç olmamıştır. Uluslararası Af Örgütü'nün 2014 yılında Şanlıurfa'da Akçakale'de yaptığı saha araştırmasında kamp dışında kalan Suriyelilerin kampın yanındaki otoyol kenarlarında direklere battaniye bağlayarak güneşten korunmaya çalıştıkları bir alanda yaşadıkları ve kamptaki kişilerin aralarında toplayıp kendilerine verdikleri yiyeceklerle yaşamlarını sürdürdükleri görülmüştür (Uluslararası Af Örgütü, 2014).

Araştırmaya katılan Suriyeliler bugün ev bulmakta ve kiralamakta oldukça zorlandıklarını Suriyeli oldukları için kendilerine ev verilmediğini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan Aludra, Suriyeli oldukları için ev sahiplerinin kendilerine ev kiralamakta çekindiklerini yahut daha fazla kira ücreti istediklerini aktarmıştır.

“Şimdi şöyle adam emlakçıyı arıyor diyor ki emlakçı nerelisin? Sen de diyorsun ki “Suriyeliyim” ardından hemen diyor ki kapat! Suriyelilere ev vermem diyorlar. Ya da Suriyeliyim dediğin anda diyor ki “Senden önce bir kiracım vardı şöyle yaptı böyle yaptı evi kırdı, harap etti kira ödemedi.” Şimdi şöyle Türk vatandaşı atıyorum sonuçta ülkesinde tanıdıkları yolu ile istedikleri yerden ev kiralayabilir. Ama mülteci mecbur oradan ev kiralamak zorunda. Dışarıda kalmamak için.” (Aludra, 25, Erkek).

Alhena da yine Suriyeli oldukları için evlerin kendilerine daha yüksek fiyattan kiralanmaya çalışıldığını anlatmıştır.

“Ev kiralari da çok yüksek hatta Suriyelilere vermiyorlar ev. Çok zor ev tutmaları. Mesela emlakçıya gidiyoruz diyorlar ki sen Suriyeli misin o zaman sana ev yok diyorlar. Evin kirası 500TL ise ya da diyorlar ki sana 700TL ya da 800TL. Öyle yani çok zor her şey.” (Alhena, 34, Erkek).

Katılımcılardan Baham, Merges ve Sirrah da Suriyeli oldukları için kendilerine kiraların daha fazla söylendiğinden bahsetmişlerdir.

“Aramızda çok fark var Türkler ile. Kira mesela. Mesela sen de kirada oturuyorsun (tercümanı gösteriyor) senin kiran Türklerden daha fazla. Suriyeli olduğumuz için böyle oluyor, kirayı yüksek istiyorlar.” (Baham, 40, Kadın).

“Ev kiralari da farklı. Ben bunu yaşadım. Mesela bir kere dört sene önce ev arıyordum bir dönem. Bir emlakçı aradım bir daireyi sordum adam bana 600TL dedi. Ondan sonra benim Türk arkadaşım aradı benden sonra, aynı daire için ona 450TL dedi.” (Merges, 36, Erkek).

“Kiralar bize daha pahalı. Bir de benim şu an oturduğum evde bir Türk vatandaşı oturmaz bence.” (Sirrah, 42, Erkek).

Katılımcılar ayrıca barınma hakkına erişirken yaşadıkları mekânsal dışlanmadan bahsetmişlerdir. Suriyeli olduklarından dolayı oturdukları haneden, apartmandan dışlandıklarını ve yine Suriyeli olmaları nedeni ile kendilerine ev kiralanmadığını söylemişlerdir.

“Ev kiralalarının pahalı olmasını geçtim. Mesela diyelim ki ben burada arıyorum diyorum ki “Ev kiralamak istiyorum.” Hemen nerelisin diye soruyorlar. Suriyeliyim deyince yabancıya veremeyiz diye kapatıyorlar. Kefilin olsa da işin de olsa vermiyorlar.” (Sadr, 22, Erkek).

Katılımcılardan Thabit, Suriyelilere yönelik fazla kiraların uygulanmasının doğru olduğunu çünkü kimsenin apartmanında Suriyeli istemediğini söyler.

“Kira konusuna gelince...Bence bize daha fazla olması da doğru bir uygulama çünkü binadaki insanlar yabancı çok istemezler. Bu yüzden ev sahibi arttırmak zorunda kalıyor. Türklere 600-700TL ise Suriyelilere 1050TL-1200TL.” (Thabit, Erkek, 38).

Karataş ve Yetkin (2017)’in mültecilerin gündelik yaşantılarını konu alan bir çalışmada Eskişehir ilçesindeki yerel halkın mültecilere ev kiralama konusunda isteksiz davrandığı ortaya çıkmıştır (Vesek, 2020). Yine Feinstein ve arkadaşlarının (2022) mültecilerle yaptığı bir çalışmada Almanya’daki Suriyeliler birçok ev sahibinin kendilerine ev kiralamayı reddettiğini söylemişlerdir. Araştırmaya katılan bir mülteci, ev sahibinin Suriyeli olduğu için kendisine daire verilmeyeceğini, bir Almanın konutu kendisinden daha çok hak ettiğinin söylendiğini ifade etmiştir. Benzer şekilde de araştırmamızda katılımcılar ev ararken sırf Suriyeli oldukları için fazla kira istenmesinden Suriyeli oldukları için ev kiralanmamasına kadar birçok zorluk yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Bütün bu deneyimler Türkiye'deki Suriyelilerin barınma haklarına erişmelerinin önünde engel oluşturmaktadır.

3.2.4.2. İstihdam: “Onlar bu vatanın kişileri oldukları için bu ücrete razı gelmiyorlar”

Suriyeliler iş verenler tarafından ucuz işgücü olarak görülüp bir güvenceleri olmadan uzun saatler ve düşük maaşlarla çalıştırılmaktadır. Katılımcılar aynı işyerinde aynı işi yaptıkları Türk çalışma arkadaşlarından daha düşük maaş aldıklarını ve sosyal güvenceleri olmadığını belirtmişlerdir. Suriyeliler çoğu zaman ayrımcılık, dil engeli gibi nedenlerle istihdama katılmada zorlanmakta bu yüzden iş bulduklarında olumsuz koşullara karşın çalışmak zorunda kalmaktadırlar.

“Ben şu anda Siteler 'de kaynakçı olarak çalışıyorum ama kazandığım para çok daha az Türklere. Ben haftada 600-700TL kazanıyorum. Ve bu Türklere göre çok az. Bir de bize diyorlar ki siz nasıl geçiniyorsunuz bu parayla? Yani onlar bu vatanın kişileri oldukları için bu ücrete razı gelmiyorlar. Ama biz kabul etmek zorunda kalıyoruz. Mecbur olduğumuz için. Mesela ben kışın kaynakçılık olmadığı için başka işlerde çalışmak zorunda kalıyorum.” (Bunda, Erkek, 30).

“Adam mülteci çalıştırıyor ki yani normal bir Türk vatandaşına 1000TL verecek ise mülteci adam mecbur olduğu için adama 500-600TL veriyor. Mülteci adam çalışıyor ne için? Türk'ün elinden sadece işini almak için değil, hayır. Ama şöyle mecbur çalışmaya çünkü ne bir banka var ona borç veren ne de kredi veren. Çünkü şöyle bir şey var ev sahibi ay başında kira bekliyor, eğer o kirayı ödeyemezse evden atılacak. Çocuğu aç kalsa kapıyı çalıp kimse ona ekmek vermeyeceği için diyor ki 500TL de olsa en azından yaşamımı sürdürüyüm.” (Aludra, 25, Erkek).

Suriyeliler iş piyasasına erişim konusunda sıkıntı çekerken kayıtsız istihdam edilmeleri sebebi ile uzun süren iş saatleri sebebi ile izole bir yaşam sürmek zorunda kalmaktadır (Şimşek, 2018). Katılımcılardan Nevi her gün mesaiye kaldığını ve çoğunlukla haftanın yeni günü çalıştığını ifade etmiştir.

“İşe gidiyorum, işten geliyorum. Mesaiye kalıyorum on ikiye kadar çalışıyorum her gün anca eve gidiyorum... Zaten isteyim ben çoğunlukla. Pazar günleri bile çalışıyorum valla ilk kez bu pazar çalışmadım. Görüyorsun zaten her şey pahalı. Her gün, her şeye zam geliyor. Ne yapalım yaşamak zor oldu biraz. Ondan yani.” (Nevi, 30, Erkek).

Rukh ve Nashira da eşlerinin uzun saatler çalışmak zorunda kaldığını ancak Türklere aynı maaşı alamadığını anlatmıştır.

“Tabi eşim çalıştığı yerde Türklerle aynı maaşı almıyor. Suriyelilerin maaşı Türklerden daha düşük tabi ki. Nedenini bana sormayın ben bilmem, siz cevap verin bu soruya. (Gülüyor.) Benim eşim eve geldiğinde konuşacak hali olmuyor yani o kadar yoruluyor ki. Hiç hali yok ne bir yere çıkabiliyoruz ne gezebiliyoruz biz. Sadece geliyor, yemeğini yiyor, namazını kılıyor ve uyuyor.” (Rukh, 35, Kadın).

“Eşim de Siteler ‘de çalışıyor. Eşimin maaşı ama aynı değil Türklerle. Suriyelilerin maaşı düşük olur zaten. Ama böyle olmamalı bence adil değil bu. Bir işi yapan Türk ise de Suriyeliyse de Iraklıysa da aynı parayı almamız lazım. Haksızlık daha düşük alması bir tarafın.” (Nashira, 34, Kadın).

Kayıtsız istihdam mültecilerin daha düşük ücretle çalışmak zorunda olmalarına sebep olmuştur. Hem sigortasız hem de düşük ücretle çalışma deneyimlerini katılımcılar şu cümlelerle anlatmıştır:

“...Ama bakın size bir örnek vereyim. Bizim işyerinde sigortalı biri var. Ben o kişiye kıyasla daha çok çalışıyorum daha çok mesaiye kalıyorum. Ama o sigortalı olduğu için daha fazla kazanıyor benden. Bence bu haksızlık.” (Yildun,26, Erkek).

“Ama maaşa gelince maaşı da Türklerden daha az alıyoruz. Türkler maaşı kendi devletlerinden alıyorlar sonuçta daha yüksek alıyorlar. Türkleri yasal bir şekilde çalıştırıyorlar. Ama mültecilere gelince sigorta yaptıрма konusunda da maaş konusunda da haksızlık yapıyorlar.” (Baham, 40, Kadın).

“Sigorta yapılmıyor genelde çoğu kişiye. Sigorta sadece deneyimli kişilere yapılıyor hani bu insanla ben sürekli çalışabilirim dedikleri kişiye yapıyorlar. Çünkü diğerlerini birkaç ay kullanıp onu işten çıkartacak. Ben öyle düşünüyorum. Ücrete gelince normal verilen ücretin yarısı veriliyor bize.” (Sirrah, 42, Erkek).

Sigorta yapılmaması katılımcıların hak kaybına uğramalarına neden olabilmektedir. Sirius eşinin iş kazası geçirdiğini ancak sigortası olmadığı için hak kaybına uğradığını söylemiştir.

“Şimdi örneğin Suriyeliler sigortasız çalıştırıldığı için iş veren için çok daha uyguna denk geliyorlar...İş izni, sigorta falan çıkarabilirler isterse ama bize çıkarmıyorlar mesela. Benim de eşim çok çalışıyor mesela ama karşılığını alamıyor. Mesela benim eşim bir demircide çalıştı, elini vurdu. İş veren hiçbir şey yapmadı mesela ve onunla da kalmadı o gün eşimin günlüğünü kesti. Hatta hastane masraflarını bile karşılamadı biz karşıladık.” (Sirius, 40, Kadın).

Katılımcılar çoğunlukla Suriyelilere yönelik çalışma şartlarındaki farklılıkların haksızlık olduklarını ifade etse de katılımcılardan Thabit bu uygulamaların doğru olduğunu çünkü kendilerinin yabancı olduklarını şu cümlelerle anlatmıştır.

“İş yerimde aldığım maaş tabi ki Türklerden farklı. Türkler daha fazla alıyor. Ama bence bu doğru. Ben yabancıyım sonuçta. Onların sigortası var. Ne de olsa onlar bu ülkenin bir bireyi. Vatandaşı. Ben ne kadar işimde usta da olsam uzman da olsam ben bir yabancıyım.” (Thabit, 38, Erkek).

Katılımcılar başka bir seçenekleri olmadıkları için çalıştıklarını belirtirken uzun çalışma saatlerinin yanında güvencesiz, kayıt dışı çalıştıklarını da belirtmişlerdir. İstihdam mültecilerin ekonomik durumunu doğrudan etkilemekle birlikte, istihdama katılımda yaşanan zorluk yahut uygun olmayan çalışma koşulları ev sahibi ülkedeki uyumun zorlaşmasına çocuk işçiliğinin artmasına, yoksulluğa kadar birçok sosyal soruna zemin hazırlayabilmektedir.

3.2.4.3. Sağlık Hizmetleri

Türkiye’de geçici koruma kimliğine sahip Suriyeliler kayıtlı oldukları ildeki sağlık hizmetlerine ücretsiz erişilebilmektedir. Sağlıkla ilgili araştırmalar Suriyelilerin birçok sağlık hizmetine ücretsiz erişim sağlamasına rağmen sağlık hizmetlerine erişimdeki bazı zorluklar yaşadıklarını göstermektedir. Tercüman eksikliği, mültecilerin hakları konusunda bilgi eksikliği ve bazen sağlık personellerinin mültecilere yönelik olumsuz tutumları bu zorluklardan sayılabilir (Bélanger ve Saracoglu, 2019). Katılımcılar hastanede tercüman bulamadıkları için sağlık hizmetlerine erişmeden zorluk yaşadıklarını söylemişlerdir.

“Dil olarak bu hizmetlere erişimde çok zorlanıyorum. Çok hasta olsak bile derdimizi anlatamadığımız zaman tedavi göremiyoruz. Bir kere eşim çok hasta oldu mesela karnı çok ağrıyordu ağlıyordu acıdan ama acile gittik ancak bir saat sonra aldılar mesela. Çünkü ne işlem yapacağımızı nereye gideceğimizi bilmedik. Sırf bu yüzden bekledik bir saat.” (Elnath, 39, Kadın).

“Mesela hastanede dil problemi yüzünden çok zorlanıyoruz. Tercümanlar bazen var bazen yok. Tercüman oradayken de dolu oluyor mesela.” (Nashira, 34, Kadın).

“Hastanede tercüman bulamıyoruz. Aslında bizi umursamıyorlar bize bakmıyorlar tercüman var mı diyoruz yok diyorlar. Bir yaşında olan kızımı hastaneye götürüyorum ama çok çekiniyorum her defasında kötü davranırlar diye.” (Bunda, 30, Erkek).

“Bazen hastaneye gittiğimizde doktorlar bizi kovup tercümanla gelmemiz gerektiğini söylüyorlar.” (Zaurac, 27, Kadın).

Katılımcılardan iyi düzeyde Türkçe bilen Sadr, sağlık hizmetlerine erişmede bir sorun yaşamadığını aktarırken bunun sebebinin Türkçe bilmesi olduğunu, Arapça konuşursa eğer hastanede sorun yaşayacağını düşündüğünü beyan etmiştir.

“Ben sağlıkta bir sorun yaşamadım hiç. Tercüman oluyor orada. Ama her zaman olmuyor tabi. Yeni açılan hastanelerde oluyor. Şimdi mesela Ankara Şehir Hastanesinde iki tercüman var biri bayan biri erkek. Ama iki tercüman yetmez ki. On tane tercüman olsa yine yetmez. Ben Türkçe biliyorum ama Türkçe bilmeyen biri nasıl anlasın? Bence zaten bizim Türklerle sorun yaşamamızın en büyük nedeni de Türkçe bilmememiz. Mesela ben gidip hastanede Arapça konuşsam çok sinirlenirler biliyorum.” (Sadr, 22, Erkek).

Katılımcılar dil probleminin yanı sıra hastanede zaman zaman sağlık personelleri zaman zaman da hasta ya da hasta yakınları tarafından dışlanma ve ayrımcılığa maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir.

“Hastaneye gidiyoruz mesela bazı Türkler diyor ki; Siz Göçmen Sağlığına gidin. Orası sizin. Burası da devlet hastanesi, burası bizim hastanemiz... Ben sadece bir sefer hastaneye gittim yani orada gördüm ki orada bir dernek tercüman desteği vermişti hastaneye. Dernek hastaneye yardım yapıyordu herhalde tam bilmiyorum. Bir Türk dedi ki “Ya siz niye hala bunlara yardım ediyorsunuz? Gitsinler ölsünler. Buraya geldiler baş belası oldular. Siz hala onlara yardım ediyorsunuz. Hastanede tedavi olsun istiyorsunuz. Ölsün gitsinler!” (Matar, 34, Kadın).

“Valla ben en son mesela hastaneye gittiğimde rahmetli babamı Ankara Hastaneye bıraktık. Hastalandı. Babam bir yarım saat yerde yattı sedye yok bir şey yok. Sonra bir Türk adam geldi bağırdı çağırdı ancak öyle sedye getirdiler, doktor baktılar. Babam düştü zaten, ölmüştü zaten. Hastanede de bazen ırkçılık görüyorum.” (Merges, 36, Erkek).

“Örnek verecek olursam benim gebeliklerim arka arkaya oldu mesela. Ve ben hastaneye gittiğimde bana dediler ki; Artık çocuk yapmayı kes, artık dünyaya çocuk getirme.” (Vega, 25, Kadın).

3.2.4.4. Eğitim

Türkiye’deki Suriyeli çocuklar geçici koruma kimlik belgeleri ile kayıtlı oldukları ilde eğitim hakkına ücretsiz erişilebilmektedir. Ancak eğitim erişim hakkına erişemeyen Suriyeli çocukların sayısı bugün hala oldukça fazladır. Türkiye’de on beş yaşındaki kız çocuklarının yüzde 86,8’si eğitime dahil olurken Suriyeli on beş yaşındaki kız çocuklarının yalnızca yüzde %29,4’ü eğitime dahil olabilmektedir. Oğlan çocuklarında ise on beş yaşındaki Türklerin eğitime erişimindeki oran yüzde 88,4 iken, Suriyelilerde yüzde 12,9’dur. (Pinedo Caro, 2020).

Katılımcılardan okul çağında çocuğu olan katılımcıların birçoğu çocuklarının eğitime devam ettiğini aktarmıştır. Ancak çocukların çoğunun okulda maruz kaldığı ayrımcılık, dil engeli çocukların okulda başarı durumunu ve uyum sürecini olumsuz etkilemektedir. Katılımcılar çocukların okulda sınıf arkadaşları ve öğretmenleri tarafından maruz kaldıkları ayrımcılık ve dışlanmayı şu cümlelerle anlatmışlardır:

“Çocuklarım beşinci sınıfa geçtiler. Okulda sorun yaşıyorlar işte mesela sen Suriyelisin sen böylesin sen şöylesin diye hakaret ediyorlar. Hocaları ile konuşuyorum ben hallederim diyor ama hiçbir şey yapmıyor.” (Rukh, 35, Kadın).

“Çocuklarım dördüncü sınıfa gidiyor. Okulda çok sıkıntı oluyor. Eşim sürekli okula gidip geliyor şikâyet yüzünden. Sürekli darp ediliyor çocuklar arkadaşları tarafından. İşte diyorlar ki “Sen Suriyelisin. Sen eşeksin.” Vuruyorlar kızlarıma. Onlar da korkuyorlar tabi. Erkekler de vuruyorlar kızlarıma. Öğretmen sürekli diyor ki “Yapacak bir şey yok, biz hallederiz.” Eşime de aynısını diyorlar.” (Thabit, 38, Erkek).

“...şöyle benim kardeşim de yeğenim de var okula giden. Çoğu okullarda çocukları bırak müdür olsun öğretmen olsun Suriyeli diye ırkçılık yapıyorlar.” (Aludra, 25, Erkek).

Çocukların maruz kaldığı ayrımcılık çocukların eğitim dışı kalmasına sebep olabilmektedir.

“Okuldaki ayrımcılıktan da bahsetmek istiyorum. Benim kızım okula gitmek istemiyor artık. Bir öğretmeni var o dersine geldiği zaman onu dışarı çıkarıyor. O sınıfta olsun istemiyor. Çocuğum artık okula gitmek istemiyor.” (Sirrah, Kadın, 40).

Sirrah ayrıca diğer çocuğunun da akranları tarafından zorbalığa ve fiziksel şiddete maruz kaldığını söylemiştir.

“Diğer oğlum altıncı sınıfta iken -şu an okulda değil zaten çalışıyor- okula bir grup öğrenci akranları ile işte onlar da böyle “anti- Suriyeli” grubu kurmuşlar. Oradaki Suriyelilere dalaşıyorlar. Olayların birinde de oğluma dalaşmışlar işte. Eve geldiğinde gözü morarmıştı. Ben de müdüre gittim işte onla görüştim. Müdür de diyor ki “Sizin oğlunuz kötü sözler kullanıp onları kışkırtıyor.” Ben de öyle bir şey olamayacağını söyledim. Benim oğlum konuşmaz yani Türkçeyi bilmiyor ki... Bu olaylardan sonra çocuğu okuldan çıkardım zaten çalışıyor şimdi.” (Sirrah, Kadın, 40).

“Kızıma okulda çocuklar küfrediyordu mesela. Suriyelisin diye dışlıyorlardı. Söyleyemem o küfürleri şimdi burada...Kızım da artık okula gitmek istemiyorum dedi mesela. Gitmiyor şimdi mesela kızım zorlasak da. Öğretmen de ayrımcılık yapıyordu kızıma. Kızım Türkçeyi çok iyi bilmiyordu. Bu yüzden ödevleri yapamıyordu kızım. Bana soruyordu e ben de bilmiyordum hani bilmiyoruz Türkçe.

O zaman kızılıyordu işte niye sen öğrenemiyorsun diye bağıırıyordu diğer çocukların yanında.” (Heze, Kadın, 40).

Katılımcılardan Baham ise çocuklarını okula kendilerinin yollamak istemediğini çünkü çocuğunun güvende hissetmediğini söylemiştir.

“Ama çocuklarım bazen ayrımcılığa uğruyorlar aslında. Benim çocuklarım mesela okula giderken bazen Türkler yollarını kesiyordu. Biz de bu yüzden bazen okula göndermiyorduk. Duyuyorduk mesela bazı Türklerin çocukları dövdüğünü. Bizim çocuklarımızı dövmediler ama baya kötü şeyler söylemişler. Burada söylemem yani küfretmişler.” (Baham, 40, Kadın).

Şimşek (2018)'in Suriyeli öğrencilerle yaptığı bir araştırmada Suriyeli öğrenciler akranları tarafından ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Şimşek (2018)'e göre bunun en önemli nedenleri arasında toplumda Suriyelilere yönelik gittikçe artan ırkçı söylemler ve ön yargılar ve gelmektedir.

Katılımcılar çocuklarının maruz kaldığı ayrımcılık ve zorbalık karşısında okul yönetimi ile görüştiklerini ancak çoğunlukla bir sonuç elde edemediklerini söylemişlerdir. Ancak bazı katılımcılar çocuklarının okulda bir sorunla karşılaşmadığını yahut çocukların bir sorunla karşılaştığında okul yönetiminin kendilerine yardımcı olduğunu söylemişlerdir. Katılımcılardan Merges, çocuğunun maruz kaldığı ayrımcılık sonrası okul müdürü ile görüştüğünü ve müdürün soruna müdahale ettiğini anlatmıştır.

“Benim çocuklardan büyük olan on yaşında, ikinci sekiz, üçüncü üç. Çocuklardan ikisi de okula gidiyor. Ama okulda kötü bir şey yaşamadılar öğretmenleri çok iyidir. Vallahi ama bir kere bir çocuk onlara kötü şeyler söyledi, dalga geçti ama ben gidip şikâyet ettim. Tamam dediler onlar. O çocuğu aldılar öğlenci yaptılar benim çocuğum sabahçı diye. Hiç karşılaşmasınlar diye.” (Merges, 36, Erkek).

Okulda maruz kaldıkları ayrımcılık, akran zorbalığı ve dışlanmanın çocukların eğitim hakkında erişimlerinin önünde engel oluşturduğu görülmektedir. Bununla birlikte yalnızca çocukların değil ailelerin de sahip olduğu dil engeli de çocuklar için eğitime erişimlerinin önünde engel oluşturabilmektedir. Çocukların okulda maruz kaldıkları ayrımcılık, ırkçılık, eğitim dışı kalmaları ile buradaki geleceklerinin buğulu hale gelmesi, ait olamadıklarını hissettikleri toplumdan ayrılma, menşei ülkeye geri dönme kararlarına etki edebilir.

3.3. GÖNÜLLÜ GERİ DÖNÜŞ KARARINDA ETKİLİ FAKTÖRLER

Gönüllü geri dönüş mülteciler için üç kalıcı çözümden biri olarak sayılmaktadır. Gönüllü geri dönüş kolay bir karar olmamakla birlikte mültecilerin geri dönüş kararında etkili olan itici ve çekici birçok faktör bulunmaktadır. Bu ana tema altında hak ve hizmetlere erişim, mevcut savaş, menşe ülkeye aidiyet ve dışlanma ve ayrımcılığın gönüllü geri dönüş kararındaki etkisi Suriyelilerin deneyimleri ile ortaya serilmeye çalışılacaktır.

3.3.1. Hak ve Hizmetlere Erişimin Gönüllü Geri Dönüş Kararında Etkisi

Hak ve hizmetlere erişim gönüllü geri dönüşte rol oynayan bir etkidir. Ev sahibi ülkedeki hak ve hizmetlere erişimde sorun yaşayan mülteciler gönüllü geri dönmeyi tercih edebilirler. Bu yönü ile bakıldığında hak ve hizmetlere erişim menşe ülke için çekici bir faktör haline gelir. Ancak eğer menşe ülkede savaş gibi nedenler sebebi ile hak ve hizmetlere erişim kısıtlı bir hale geldiyse o zaman hak ve hizmet menşe ülke için itici bir faktör haline gelir ve mültecilere asgari düzeyde de olsa hak ve hizmetlere erişimi sunan ev sahibi ülke çekici faktör olur. Bu bölümde hem Suriye'deki hak ve hizmetlere erişimin hem de Türkiye'deki hak ve hizmetlere erişimin gönüllü geri dönüş kararındaki etkisi incelenecektir.

3.3.1.1. Suriye'deki Hak ve Hizmetlere Erişimin Gönüllü Geri Dönüş Kararında Etkisi

Suriyelilerin ülkelerine geri dönmesi yalnızca savaşın bitmesi ile mümkün olmayacaktır. Savaşın bitmesinin yanı sıra Suriye'de temel ihtiyaç ve yaşam gereksinimlerini karşılayabilecek olanakların ve şartların oluşmadı da gereklidir. Suriye'de savaş nedeni ile zarar gören alt yapı ve ekonomik koşullar nedeni barınma, elektrik, gıda ve temiz su gibi en temel insanı gereksinimler karşılanamamaktadır (Maslow, 1943; Max-Neef, 1992; Bolgün ve Uçan, 2020).

Suriye'deki hak ve hizmetlere erişim katılımcıların gönüllü geri dönüş kararını doğrudan şekillendiren faktörlerden olmuştur. Katılımcılar Suriye'deki hak ve hizmetlere erişimlerini ve bunun geri dönüş kararına etkisini açıklarken bazı katılımcılar Suriye'deki durum nedeni ile dönmeyi hiç düşünmediklerini ifade etmişlerdir.

“Suriye’de her şey çok pahalı. İş yok elektrik yok, su yok. Yani en önemli ihtiyaçlarımızı orada bulamıyoruz. Benzin yok, gaz yok. Yakacak bir şey yok millet soğuktan ölüyor. Savaş bitse tamam geri döneriz derdim ama sana yalan yok ben burada rahata alıştım geri dönmem. Türkiye’yi sevdim.” (Navi, 30, Erkek).

“Ben asla gitmek istemem ne olursa olsun yani. Ben ülkemden soğudum. ... Ne olursa olsun dönmem (güliyor). Orası kendi ülkem gibi değil artık. Özlemiyorum da orayı. Savaştan dolayı. Ölüm gördük, kan gördük, şahit olduk...” (Heze, 40, Kadın).

Suriye’de savaştan dolayı zarar gören altyapı yaşam şartlarını zorlaştırmış, savaşın yanında erişilemeyen hak ve hizmetler ülkeyi yaşanması zor bir hale getirmiştir. Yalnızca gıda, ısınma, barınmaya değil katılımcılar döndükleri zaman çocukların eğitim hakkına da erişemeyeceklerini söylemiştir.

“Mesela orada su yok, elektrik yok, gaz yok, internet yok...Çocuklarımızın gidebileceği bir okul yok. Ev yok, hiçbir şey yok. ... Eğitim olsa, iş olsa, ev varsa geri dönebilirim.” (Elnath, 39, Erkek).

“...Ama yani şimdi burada bir düzen kurmuşsun, çocukların alışmış buraya. Burada kalmak daha iyi o yüzden... Bazen mesela geri dönmek istiyorsun tabi insana bir yerde geliyor. Ama işte o zaman bakıyorsun çocuklarını düşünüyorsun. Diyorsun ki bunları çekeyim bu çektiklerim oradan (Suriye’den) daha iyidir. Suriye’de de çünkü hem bu davranışlar olacak hem de ne elektrik ne su olacak geçim de zor olacaklar.” (Matar, 34, Kadın).

Katılımcılar zaman zaman dönmeyi düşünse de mevcut şartlar ve olanaklar geri dönme fikirleri önünde bir set oluşturmuştur. Katılımcılar Suriye’deki yaşantıların artık değişen şartlar nedeni ile eskisi gibi olamayacağını düşünmektedirler.

“...Gerçi tabi savaş bitse bile su, elektrik olmasa mesela geri dönmem. Hayatın bir anlamı olmaz çünkü. Eski durumlar, güven, yaşam şartları düzelse ben geri dönerdim.” (Aludra, 25, Erkek).

“Savaş bittiğinde de geri döner miyim bilmiyorum burası benim vatanım gibi oldu artık yani Suriye’ye gidip ne yapacağım orada yaşam yok. Evimizde yoktu mesela kiradaydık şimdi geri dönünde o da olmayacak mesela. Orada savaş bitse bile bekleyen bir yaşam yok.” (Bunda, 30, Erkek).

Suriye’de savaş ülkedeki altyapıların ciddi derecede zarar görmesine neden olmuştur. Suriye’de barınma, ısınma, sağlık, gıda, okul gibi hizmetlere erişim zorlaşmıştır. Araştırmaya katılan Suriyeliler döndükleri halde kendilerini bekleyen zorlukların başında hizmetlere erişimi sıralamışlardır. Katılımcılar elektriğe, suya, gıdaya erişemeyecekleri bir ülkeye dönmek istememektedirler. Türkiye’de bu hizmetler erişebilmek katılımcılar için geri dönmek için bir sebep sayılmıştır.

3.3.1.2. Türkiye’deki Hak ve Hizmetlere Erişimin Gönüllü Geri Dönüş Kararında Etkisi

Katılımcıların gönüllü geri dönüş kararında Suriye’deki hak ve hizmetlere erişimin yanı sıra Türkiye’deki hak ve hizmetlere erişimleri de gönüllü geri dönüş kararını etkilemiştir. Katılımcılar Suriye’de artık hiçbir şeyleri olmadığını ancak Türkiye’de erişebildikleri kaynakların kalmalarında etkili olduğunu söylemişlerdir.

“Ben 9 senedir buradayım ve bir kızım da dünyaya geldi burada, Türk hastanesinde doğum yaptım. Burada daha rahatım psikolojik olarak. Oraya gidersem hayata ekside başlarız sıfırdan bile değil. Yani orada eğitim yok. Hayat yok, iş yok. Benim burada bir sertifikam var mesela Türkçe ama orada hiçbir şeyim yok. Dönsem bile hiçbir şey yok.” (Adib, 25, Kadın).

“Burada en azından ısınmak için soba var, odun var. (Gülüyor).” (Heze, 40, Kadın).

Katılımcılar bazen akıllarına geri dönüş fikri gelse bile oradaki şartları Türkiye’deki şartları ile kıyasladıklarını ve burada erişebildikleri sınırlı hizmetlerin dahi kalmalarında etkili olduğunu çünkü Suriye’de hiçbir şeylerinin kalmadığını söylemektedirler.

“Savaş bitse bile zaten orada sıfırdan başlamak zorundayız her şeye. Var olan bir düzen yok. Aslında insanın aklına bazen geliyor geri dönme fikri. Düşünebilir insan. Fakat aklıma geldiğinde hemen kendi kendime cevabı da veriyorum aslında. Ben oraya gidersem ne olacak ki? Daha kötü her şey. Çok şükür diyoruz. Oturuyoruz, susuyoruz.” (Baham, 40, Kadın).

Katılımcılardan Matar da Türkiye’de istihdam, barınma, eğitim hakkına erişebildiklerini bu yüzden dönmek istemediğini söylemiştir.

“Şu anki durumda ben hiç geri dönmek istemem. Burada çünkü işim var çalışıyorum, çocuklarım okula gidiyor. En önemlisi burada savaş yok, güven var, barınabildiğimiz bir yer var.” (Matar, 34, Kadın).

Katılımcıların asgari düzeyden ulaşabildikleri barınma, gıda, ısınma gibi temel ihtiyaçlar katılımcıların Türkiye’de kalmak için çekici bir faktör olabilmektedir. Çünkü katılımcılar Suriye’de bu hakların hiçbirine erişemeyeceklerini düşünmektedirler. Katılımcılar için Suriye’de barınacak yeri olmaması ihtimali varken Türkiye’de kaldıkları hanenin fiziki şartları onlar için sorun olmaktan uzaktır.

3.3.1.2.1. Türkiye’deki İstihdam Olanakları ve Gönüllü Geri Dönüş: “Dönmek de bir çare değil ama insan çaresiz kalıyor”

Katılımcılara mevcut durumda Suriyelilere geri dönen kişilerin neden geri döndükleri sorulmuştur. Katılımcılar Suriye’deki mevcut savaş, hak ve hizmetlere karşı geri dönen kişilerin geri dönme sebeplerinden birinin de Türkiye’deki istihdam olanaklarına erişememe yahut erişmede yaşanan zorluklar olduğunu söylemişlerdir.

“Mesela size bir örnek vereyim benim amcamın mesela Suriye’de durumu iyi değildi yani iş yoktu kalacak yerleri olsa da. İş olmadığı için dediler ki buraya gelelim belki daha iyi olur. Buraya geldiler belli bir zaman kadar burada kaldılar ama rast gitmiyordu işleri hiçbir konuda. Ondan sonra tekrar karar aldı Suriye’ye döndü. Yani dönen çoğu kişiler bu nedenden dolayı dönüyorlar...Burada mesela iş arıyorlar. Biri diyor ki: “Sen büyüksün, yaşlısın.” Biri diyor ki “Suriyelisin sizi çalıştıramıyoruz.” Yani çalışıyorsun çok az veriyorlar. Ya da çalışıyorsun param yiyor.” (Adib, 25, Kadın).

İstihdam Suriyeliler için Türkiye’den gitmek için “itici faktör” ya da Türkiye’de kalmak için bir “çekici faktör” olabilir (Seefar Syrians, 2018). Suriyeliler dil engeli, ayrımcılık gibi engeller sebebi ile istihdama erişimde zorluk yaşamış, bu zorluklar kişilerin işsiz kalmasının yanı sıra çalıştığında da düşük ücretlerle ve güvencesiz çalıştırılmalarına neden olabilmektedir. Bunun sonucunda gelen ekonomik koşullar ve zorlaşan yaşam şartları ev sahibi ülkeden gitmeye neden olabilmektedir.

“Ben tam bilmiyorum ama duyduğuma göre işte burada iş bulamayanlar, geçimini sağlamakta zorlananlar geri dönüyorlar.” (Nashira, 34, Kadın).

“... Ama Türkiye’den gitme sebebi de yani burada hayatın zor olması. Burada çalışmazsan aç kalıyorsun çalışsan da eline geçen çok az. Kötü güne saklayacak paran olmuyor.” (Heka, 25, Erkek).

“Son olan durumlardan dolayı aslında baskıdan, hayat şartlarının zorlaşmasından dolayı bence geri dönen kişiler oluyor. Ekonomik sıkıntılar, faturaların artışı, kiralarının artışı falan artık insanlar buna dayanamıyorlar. İş bulmak çok zor.” (Yildun, 26, Erkek).

“Benim dayımın oğlu on gün önce döndü Suriye’ye. Biz gitme falan dedik ama yapamıyorum burada yetmiyor param falan dedi. Bıktım artık dedi.” (Sadr, 22, Erkek).

3.3.2. Mevcut Savaşın Gönüllü Geri Dönüş Kararında Etkisi: “Çözüm değil olayı daha da düşümlmek”

Bugün Türkiye’deki Suriyelilere yönelik söylemlerden en sık duyulan söylemlerden biri Suriye’deki savaşın bittiği ve bu nedenle Suriyelilerin ülkelerine geri dönmesi gerektiğidir. Katılımcılar şu anda ülkedeki mevcut savaşın devam ettiği devam eden savaş nedeni ile Suriye’nin güvenli olmadığını bu nedenle geri dönüşlerinin mümkün olmadığını söylemişlerdir.

“Savaş başladığı için kaçtık biz ama şu an hala savaşın olduğu bir yere nasıl gidebiliriz tekrar? Eğer savaş biterse, her şey eskisi gibi olursa o zaman işte dönmeyi düşünebiliriz.” (Baham, Kadın, 40).

“Kendimiz için, eşlerimiz için, kardeşlerimiz için korkmadığımız zaman işte o zaman geri dönüşü düşünüyoruz.” (Rukh, Kadın, 35).

Katılımcılardan Juno savaşın bitmesi halinde oradaki hizmetlere erişimin kendilerinin dönüşünde bir etken olmayacağını ifade etmiştir.

“Savaş bitsin hemen giderim ama şu an gidemem bombalar falan var. Savaş bitsin ekmek olmasın su olmasın geri dönerim. Şu an iş yok, savaş var ya hala ondan geri dönmüyorum.” (Juno, Erkek, 27).

Katılımcılar çoğunlukla Suriye’deki güvenliği Esad rejimi ile ilişkilendirmişlerdir. Esad rejiminin gitmesi halinde ülkelerine dönebileceklerini söyleyen katılımcılar vardır.

“İlk şart Esad rejiminin bitmesi. Çünkü oturduğum bölgenin yanındaki bölge birkaç gün önce bombalandı ve insanlar öldü. İlk önce bizim güvenliğimiz sonra da Esad rejiminin bitmesi. Benim için sıkıntı yok yani ben dönerim.” (Sirius, Kadın, 40).

“Ben Esad gittiğinde ne olursa olsun geri dönerim. Ne kadar yıkık olsa da biz tamir ederiz. Çünkü Türklerin vatanlarını sevdiği gibi biz de vatanımızı seviyoruz. Şimdi Suriye’de hiç güven yok. Çok şey oldu. Ama Esad gittiğinde her şey yoluna girebilir ve biz vatanımızı tamir ederiz.” (Zaurac, Kadın, 27).

“Esad gidince kendimi ben güvende hissedirim mesela bu yüzden geri dönerim.” (Tarf, Kadın, 25).

Katılımcıların dönüş şartı olarak Esad Rejiminin son bulmasını öne sürmelerindeki bir diğer sebep Esad’ın bugün Suriye’de geri dönenlere yönelik işkence ve gözaltına alma uygulamalarıdır. Katılımcılar tutuklanmaktan, işkence görmekten korktuklarını dönen kişilerin bunlara maruz kaldığını öğrendiklerini söylemişlerdir.

“Önemli olan tek şey Esad’ın gitmesi. O gitse her şey kolay olacak. Esad da şimdi geri dönün falan diyor bazen ama neden diyor biliyor musun? Askerleri azaldı

çünkü. Geri dönenlerin bazılarını işkence geçiriyor. Geçen bir tanıdık vardı dedi illa Suriye'ye gideceğim. Gittiğinde tutuklandı mesela cezaevinde şu anda ve beş sene geçti. Tutuklanmasının tek sebebi Türkiye'ye gelmesi. Esad Türkiye'ye düşman şu anda.” (Merges, Erkek, 36).

“Ama gönüllü geri dönüş de çözüm değil ki. Dönen insanlar öldürülecek.” (Elnath, Kadın, 39).

“Bence kalıcı çözüm oradaki hükümetin gitmesi olur oradaki hükümet kaldığı sürece insanlar döndüğünde tutuklanacak. Çoğu tutuklanacak çoğu da öldürülecek.” (Sirrah, Erkek, 42).

“Şu anda ben Suriye'ye gidersem beni sınırda yakalarlar ve vatan haini olarak etiketlerler. Savaş bitse de bilmiyorum yani savaş biter mi ki... Yani savaş bittiğinde su da elektrik de olmasa biz döneriz. Ablacım yani aslında bu su, elektrik bunlar o kadar kolay ki... Bizim derdimiz bunlar değil. Bizim derdimiz daha beter savaş bizim derdimiz. Orada kimle savaştığını bilmiyorsun... Esad'ın bu afları falan var ama Esad zaten on yıldır nasıl iktidarda biliyor musun? Yalanlarından dolayı bu kadar kalabildi.” (Keid, Erkek, 30).

Suriye'deki güncel siyasi durum geri dönen kişiler için güvenlik tehdidi oluşturmaktadır. Geri dönüşte bu ve benzeri diğer zulüm risklerine karşı en açık olan gruplar arasında askerliğini henüz yapmamış, rejim karşıtı eylemlerde yer almış, kendisi veya akrabalarının muhalif olduğuna dair şüphe bulunan, Suriye'den düzensiz çıkış yapmış, eski muhalif bölgelerden gelen kişiler ve eşi, babası veya ağabeyi kayıp olan kadın ve çocuklar gibi çok geniş gruplar yer almaktadır (Mültecilerle Dayanışma Derneği, 2021). Katılımcılardan bazıları adlarının muhalif gruplara ya da siyasi gruplara karıştığı bu yüzden geri dönerlerse güvende olmayacaklarını söylemişlerdir.

“Şu an ben geri dönemem çünkü hukuksal sorunlarım var. Ben kendimden bahsediyorum... Benim oradaki akrabalarım beni uyardı. Benim adım silahlı gruplarla olmuş diye geçiriyor. O yüzden geri dönmememi tavsiye ettiler.” (Thabit, Erkek, 38).

Katılımcılardan Heka ise Suriye'deki güvenlik tehdidine ilişkin düşüncelerini ve bunun gönüllü geri dönüş kararına etkisini şöyle ifade etmiştir.

“Bak mesela savaş bitse bile ben mesela gitsem muhaliflere katılmadım ya muhalifler nine bize katılmadın diye beni hapse götürürler. Esad kazansa yine onlar da sen neden askerlik yaptın kaçmadın diye bana işkence ederlerdi. Mesela tüm cezaları sileceğiz derlerse ve yeni bir hükümet olursa, geri dönün derse döneriz. Ama aynı hükümet olduğu sürece olmaz. Zaten mesela şu anda birçok yerde savaş yok ama geri dönemem yine de tutuklanırsam diye.” (Heka, Erkek, 25).

Savaş, siyasi belirsizlik, güvenlik tehdidi geri dönüş kararında etkili olmaktadır. Yapılan araştırmalar Suriye'ye geri dönen kişilerin işkence, göz altı gibi keyfi uygulamalara

maruz kaldığını ve güvende olmadığını göstermektedir. Güvenliğin olmadığı bir alana mülteciler dönmek istememektedir. Gönüllü geri dönüşün ayaklarından olan güvenli ve onurlu bir geri dönüşün mümkün olabilmesi için güvenliğin mülteciler için ne anlama geldiğini bilmek gereklidir.

3.3.3. Menşe Ülkeye Aidiyet ve Özlemin Gönüllü Geri Dönüş Kararında Etkisi: “Herkesin kendi vatanı daha iyidir sonuçta”

Menşe ülkeye olan aidiyet duygusu geri dönüş kararında rol oynayabilmektedir. Katılımcılar görüşmemiz sırasında vatanlarını özlediklerinden sık sık bahsetmişlerdir. Menşe ülkeye, oradaki yakınlarına olan özlem ve aidiyet duygusundan katılımcılar şu cümlelerle bahsetmiştir.

“Keşke dönsem ben vatanımı seviyorum yani. Kim sevmez vatanını? Ben kaç yıldır annemi babamı görmüyorum mesela keşke gitsem görsem ne mutlu bana ama dönemiyorum.” (Sirius, 40, Kadın).

“Bir de benim ailem burada değil Suriye’de. Onları özliyorum o yüzden geri dönmeyi düşünüyorum. Kimsem yok burada sadece ben ve eşim.” (Rukh, 35, Kadın).

Görüşmeler sırasında bazı katılımcılar Suriye’den bahsederken, sık sık vatanımız vurgusunu yapmışlar ve geri dönmeyi düşündüklerini söylemişlerdir. Katılımcılardan Sirrah geri döndüklerinde hep birlikte Suriye’nin imarı için uğraşacaklarını söylemiştir.

“Savaş bitince herkes döner ama bence. Bir de ben dönmesem, o dönmese gidip bu ülkeyi kim inşa edecek? Ben dönerim bir okul kurarız, o döner cami kurar...” (Sirrah, 42, Erkek).

Yine aynı şekilde katılımcılardan Sadr da su ve elektrik olmasa dahi savaş bittiğinde Suriye’ye döneceklerini çünkü vatanlarını özlediklerini söylemiştir.

“Ama savaş bitse emin ol sadece ben değil tüm Suriyeliler koşarak gider. Ben şu anda çalışıyorum ya berberde gelen tüm Suriyeli müşterilerim diyor ki “Savaş bitse geri döneriz”. Herkesin kendi vatanı daha iyidir sonuçta. Özliyoruz bir de vatanı. Su, elektrik olmasa da benim umurumda olmaz.” (Sadr, 22, Erkek).

Güvenlikten daha ağır basmada da çoğu zaman özlem ve menşe ülkeye olan aidiyet duygusu geri dönüş kararını etkilemiştir. Seefar Syrians’ın 2017 yılında Türkiye’deki

Suriyelilerle yaptığı araştırmada katılımcılardan biri Suriye’ye dönmek için hiçbir şeye ihtiyacı olmadığını toprağının, ailesinin, vatanının orada olmasının yeterli bir sebep olduğunu söylemiştir (Seefar Syrians, 2018). Benzer bir sonuç da 2017 yılında Ürdün ve Lübnan’da Suriyelilerle yapılan bir araştırmada görülmüştür. Çok sayıda mülteci, evleri yıkılsa bile, güvenlik ve siyasi koşullar izin verirse ve iş müsaitse yine de Suriye’ye döneceklerini, evlerinin enkazına bir çadır kuracaklarını ve onları yeniden inşa edeceklerini söylemiştir (Yahya vd., 2018). Menşe ülkeye aidiyet ve ev sahibi toplumdaki yabancılaşma ve ait hissedememe gönüllü geri dönüşte iki yönlü olarak mültecilerin kararını etkileyebilmektedir.

3.3.4. Dışlanma ve Ayrımcılığın Gönüllü Geri Dönüş Kararına Etkisi

Görüşmeler sırasında katılımcıların birçoğu Türkiye’de dışlanma ve ayrımcılığa maruz kaldığını söylemiştir. Maruz kalınan dışlanma ve ayrımcılık geri dönüş kararını etkilemektedir. Katılımcılardan bazıları geri dönen yakınları ve tanıdıklarının Türkiye’de maruz kaldığı dışlanma ve ayrımcılık nedeni ile döndüğünü söylemişlerdir.

“Bence kişiler ayrımcılık yüzünden ve ayrımcı gruplar yüzünden geri dönüyorlar. Ben tüm Türkler ayrımcıdır demiyorum bazı gruplar yüzünden gidenler oldu. Yaşayamadılar artık dayanamadılar ve dönmek zorunda kaldıklarını düşünüyorum.” (Sirrah, 42, Erkek).

“İnsanlar bazen de kovuldukları için geri döndüler, burada istenmedikleri için.” (Zaurac, 27, Kadın).

“Ne olursa olsun insanın vatanı gibisi yok. Burada ne olursa olsun bize hep Suriyeli diyecekler bu da zaten dönmek için yeterli.” (Rukh, 35, Kadın).

Katılımcılardan Aludra, Türkiye’de maruz kaldıkları baskının kendilerini geri dönmeye zorladığını, baskı, ayrımcılık ve ırkçılığın ülkelerine dönmeleri için kasıtlı yapıldığını düşündüğünü ifade etmiştir.

“... Şöyle yani diyorlar ki “Bizim yetkimiz yok sizi göndermeye ama sizi boğarsak burada siz o zaman gönüllü geri dönüş yapmak istiyorum der dönersiniz.” Ve tam da öyle oldu bu yaptıkları şeyden dolayı çok sayıda kişi ikiye ayrıldı imkânı olan Avrupa’ya kaçak yollarla gitti canını hiçe saydı, ölümü göze aldı. Bazıları da gönüllü geri dönüş yaptı. Bunun da tek sebebi vardır; alınan kararlar, ırkçılık ve haksızlık...” (Aludra, 25, Erkek).

Türkiye’de bugün mülteci karşıtı söylemler, eylemler çoğalmış Mültecilerin ülkelerine dönmesi yerel halkın büyük bir kısmı ve özellikle muhalif bazı siyasiler tarafından gündeme getirilmektedir. Bunun sonucu mültecilere yönelik büyüyen dışlanma ve

ayrımcılık mültecilerin ülkesine geri dönme yönündeki düşüncelerini etkilemeye devam etmektedir. Altunoğlu (2019)'nın Adana'daki Suriyelilere geri dönüş eğilimleri üzerine yaptığı araştırmada katılımcılar Türkiye'ye ilk geldiklerinde yerel halkın kendilerine misafirperver bir yaklaşım sergilediğini ifade ederken son zamanlarda yaşadıkları hayatın kendileri için zorlaştığı ve bunun da Suriyelilere geri dönüş eğilimlerini etkilediklerini ifade etmişlerdir. Benzer şekilde bu araştırmada da katılımcılar maruz kaldıkları dışlanma ve ayrımcılığın geri dönüş kararlarını etkilediklerini söylemiştir.

3.3.4.1. Altındağ Olayları Sonrasında Dışlanma Deneyimi ve Gönüllü Geri Dönüşe Etkisi: “Bugün dönsem yarından iyidir”

Ankara'da 2021 yılının Eylül ayında Türk bir gencin Suriyeli bir grup tarafından öldürülmesi nedeni ile bölgede yerel halkın Suriyelilere yönelik başlattığı protesto ve yürüyüşler bölgede tansiyonun yükselmesine sebep olmuştur. Olaylardan önce de bölgede var olan yerel halk ve Suriyeliler arasındaki gerginlik olaylardan sonra daha da artmıştır.

Katılımcılardan Juno, olaylardan sonraki deneyimlerini anlatmış ve hali hazırda geri dönmeyi düşündüğünü bu olayların da kendisini “artık burada yaşıyor gibi hissettirmediyi” söylemiştir.

“Geçen sene olan olayları gördün ya bir kişi için tüm Suriyelilere kötü davrandılar biz tam bir ay ne işe gelebildik ne dışarı çıkabildik o olay yüzünden çok zorluk yaşadık. Suç yapanlara tamam ceza kesin ama bizim suçumuz yok mesela ben kendi eşim için korkuyorum ona bir şey yaparlar diye, onlara da laf atıyorlar... Yaşıyor gibi hissetmiyorum kendimi. Ama tabi bu olaylardan önce de ben zaten geri dönmeyi düşünüyordum.” (Juno, 27, Erkek).

Tarf ise daha önce gönüllü geri dönüşü düşünmediğini ancak Altındağ olaylarından sonra kendilerine yönelik olan davranışların değişmesi gibi sebepler nedeni ile gönüllü geri dönüşü düşünmeye başladığını söylemiştir.

“Ben ilk geldiğimde geri dönüşü düşünmüyordum aslında ama Altındağ olaylarından sonra bakış açım çok değişti. Yani bugün dönsem yarından iyidir diyorum. O olaydan sonra herkesin davranışı çok değişti. Türk basını olayları çok farklı yansıttı.” (Tarf, Kadın, 25).

Matar da Tarf 'ın cümlelerine benzer olarak olaylar sonrası yaşadığı deneyimin geri dönüş fikrini etkilediğini, o zaman gitmeyi düşündüğünü söylemiştir.

“Bu Altındağ olayları oldu ya o zaman gitmeyi düşündüm. Çünkü aynı binada oturduğum beraber kahvaltı yaptığım misafirlğe gittiğim insanlar, aile gibi olduğum insanlar beni tanıyorlar ama sonra bana laflar söylüyorlar mesela. “Gelin gelin siz de bizi öldürün” diyorlar. E bir olay oldu bunu da bir çocuk yaptı. Biz bunu ister miyiz? İstemeyiz. Ve ben ne yapabilirim ki yani ben kimi düzeltebilirim ki bana neden böyle laflar söylüyorsun?” (Matar, Kadın, 34).

Alhena ise Altındağ olayları sonrasında ailesinin ve kendisinin maruz kaldığı ırkçılığın geri dönme noktasında kafasını karıştırdığını ancak geri dönüşün o zaman bile son seçeneği olduğunu söylemiştir.

“... Altındağ olayları oldu ya bir Suriyeli çocuk Türk'ü öldürdü. O zaman biz burada Türkler tarafından dükkân saldırılarına maruz kaldık. Komşumuz çocuklarımızı azarlıyor. Bu zamanda açıkçası benim biraz kafam karıştı ama o zaman bile Suriye'ye gitmek son seçeneğim oldu.” (Alhena, Erkek, 38).

Altındağ olayları katılımcıların Türkiye’de kalma ve Suriye’ye geri dönme fikrini etkilemiştir. Olaylarda yaşanan korku, ayrımcılık, dışlanma geri dönüş fikrini Suriyeliler için gündeme getirmiştir. Katılımcılardan Sadr, olaylar son bulmuş olsa da insanların hala korktuğunu ve belki de gönüllü geri dönüşlerde bu korkunun etkili olduğunu söylemiştir.

“Altındağ olaylarının da etkisi olmuştur biraz belki insanların dönmesine. İnsanlar çok korkuyorlar. Özellikle kadınlar dışarı çıktıkları zaman korkuyorlar. (Sadr, 22, Erkek)”

Altındağ olayları bölgedeki Suriyeliler ve yerel halk arasında bugüne kadar yaşanmış tek olay değildir. Ancak günler Altındağ olayları günler süren protestolar ve eylemler ile en çok ses getiren ve son zamanlarda büyüyen mülteci karşıtı söylemleri alevlendiren bir olay olmuştur. Özellikle Altındağ bölgesinde yaşayan Suriyelilerin olaylardan sonra Suriye’ye dönmeyi düşündükleri görülmüştür.

4. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde araştırmadan elde edilen sonuçlar ve bunlara yönelik öneriler ele alınmıştır.

4.1. SONUÇ

Suriyelilerin gönüllü geri dönüşe ilişkin düşüncelerini ve düşüncelerini şekillendiren deneyimleri ortaya koymayı amaçlayan araştırmaya ilişkin sonuçlar üç ana başlıkta ele alınmaya çalışılmıştır. Araştırmada katılımcıların deneyimlerinin gönüllü geri dönüşe olan düşüncelerini nasıl etkilediği ele alınırken katılımcıların deneyimleri sosyal hizmetin benimsediği insan hakları çerçevesinde yorumlanmaya çalışılmıştır.

Araştırmaya ilişkin sonuçlar;

- a) Sığınma Ülkesi Olarak Türkiye'nin Seçilmesine İlişkin Sonuçlar
- b) Suriyelilerin Türkiye'deki Yaşam Deneyimlerine İlişkin Sonuçlar
- c) Gönüllü Geri Dönüş Kararında Etkili Faktörlere İlişkin Sonuçlar olarak üç başlık altında sunulmuştur.

Araştırmaya ilişkin sonuçlar Suriyelilerin gönüllü geri dönüşe ilişkin düşüncelerinin son zamanlarda artan ayrımcılık ve dışlanma deneyimleri ile yeniden şekillendiğini göstermektedir. Suriyeliler Suriye'deki savaş hak ve hizmetlere erişimde yaşanan zorluklar sebebi ile bugüne kadar geri dönme fikrine uzak bakmışlardır ancak Türkiye'de maruz kalınan dışlanma ve ayrımcılık ve hak ve hizmetlere erişimde yaşadıkları sorunlar gönüllü geri dönüş fikrine Suriyelileri yaklaştırmaktadır.

4.1.1. Sığınma Ülkesi Olarak Türkiye'nin Seçilmesine İlişkin Sonuçlar

2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaş milyonlarca Suriyelinin yerinden edilmesine sebep olmuştur. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında katılımcıların Suriye'de iken

stabil bir hayata sahip oldukları görülmüştür. Suriye’de stabil ve istikrarlı bir hayata sahip olan katılımcılar genellikle Suriye’de iken ekonomik açıdan güçlü olduklarını ancak iç savaş nedeni ile göç etmek zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir.

Araştırmanın bulgularına bakıldığında katılımcıların Türkiye’yi sığınma ülkesi olarak seçme nedenlerinin Türkiye’nin açık kapı politikası ve coğrafi yakınlık olduğu görülmüştür. Bununla birlikte diğer ülkelerin Suriyelilere yönelik ayrımcı davranışları ve politikaları Türkiye’nin sığınma ülkesi olarak seçilmesinde etkili olmuştur. Ankara’nın seçilme sebebinin ise istihdam olanaklarının fazla olması ve çoğu katılımcının aslında ilk göç dalgası ile Ankara’ya gelip yerleşen akrabaları sebebi ile burayı seçtiği görülmüştür.

Ankara’nın Altındağ ilçesinde bugün Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları kendi dükkanlarının olduğunu Önder Mahallesi’ne “Küçük Halep” ismi verilmiştir. Saha araştırmasında bu bölgedeki tabelaların birçoğunun Arapça olduğu bölgedeki Türk sayısının çok az olduğu ve bölgede genellikle Arapça konuşulduğu görülmüştür. Ankara’ya gelen Suriyelilerin Altındağ’ı yerleşim yeri olarak seçmelerinde birçok faktör vardır. Birçok katılımcı Altındağ’ı tanımlarken Altındağ’da yaşanmasının kolay olduğunu söylemiştir. Suriyelilerin kendilerini güvende hissedebilmek için yaşadıkları zorlu yerinden edilme sürecinin ardından dillerini bilmedikleri, uyum sağlamakta zorlandıkları bir ülkede kendileri için daha alışılmış ve kolay olana yöneldikleri ve bunu da bazen baş etme mekanizması olarak kullandıkları görülmüştür. Suriyeliler için yalnızca yakınları değil dükkanlarının, marketlerinin ve diğer Suriyeli nüfusunun Altındağ’da olması onlar için yaşamlarını kolaylaştıran faktörlerden olmuştur. Suriyelilerin Altındağ’ı yerleşim yeri olarak seçme nedenlerinden bir diğeri ise Altındağ’daki barınma ve istihdam olanaklarıdır. Altındağ’ın özellikle birçok Suriyelinin mobilya sektöründe çalışarak istihdam edildiği Siteler bölgesine yakın olması ve ucuz barınma olanaklarına sahip olması Suriyelilerin Altındağ’a taşınmasına sebep olmuştur.

Türkiye, Suriyelilere geçici koruma statüsü vermiş, bu statü ile Suriyeliler kayıtlı oldukları ildeki hak ve hizmetlere erişebilmişlerdir. Eğitim, sağlık gibi hizmetlere erişimleri ücretsiz olmuş, istihdam alanında da yapılan düzenlemelerde de sigortalı bir işte belli şartları sağladıkları takdirde çalışabilmelerine olanak sağlanmıştır. Türklerin Suriyelilere ilk bakış açısı “misafir” olmuştur. Yerel halkın büyük bir çoğunluğu

tarafından ortak dine, kültüre sahip olunduğu için ve savaş kısa süre bitince ülkelerine döneceği düşünüldüğü için hoşgörü ile karşılanmışlardır. Türkiye’deki Suriyelilerin aradan geçen uzun zamana karşı Türkiye’de hala geçici koruma statüsüne sahip olmaları Suriyelilerin entegrasyon süreçlerine, aidiyetlerine ve uzun vadeli planlarına etki etmektedir. Araştırma sonucunda katılımcıların belirsizlik sebebi ile tedirgin hissettikleri ve bu belirsizliği geçici koruma statüsünün de beslediği görülmüştür. Bununla birlikte katılımcıların maruz kaldıkları olumsuz deneyimlerinin birçoğunun nedeni olarak geçici koruma statüsünü gördükleri görülmüştür. Banka hesabı açamama, sigortasız çalıştırılma gibi uygulamaların Geçici Koruma Yönetmeliğinde ve Uygulamasında bir yeri olmamasına karşın Suriyeliler bunlarla statülerinden dolayı karşılaştıklarını düşünmektedirler.

4.1.2. Suriyelilerin Türkiye’deki Yaşam Deneyimlerine İlişkin Sonuçlar

Mültecilerin gönüllü geri dönüş kararında menşe ülkenin yanı sıra sığınma ülkesi de belirgin bir rol oynar. Hak ve hizmetlere erişememe, uyum sağlayamama, yasal statünün belirsiz olması ev sahibi ülkede kalmak için itici bir rol oynayabilir. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında Türkiye’deki Suriyelilerin Türkiye’de uzun süre yaşamalarına karşın hala hak ve hizmetlere erişirken sorunlarla karşılaştıkları, uyum sağlamakta zorlandıkları ve uygulamada bazı boşluklarla karşılaştıkları görülmektedir. Başka bir şehre giderken yol izni almak zorunda olan Suriyelilerin belge için resmi başvurularını gerçekleştirip gerekçe sunsalar dahi yol izni almakta çok zorlandıkları görülmüştür. Araştırmada katılımcıların bunu kendilerini kısıtlayan bir uygulama olarak tanımladıkları görülmüştür. Bunun yanı sıra Türkiye’ye olan Suriyeli göç akınında katılımcıların medeni hali gibi belgelerin verilen geçici koruma kimlik belgesine işlenirken uygulamada farklılıklar olduğu ve sonrasında bu farklılıkların Suriyelilerin hak ve hizmetlere erişimlerinde engel oluşturabildiği görülmüştür. Türkiye’nin kitlesel göç akınına karşı sunduğu geçici korumanın artık Suriyelilerin ihtiyaçlarını karşılamada yeterli gelmediği görülmüştür.

Suriyelilerin hak ve hizmetlere erişimde sorun yaşamaya devam ettikleri buna bazen ekonomik zorlukların, bazen dışlanma deneyiminin, bazen bilgi eksikliğinin neden olduğu görülmüştür. Örneğin katılımcıların Türkiye’de konut kiralamasını yahut satın almasını yasaklayan ya da kısıtlayan bir uygulama bulunmamaktadır ancak katılımcıların yine de ev kiralamakta sorun yaşadıkları görülmüştür. Bunun sebebini de

ev sahiplerinin Suriyeli oldukları için kendilerine ev kiralamak istememeleri olarak tanımlamışlardır. Bunun sonucunda ev kiralamakta zorlanan Suriyeliler, Suriyeli nüfusun daha fazla olduğu ve görece daha ucuz evlerin kendilerine kiralanabildiği ilçelere, mahallelere yönelmektedir. Bu da yerel halktan izole bir yaşama sebep olabilmekte ve uyum sürecini zorlaştırmaktadır.

Suriyelilerin dışlanma deneyimleri yerel halka paylaştıkları kamusal alanların birçoğunda görülebilmektedir. Market, okul, hastane, park, otobüs bu kamusal alanlardan yalnızca bir kaçıdır. Araştırmaya katılan Suriyelilerin dışlanmaya çok sık maruz kaldıkları çoğu zaman tepkisiz kaldıkları yahut kendilerini gizleme eğilimi gösterdikleri görülmüştür. Otobüste Arapça konuşmama, markete Türk komşunun eşlik etmesini isteme, okulda dışlanma ve zorbalığa maruz kalan çocukların okuldan alınması gibi eylemler zarar görmemek ve katılımcıların söylemi ile “sorun çıkmaması” için başvurulacak yollardır. Bu dışlanma deneyimleri Türkiye’ye olan aidiyet hissini olumsuz olarak etkilemektedir. Bu olumsuz deneyimler menşe ülkeye geri dönme eğilimini arttırabilmektedir. Ancak menşe ülke de geri dönüş için güvensiz ve elverişsiz olduğunda bu deneyimlerin sonucu olan eylemler Suriyelilerin özellikle çocukların Türkiye’de belirsiz bir geleceğe sahip olmasına ve eğitim gibi temel haklara erişememesine neden olabilmektedir.

Yerel halkın Suriyelilere yönelik sunulan yardımları başta Suriyelilerin yerinden edilmelerine yönelik duyulan üzüntü ve acıma hissi ile desteklemeleri ancak sonrasında bazı bölgelerde yerel halk ve Suriyeliler arasında artan gerginlik sebebi ile Suriyelilere yönelik yardımlara karşı çıkılması ve bunun kamu kurumlarına da yansması Suriyeliler için sosyal adalete erişimin oldukça zor olduğunu göstermektedir.

Araştırma sonuçlarına bakıldığında erkek katılımcıların çoğunluğunun Siterler bölgesinde mobilya imalat işinde çalıştığı kadınların ise çalışmadığı görülmüştür. İstihdama erişimde katılımcıların deneyimlerine bakıldığında yerel halkın Suriyelilere yönelik işlerini ellerinden almaları gibi düşünceleri Suriyelilerin iş piyasasına katılımlarının zorlaşmasına, uzun çalışma saatleri, güvencesiz çalışma, düşük ücretlerle çalışma gibi uygulamalara maruz kalmalarına sebep olmuştur. Suriyelilerin çoğunlukla iş ortamında kendileri ile aynı işi yapan Türklerden daha az maaş aldıkları görülmüştür ancak Suriyelilerin başka iş bulmada yaşadıkları zorluklar onları bu koşullar altında çalışmaya mecbur bırakmıştır.

Suriyeli uyum süreci son zamanlarda yaşanan olaylar sebebi ile daha da zorlaşmıştır. Örneğin Altındağ ilçesinde yerel halkla mülteciler arasında olan gerginlik bir Türk gencin Suriyeli bir genç tarafından öldürülmesi ile daha da büyümüştür. Bölgede büyüyen protestoların mültecilere zarar verdiği görülmüştür. Olayların sonucunda evlerinin yıkıldığını, taşlandığını belirten Suriyelilerin yanı sıra olaylardan sonra dışarı çıkmaya dahi korktuklarını söyleyen Suriyeliler vardır. Suriyelilerin o olaylardan sonra çevrelerinden duydukları ırkçı söylemlerin daha da arttığı, kamusal alanlarda maruz kaldıkları ayrımcılığın daha da belirginleştiği söylenebilir. Olaylardan kısa bir süre sonra devreye sokulan Seyreltme Projesi ile de Suriyelilerin çoğunluğu Altındağ ilçesinden taşınmak zorunda kalmıştır. Ancak Suriyelilerin taşınmak için yeterli sermayelerinin olmaması, ekonomik olarak oldukça zorlanmalarına ve endişe duymalarına sebep olmuştur. Ancak bunun yanı sıra Altındağ olayları sırasında ve sonrasında bağ kurdukları Türk komşuları ve arkadaşlarının da kendilerine destek olduğunu, süreçte onların desteğine sahip olduğunu söyleyen katılımcılar da vardır.

Birçok alanda belirsizlikle ve ayrımcılıkla baş etmek zorunda kalan mülteciler için Türkiye’de bir gelecek kurma fikri yaşanan olaylar sebebi ile uzaklaşabilmektedir. Mültecilerin uyumu için gerekli olan aksiyonlara mikro, mezzo ve makro düzeyde ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak hala geçici oldukları düşünülen ancak mülteciler için aradan geçen on iki yıl Türkiye’de geçici olmadıklarını, hala aynı sorunların yaşanması ise aynı sorunlara aynı çözüm yolları ile müdahale edilmeye çalışıldığını göstermektedir.

4.1.3. Gönüllü Geri Dönüş Kararında Etkili Faktörlere İlişkin Sonuçlar

Gönüllü geri dönüş bugün dünyada yerinden edilen nüfusların dünyada hızla artması ile devletlerin mülteci krizine yönelik yeniden yerleştirme ve yerel entegrasyondan daha çok benimsediği ve kabul gördüğü bir kalıcı çözümdür. Türkiye’deki Suriyelilere yönelik artan bazı olumsuz söylemler, medyadaki mülteci karşıtı haberler Suriyelilerin gönüllü geri dönüşünü gündeme getirmiştir. Ancak Suriye’deki savaş ve bölgede şu anda hak ve hizmetlere erişimin mümkün olmayışı bu geri dönüşün gerçekten gönüllü olup olmayacağını sorgulatmaktadır.

Gönüllü bir geri dönüşün temel dayanakları onurlu ve güvenli bir geri dönüştür. Ve geri dönüşü şekillendiren deneyimlerde yalnızca menşe ülkedeki değil ev sahibi ülkedeki deneyimler de göz önüne alınmalıdır. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında Türkiye’deki geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin gönüllü geri dönüşe ilişkin düşüncelerini etkileyen deneyimlerini şekillendiren faktörleri incelerken Suriye’deki hak ve hizmetlere erişim, Suriye’deki savaş, Suriye’ye özlem ve aidiyet ile birlikte Türkiye’de maruz kalınan dışlanma ve ayrımcılık, Türkiye’deki hak ve hizmetlere erişiminin de gönüllü geri dönüş kararını şekillendirdiği görülmüştür.

Suriye’deki mevcut savaş alt yapılara büyük ölçüde zarar vermiştir. Katılımcılar Suriye’de şu anda yakacak bir odun bile bulmanın zor olduğunu, hala Suriye’de olan yakınlarından yahut dönen kişilerden yaşam şartlarının oldukça zor olduğunu duyduklarını aktarmışlardır. Bu durumda Suriye’ye dönmeye çoğu katılımcı sıcak bakmamaktadır. Döndüklerinde barınabilecekleri bir ev, çocukların gidebilecekleri bir okul, gidebilecekleri bir hastane olmayacağı düşüncesi gönüllü geri dönüşü şekillendiren en büyük etmenlerdendir. Bazı katılımcılar için Suriye’ye geri dönme ihtimalinin artık ortadan kalktığı görülmüştür. Savaş bitse dahi alt yapı ve hizmetlere tekrar erişebilmek uzun zaman gerektirecektir. Buna karşın Suriyeliler için Türkiye’de erişebilen hak ve hizmetler sınırlı olsa dahi Türkiye’de kalmak için yeterli bir sebep olabilmektedir.

Bununla birlikte bazı katılımcıların savaşın bitmesi durumunda hemen gitmeyi düşündükleri görülmüştür. Suriyeliler savaşın bitmesi ile yok olmuş ya da zarar görmüş alt yapı ve hizmetleri hep beraber “kendi elleri” ile yapabileceklerini düşünmektedirler. Suriye’ye olan özlem ve aidiyet hissi ülkeyi tekrar inşa etmede kişileri gönüllü ve istekli kılabilir. Ancak özlem ve aidiyet ne kadar yoğun olursa olsun kişiler öldürülmekten yahut tutuklanmaktan korktukları bir ülkeye dönmek istememektedirler. Bununla birlikte maruz kalınan dışlanma ve ayrımcılık Suriyelilere ne kadar zarar verse de yine geri dönemeyecekleri bir ülke olmadığını düşünmeleri gönüllü geri dönüş fikrini Suriyeliler için gerçekçi kılmamaktadır.

Savaşın hala devam ettiği bir yere Suriyelilerin geri dönmesini beklemek gönüllü geri dönüşte güvenlik ayağını yok etmek demektir. Ülkeyi terk etme sebebi savaş olduğunda savaş bitmeden kişilerin dönmesi beklenemez. Bu geri dönüşler ancak kişiler geri dönmeye mecbur bırakıldığında, geri dönüş seçenek tek haline geldiğinde yahut

maruz kalınan baskı ve ayrımcılık bu kararı almaya sebep olduğunda gerçekleşebilir. Bu koşullar altında gerçekleşen geri dönüşün ise insan hakları ihlali olduğu söylenebilir.

Esad rejiminin gönüllü geri dönüş kararında oldukça etkili olduğu görülmüştür. Suriye’de devam eden savaşla birlikte ülkedeki iç savaş ve siyasi iktidarsızlık geri dönüşe set çekmektedir. Suriyelilerin döndükleri zaman vatan haini olarak görülmelerinden ve tutuklanıp işkence ve kötü muameleye maruz kalacaklarından korktukları görülmüştür. Üstelik Suriyeliler Esad rejiminin yanı sıra muhaliflerin de ülkeyi bırakıp gittikleri için kendilerini tutuklayacaklarından korkmaktadırlar. Bazı Suriyeliler ise çoktan isimleri Suriye’de askeri grupların eline geçtiği için döneceklerinde tutuklanacaklarını bilmekte bu yüzden onlar için gönüllü geri dönüş bir seçenek olmamaktadır. Gönüllü geri dönüşte güvenlik rejim karşıtı Suriyeliler için yalnızca savaşın bitmesi ile değil Esad’ın gitmesi ile tanımlanmaktadır.

Geri dönmeyi düşünen kişilerin istihdama erişimde zorluk yaşadığı görülmüştür. Araştırmaya katılan çoğu Suriyeli menşe ülkelerinde ekonomik olarak daha refah içinde yaşadıklarını, iyi bir iş ya da gelir sahibi olduklarını ifade ederken Türkiye’de bunu sürdürmek dil bariyeri, kısıtlı istihdam olanakları sebebi ile çok mümkün olmamaktadır. Ve Türkiye’de temel ihtiyaçlarını karşılamada gelir elde edemediği için zorluk yaşayan ve hanesi için bir gelir kaynağı edinemeyen kişiler dönmek zorunda kalabilmişlerdir.

Bununla beraber Türkiye’deki dışlanma ve ayrımcılığın geri dönüş kararında oldukça etkili olduğu görülmüştür. Türkiye’de artık medya, yerel halk Suriyelileri hedef gösteren ırkçı söylemlerde ve ayrımcılıkta bulunmaktadır. Tüm bu söylemler bazı Suriyelilerin kamusal alanda ayrımcılığa maruz kalmalarına sebep olmaktadır. Bazı Suriyeliler artık Türkiye’de istenmediklerini düşündüklerini bazı yakınlarının da bu yüzden döndüklerini çünkü yaşadıkları baskının onları geri dönmeye mecbur bıraktığını söylemişlerdir. Özellikle Altındağ olayları Suriyelilere tekrar bir savaşın içinde gibi hissettirmiş, yaşanan korku geri dönmek istemelerine sebep olmuştur. Bunun sebebi o gece kendilerinin ya da ailelerinin zarar göreceği korkusu ya da olaylardan sonra alınan kısıtlama kararlarının daha uzun süreci düşüncesi olmuştur. Ayrıca o olaylardan sonra yaşadıkları dışlanmanın çok daha fazla arttığını söyleyen katılımcılar dışarı çıkmaktan bile çekindiklerini söylemişlerdir.

Bazı katılımcılar ise Altındağ olaylarından sonra maruz kaldıkları dışlanma ve ayrımcılık karşısında kendisine süreçte destek olanların Türk komşuları, arkadaşları olduğunu söyleyerek kendilerine yönelik tutumların nasıl olduğuna dair genelleme yapmak istemediklerini ifade etmişlerdir.

Ev sahibi ülkedeki dışlanma ve ayrımcılığın geri dönüş kararındaki etkisinin oldukça fazla olduğu görülmüştür. Ancak dışlanma ve ayrımcılığın maruz bıraktığı baskı ile yapılan geri dönüşlerden gönüllü olarak bahsedilemez. Bir geri dönüşün gönüllü olabilmesi için bu kararın hiçbir baskı altında kalmadan verilmesi gerekmektedir ancak Suriyelilerin savaş olmasına rağmen yaşadıkları olumsuz deneyimler sonucunda korku ile başka seçeneklerinin olmamasını düşünmeleri ile güvensiz bir alana dönmeyi tercih edebildikleri görülmüştür. İnsan hakları ihlaline maruz kalan Suriyelilerin tekrar insan hakları ihlaline maruz kalacakları bir alana dönmeye mecbur bırakılmaları kabul edilemez.

Devletlerin gönüllü geri dönüşü ideal bir çözüm olarak görmesi gönüllü geri dönüşlerin uygulamada gönüllü olmaktan uzak ve güvensiz bölgelere yapılmasına sebep olmaktadır. Gönüllü geri dönüş insan hakları ve onuru çerçevesinde yürütülmelidir. Mülteciler ev sahibi ülkede baskıya maruz kaldıkları için gitmeyi düşünüyorlarsa yahut gönüllü geri dönüş karar veren bir mülteci ülkesinin mevcut durumunu bilmeden, kendisine bilgi verilmeden ve tüm şartlar anlatılmadan geri dönmek zorunda kalıyorsa bu dönüşler gönüllü olarak adlandırılmaz.

Türkiye'deki geleceklerinin belirsiz olduğunu düşünmek, hak ve hizmetlere erişememek, uyum sorunu yaşamak Suriyelilere gönüllü geri dönüşü düşündürebilmektedir. Ancak şu anda Suriye'ye gönüllü geri dönüş bölgedeki savaş, güvenlik, hak ve hizmetlere erişimin yok diyecek kadar sınırlı olması ile gönüllü geri dönüşü olanaksızlaşmaktadır.

Göç alanında sosyal hizmet uygulaması büyük önem arz etmektedir. İnsan hakları ve sosyal adaleti temel alan sosyal hizmet uygulaması ile mültecilerin ev sahibi ülkedeki deneyimlerinde hak ve hizmetlere erişebilmeleri, ev sahibi ülkede kalış yahut geri dönme kararında insan ihlallerine maruz kalmadan sürecin yürütülmesi mümkün olabilir.

Sosyal hizmet, insan haklarını esas alır, sosyal adalet çatısı altında ayrımcılıkla mücadele eder, kaynakların eşit dağıtılması ve ayrımcılığın önlenmesi için çalışır. Ayrıca bütün bu uygulamalar hak temelli, güçlendirme, baskı karşıtı yaklaşımlarla vuku bulur. Mültecilere yönelik politikalar artık insan hakları ve sosyal adaleti temel almaktan uzaklaşmaya başlamıştır. Kamudaki yardımlar dahi mültecilere verilmek istenmemekte, kaynakların mülteciler tarafından kullanılmaması istenmektedir. Sosyal hizmet bu politikaları kabul etmeyen bir disiplindir. Sosyal hizmet yalnızca mülteci birey ve gruplarla değil mültecilere yönelik politikalarda da söz sahibi olması gereken bir disiplindir. Çünkü mültecilerle birebir çalışan sosyal hizmet uzmanları politikaların sahada nasıl uygulandığı ve karşılık bulduğunu, politika ve uygulama arasındaki farkın en aza nasıl indirileceğini bilmektedirler. Lakin politika süreçleri, uygulamalar keyfi ve değişkenlik göstererek ilerlemektedir. Mültecilere yönelik kalıcı çözümlerden bahsedildiğinde sosyal hizmet mesleği yerel entegrasyonda da yeniden yerleştirmede de gönüllü geri dönüşte de mültecilere yönelik çalışmalarda var olması gereken ve göç politikalarında söz sahibi olması gereken bir disiplindir.

4.2. ÖNERİLER

Bu çalışma Altındağ bölgesindeki geçici koruma statüsündeki Suriyelilerle yapılmış ve Suriyelilerin gönüllü geri dönüş fikirlerini şekillendiren deneyimleri insan hakları ve sosyal hizmet çerçevesinde tartışılmaya çalışılmıştır. Bu bölümde;

- a) Türkiye'deki Suriyelilerin ihtiyaç ve gereksinime yönelik öneriler,
- b) Gönüllü geri dönüş politikaları hakkında öneriler,
- c) Sosyal hizmet uygulamaları hakkında önerilere yer verilmiştir.

4.2.1. Suriyelilerin İhtiyaç ve Gereksinimlerine Yönelik Öneriler

Türkiye'deki Suriyeliler hak ve hizmetlere erişimde ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz kalmakta bunun sonucu olarak da yerel halktan daha uzakta izole bir yaşam sürebilmektedir. Özellikle araştırma sonuçlarına bakıldığında Altındağ'daki Suriyelilerin son zamanlarda dışlanma ve ayrımcılığa daha yoğun maruz kaldığı görülmektedir. Dışlanma ve ayrımcılığı Suriyelilere yönelik ön yargılar, kamu ve medyadaki olumsuz söylemler ve iki grubunun yan yana gelmeden birbirinden uzak

yaşamlar sürmesi besleyebilmektedir. Yerel halk ve Suriyeliler arasında gerçekleştirilecek sosyal uyum çalışmalarına ihtiyaç vardır. Bu çalışmalar kamu kuruluşlarının yanı sıra sivil toplum kuruluşların da desteği ile teşviklerle gerçekleştirebilir.

Özellikle dil engelinin Suriyelilerin uyumdan hak ve hizmetlere erişimlere kadar birçok alanda Suriyelileri zorladıkları görülmektedir. Aynı zamanda dil sorunun Suriyelilerin yerel halk ile olan iletişimini kısıtladığı ve etkileşimde bulunmalarını engellediği bilinmektedir. Suriyeliler için Türkçe kurslarının daha da yaygınlaştırılması gerekmektedir. Erkekler genellikle çalıştıkları için Türkçe'nin konuşulduğu ortamlarda daha çok bulunabilmekte ve öğrenebilme şansı yakalamaktadır. Ancak kadınların hane dışına çıkmakta zorlandıkları ve çekindikleri bilinmektedir. Bu yüzden Suriyeli kadınlar için Türkçe kurslarının çevrimiçi öğrenme yahut ulaşım ve kreş desteği gibi hizmetleri içererek şekillenmesi gerekmektedir.

İstihdamda güvencesiz ve düşük ücretli çalışan mülteciler için denetleme mekanizmaları daha da sıkıştırılmalıdır. Birçok mülteci işini kaybetme yahut yeniden bir iş bulamama korkusu ile şikâyet mekanizmalarına başvurmaktan çekinmektedir. Mültecilerin istihdam koşullarının iyileştirilmesi ve güvensiz çalışmanın son bulması için çalışmalar yapılması ve mültecilerin şikâyet mekanizmasına erişimleri kolaylaştırılmalıdır.

Suriyelilere yönelik özellikle kamu tarafından verilen yardımlarda sosyal adalet ilkesinin gözetilmesi gerekmektedir. Kışın yalnızca yerel halka dağıtılan ancak Suriyelilere verilmeyen kömür yardımı gibi uygulamaların son bulması gerekmektedir. Bununla birlikte Suriyelilerin eriştikleri yardımları hakkında yerel halkın ve kamunun sahip olduğu bilgilerin çoğu gerçeği yansıtmamaktadır. Suriyelilerin yalnızca geçici koruma statüsünde oldukları için aldıkları bir sosyal yardım mekanizmasının olmadığı, geçici koruma altındaki Suriyelilerin yararlandığı Sosyal Uyum Yardımı (SUY) yardımının belirli kriterleri karşılamaları halinde mültecilere verildiği gibi bilgilerin yerel halk ve kamuya ulaşması sağlanmalıdır. Bu bilgilerin yanlış yansıtılması Suriyelilere yönelik öfke ve ayrımcılığın daha da artmasına sebep olmaktadır.

Suriyelilerin Türkiye'deki statüsü hala geçici korumadır ve geçici koruma Suriyelilerin ihtiyaçlarını karşılamada artık yetersiz kalmakta ve Suriyelilerin Türkiye'de bir gelecek

kurma fikrinden Suriyelileri uzaklaştırmaktadır. Türkiye’deki Suriyelilerin Türkiye’de kalıcı oldukları ihtimalinin artık daha yüksek olduğu dikkate alınmalı ve bu yönde politikalar geliştirilmelidir.

4.2.2. Gönüllü Geri Dönüş Politikaları Hakkında Öneriler

Gönüllü geri dönüşte kadın, çocuk, yaşlı gibi hassas grupların daha risk altında olduğu bilinmelidir. Bu grupların gönüllü geri dönüşünde tüm koruma riskleri belirlenmelidir. Gönüllü geri dönüşte özellikle bu hassas grupların menşe ülkelerine yönelik yeniden entegrasyon süreçleri dikkate alınmalıdır ve bu kişilerin süreçleri menşe ülkelerinde de takip edilmeye devam edilmelidir.

Geri dönen kişilerin ülkelerinde yeniden entegrasyon süreçleri ile istihdama yeniden katılmaları için çalışmalar yapılmalıdır. İstihdama katılamayan mültecilerin yeniden göç etmesi olasıdır.

Kişileri gönüllü geri dönüşe zorlamak insan hakları ihlalidir. Gönüllü geri dönüş onurlu ve güvenli bir şekilde gerçekleşmelidir. Gönüllü geri dönüşte kişiye menşe ülkedeki tüm koşullar net olarak anlatılmalı, geri dönüş sürecinden sonra kişinin durumu izlenmeli ve menşe ülkede geri dönenlerle yerel halk arasında uyum çalışmalarına yer verilmelidir.

Kişiler geri döndüklerinde eski evlerini, işlerini tekrar bulmada sorun yaşayabilirler. Menşe ülkedeki koşullar da bu süreçleri daha da zorlaştırabilir. Gönüllü geri dönüşün sürdürülebilir olması için dönen kişilerin menşe ülkedeki yeniden entegrasyonuna yönelik planlamalar dönüş öncesi yapılmaya başlanmalıdır. Aksi taktirde göç menşe ülkede ülke içi yerinden edilmelerle yahut başka ülkeye yeniden göç kararı alma gibi sahnelerle tekrarlanabilir.

Gönüllü geri dönüş özellikle devletler tarafından ideal bir çözüm olarak görülse de diğer kalıcı çözümlerden yeniden yerleştirme ve yerel entegrasyona yönelik politikalar da geliştirilmelidir. Özellikle bugün Avrupa’nın mültecileri kabul etme konusunda isteksiz davrandığı görülmekte ve yeniden yerleştirme sürecinin uzun tutulduğu bilinmektedir. Uzun tutulan yeniden yerleştirme süreci mültecilerin transit ülkesine uyum sağlamada isteksiz olmasına hali hazırda başka bir ülkeye gideceğini düşündüğü için yaşadığı

ülkeyi kalıcı görmemesine sebep olabilmektedir. Bu yüzden yeniden yerleştirme sürecinin hızlanması mültecilerin geleceklerini daha az belirsiz hissetmesine sebep olabilecektir.

Suriyelilerden bazılarının geri dönme konusunda net ve kesin bir tavır gösterdikleri ve dönmek istemedikleri görülmektedir. Türkiye’de evlenen, doğum yapan, iş kuran Suriyeliler vardır. Gönüllü geri dönüş tartışmalarında bu Suriyelilerin durumu da göz önüne alınmalıdır.

4.2.3. Sosyal Hizmet Uygulamaları ve Gönüllü Geri Dönüş Hakkında Öneriler

Türkiye’deki Suriyelilerin hak ve hizmetlere erişimlerinde sahadaki uygulamaların insan hakları ve sosyal adalet çerçevesinde gerçekleşmesi için sosyal hizmet uzmanlarının yerel kamu kuruluşlarında, sivil toplum örgütlerinde ve uluslararası kuruluşlarda daha çok yer alması gerekmektedir. Çünkü sosyal hizmet uzmanı sahip olduğu mesleki roller ve uygulamalar ile mültecilerle mikro, mezzo ve makro düzeyde çalışmalar yapmakta ve uygun müdahale yöntemleri geliştirmektedir. Geçici koruma altındaki Suriyelilerin hak ve hizmetlere erişimlerinin önündeki engellerden olan ayrımcılık ve dışlanma, ekonomik yoksulluk gibi sosyal sorunlarda sosyal hizmet uzmanı sahip olduğu mesleki roller ve becerililer ile mesleki müdahalelerde bulunur.

İstihdama erişme ve dışlanma ve ayrımcılığın gönüllü geri dönüş kararının şekillenmesinde önemli rolleri olduğu görülmüştür. Mültecilerin istihdama erişiminin sebep olduğu yoksulluk çocuk işçiliği gibi bir başka sosyal sorunu ortaya çıkarmaktadır. Sosyal yardımlara ve kaynaklara erişimin için mülteci birey ve ailelerin desteklenmesi gerekmektedir. Ayrıca okula devam edemeyen çalışmak zorunda kalan çocuklar için sunulan eğitim teşvik yardımlarının yeniden yapılandırılması gerektiği düşünülmektedir.

Yukarda da değinildiği gibi kadınlar, çocuklar, yaşlılar gibi grupların gönüllü geri dönüş sürecinde ihtiyaç analizlerini iyi yapabilmek gönüllü geri dönüş sürecinde zarar vermeme ilkesini yerine getirebilmek için önem arz etmektedir. Bu grupların döndükleri zaman ülkelerinde hak ve hizmetlere erişimleri için yeniden entegrasyon planlarının

dönmeden yapılması gerekmektedir. Bu yüzden sosyal hizmet uzmanlarının bu kişilerle dönüş sürecinden önce müdahale planları gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bu gruplarla birlikte insan ticareti mağduru gibi bireylerle çalışıldığında bu kişilerin yalnızca gönüllü geri dönüş süreci değil Türkiye’de kaldığı süreçte de uygun müdahale planı gerçekleştirmek ve uygulamak önem arz etmektedir.

Gönüllü geri dönüş sürecinde gönüllü geri dönüş sürecinin yürütüldüğü yerel kurumlar yahut projelerin yer aldığı uluslararası kuruluşlarda gönüllü geri dönüş sürecinde mültecinin eve dönüş sürecindeki koruma riskleri ve gönüllü geri dönüş kararını vermesindeki etkenlerin değerlendirilmesi ve ona göre bir sosyal hizmet müdahalesi oluşturulması için sosyal hizmet uzmanları istihdam edilmelidir.

Gönüllü geri dönüş sürecinde multidisipliner çalışma önem arz etmektedir. Kişilerin dönüş sürecinde sosyal hizmet uzmanlarının diğer meslek elemanları ile bir araya gelerek süreci kişinin yüksek yararına göre değerlendirmesi gereklidir.

Gönüllü geri dönüş bir süreç olmakta kişiler içinde bulundukları koşullar sebebi ile süreçte psikososyal desteğe ihtiyaç duyabilmektedir. Bu süreçte sosyal hizmet uygulaması kişilerin bu desteğe erişmesinde rol oynayabilir.

Gönüllü geri dönüş politikalarının geliştirilmesi ve yürütülmesinde sosyal hizmet uzmanları rol almalıdır. Sahada mülteciler ile birebir çalışan sosyal hizmet uzmanları sahadaki mevcut durumda mültecilerin gönüllü geri dönüş eğilimlerini belirleyen noktaları ve deneyimlerini direkt olarak gözlemleyebilmektedir. Bu yüzden politikaların geliştirilmesinde rol oynamaları politikaların uygulanabilirliğini daha mümkün kılacaktır.

KAYNAKÇA

- (IDMC), Internal Displacement Monitoring Centre;Norwegian Refugee Council (NRC). (2013). *Durable Solutions: Principles And Process*.
- Ager, A., & Strang, A. (2008). Understanding Integration: A Conceptual Framework. *Journal of Refugee Studies*, 21(2), s. 166-191.
- Akbulut, A. R. (tarih yok). *Türkiye'ye teşekkürler 10 yıl sonra eve dönüş*. Haziran 11, 2022 tarihinde Hürriyet: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/turkiyeye-tesekkurler-10-yil-sonra-eve-donus-42080463> adresinden alındı
- Akıncı, Akıncı, B., Nergiz, A., & E, G. (2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, s. 58-83.
- Akıncı, B., Nergiz, A., Wimpelmann Chaudhary, T., Harpviken, K. B., Sarwari, A., & Suhrke, A. (2008). *Return in Dignity, Return to What? Review of Voluntary Return Programme to Afghanistan*. CMI.
- Aktu, Y. (2016). Levinson'un Kuramında İlk Yetişkinlik Döneminin Yaşam Yapısı. *Psiyatri Güncel Yaklaşımlar*, 8(2), s. 162-177.
- Altunoğlu, D. (2019). Uluslararası Geri Dönüş Programları Çerçevesinde Suriyelilerin Geri Dönüş Eğilimleri İle İlgili İnceleme: Adana İli Örneği. *Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi veri tabanından erişilmiştir*. (Tez No:549223).
- Androff, D., & Mathis, C. (tarih yok). Human Rights Based Social Work Practice with Immigrants and Asylum Seekers in a Legal Service Organization. *Journal Of Human Rights and Social Work*, 7(2), s. 178-188.
- Anniste, K., & Tammaru, T. (2014). Ethnic Differences in Integration Levels And Return Migration Intentions. *Demographic Research*, 30(13), s. 377-412.
- Appave, D., & David, I. (2017). *Integration that Values Diversity Exploring a Model for Current Migration Dynamics*. Geneva: IOM.
- Arıkan, G. (2021). 10. Yıla Yaklaşan Geçici Korumada Geçiciliğin Sonu ve Kalıcı Çözümler. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 29(2), s. 1435-1475.
- Atasü Topçuoğlu, R. (2020). *Welfare State Responses and Social Workers' Attitudes Towards Syrian Women in Turkey*. London: Palgrave Macmillan.
- Atatanır, H., & Karataş, K. (2019). Yoksulluğa Hak Temelli Yaklaşım. *İnsan ve İnsan*, 6(21), s. 453-475.
- Aydın Yılmaz, E. S. (2019). Göç Tramvası ve Entegrasyon. *Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı*, s. 37-55.
- Azad, A., & Jasmin , F. (2013). Durable Solutions to the Protracted Refugee Situation: the Case of Rohingyas in Bangladesh. *Journal of Indian Research*, 1(4), s. 25-35.

- Baban, F., Ilcan, S., & Rygiel, K. (2016). Syrian Refugees in Turkey: Pathways to Precarity, Differential Inclusion and Negotiated Citizenship Rights. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 43(1), s. 41-57.
- Bank, W. (2021). *The World Bank In Syrian Arab Republic*. Kasım 12, 2021 tarihinde <https://www.worldbank.org/en/country/syria/overview#1> adresinden alındı
- Başer, D., Kalaycı Kırlioğlu, H. İ., & Kırlioğlu, M. (2017). Sosyal Hizmet ve Bauman: Sosyal Adalet. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), s. 1007-1020.
- Bayır, D., & Aksu, F. (2020). Açık Kapı Politikasından Güvenlik Tehdidine Türkiye'de Suriyeli Sığınmacıların Olgusu. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 8(2), s. 324-356.
- BBC. (2022, Mayıs 15). *Erdoğan, 1 Milyon Suriyelinin Gönüllü Geri Dönüşü için Hazırlık Yaptıklarını Söyledi*. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-61307585> adresinden alındı
- Bhaita, R., & Wallace, P. (tarih yok). Experiences Of Refugees And Asylum Seekers in General Practice: A Qualitative Study. *BMC Family Practice*, 8(1), s. 1-9.
- Bolgun, C., & Uçan, G. (2020). Birlikte Yaşamak Mümkün Mü? Okur Yorumlarında “Suriyeli Sığınmacı” Söyleminin İnşası. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), s. 250-269.
- Bonifazi, C., & Paparusso, A. (2018). Remain Or Return Home: The Migration Intentions Of First Generation Migrants in Italy. *Popul Space Place*, 25(2), s. 1-13.
- Bradley, M. (2005). The Conditions of Just Return: State Responsibility and Restitution for Refugees. *RSC*, 1.
- Braun, V., & Clarke, V. (2019). Reflecting on Reflexive Thematic Analysis. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 4, s. 589-597.
- Carr, H. (2014). Returning “Home”: Experiences of Reintegration for Asylum Seekers and Refugees. *British Journal of Social Work*, 44(1), s. 140-156.
- Castles, S. (2006). Global Perspectives on Forced Migration. *Asian and Pacific Migration Journal*, 15(1), s. 7-28.
- Committee, I. A. (2010). Durable Solutions For Internally Displaced Persons. USA: The Brookings Institution University of Bern Project on Internal Displacement.
- Crisp, J., & Long, J. (2019). Safe and Voluntary Refugee Repatriation: From Principle to Practice. *Journal on Migration and Human Security*, 4(3), s. 141-147.
- Çoban Kaynak, R. (2017). Sosyal Adalet, Eşitlik ve Sosyal Hizmet. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(4), s. 252-260.

- Deckert, J. C. (2016). Social Work, Human Rights and the Migration of Central American Children. *Journal of Ethnic & Cultural Diversity in Social Work*, 25, s. 20-35.
- Diker, N. P., & Karan, O. (2021). Suriyelilerin Karşılaştıkları Sosyal Dışlanma ve Geliştirdikleri Direniş Taktikleri: Ankara Örneği. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 9(2), s. 281-321.
- Duman, N. (2019). Suriyeli Mülteci Çocuklara Yönelik Okul Sosyal Hizmeti. *Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı*, s. 105-131.
- Erdoğan, M. (2019). *Türkiye'deki Suriyeliler*. Konrad-Adenauer-Stiftung.
- Erdoğan, M., & Çorbatır, M. (2019). Suriyeli Mülteci Nüfusunun Demografik Gelişimi, Türkiye'deki Eğitim, İstihdam ve Belediye Hizmetlerine Yakın Gelecekte Olası Etkileri. *Udra Programme Research Panel*.
- Fırat, H. (tarih yok). Suriyelilere Seyreltme Planı. *Hürriyet*. Şubat 27, 2022 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/hande-firat/suriyelilere-seyreltme-planı-42008714>, adresinden alındı
- Geçici Koruma Yönetmeliği. (2014, Ekim 22). Geçici Koruma Yönetmeliği. *T.C. Resmi Gazete*, 29153. Ekim 20, 2021 tarihinde alındı
- Gencer, T. E. (2017). Göç Ve Eğitim İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme: Suriyeli Çocukların Eğitim Gereksinimi ve Okullaşma Süreçlerinde Karşılaştıkları Güçlükler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(4), s. 838-851.
- Gencer, T. E. (2019). Göç Süreçlerindeki Çocukların Karşılanamayan Gereksinimleri, Haklara Erişimleri ve Beklentileri: Ankara ve Hatay'da Yaşayan Suriyeli Çocuklar Örneği. (Doktora Tezi). *Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi veri tabanından erişilmiştir*. (Tez No: 54088).
- Ghanem, T. (2003). When Forced Migrants Return 'Home': The Psychosocial Difficulties Returnees Encounter in the Reintegration Process. *RSC Working Paper*, No. 16.
- Göç İdaresi. (2021). Geçici Koruma İstatistikleri. Ekim 3, 2021 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> adresinden alındı
- Göç İdaresi Müdürlüğü. (2020). *Ulusal Destekli Gönüllü Geri Dönüş Mekanizması İş Birliği Protokolü İmza Töreni*. Erişim adresi: <https://www.goc.gov.tr/ulusal-destekli-gonullu-geri-donus-mekanizmasi-is-birligi-protokolu-imza-toreni>, Erişim tarihi: Nisan 19, 2022 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/ulusal-destekli-gonullu-geri-donus-mekanizmasi-is-birligi-protokolu-imza-toreni> adresinden alındı
- Group, I. C. (2018). Turkey's Syrian Refugees: Defusing Metropolitan Tensions.
- Gül, M., & Şaşman Kaylı, D. (2020). Türkiye'deki Suriyeli Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Dışlanma Algısı Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(3), s. 985-1007.
- Güler, A. (2013). Uluslararası Mülteci Rejimi: Afganistan Örneği Üzerinden Bir Rejim Etkinliği Analiz. *Uluslararası İlişkiler*, 9(36), s. 101-127.

- Hammond, L. (2014). Voluntary Repatriation and Reintegration. *The Oxford Handbook of Refugee and Forced Migration Studies*.
- Harild, N., Christensen, A., & Zetter, R. (2015). *Sustainable Refugee Return*. New York: The World Bank Group.
- Hinshaw, S. P. (2005).). The stigmatization of Mental Illness in Children and Parents: Developmental Issues Family Concerns and Research Needs. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 46(7), s. 714-734.
- İcduygu, A., & Nimer, M. (2019). The Politics of Return: Exploring The Future of Syrian Refugees in Jordan, Lebanon and Turkey. *Third World Quarterly*, 41(3), s. 415-433.
- İcduygu, A., & Ayaşlı, E. (2019). Geri Dönüş Siyaseti: Suriyelilerin Geri Dönüş İhtimali ve Gelecek Senaryoları. *Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi (MIREKOC)*.
- IOM. (2014). *Hayatta Kalma Mücadelesi Türkiye'deki Suriye'den Gelen Mülteciler*.
- IOM. (2016). *A Framework for Assisted Voluntary Return and Reintegration*.
- IOM. (2022). *World Migration Report*.
- Kam, P. K. (2012). Back To The Social Of Social Work: Reviving The Social Work Profession's Contribution To The Promotion Of Social Justice. *International Social Work*, 57(6), s. 723-740.
- Kanunu, Y. v. (2013, Nisan 4). T.C. Resmi Gazete, 28615. Ekim 01, 2021 tarihinde [<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>] adresinden alındı
- Karabekir, H. M. (2010). Yetiştirme Yurtları Örneğinde Sosyal Hizmet Uzmanlarının Sosyal Hizmet Değerlerini Mesleki Uygulamalara Aktarışı. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara.
- Karakoç, J., & Ersoy, D. (2019). Suriyelilerin Geri Dönüş Olanakları Ve Sınırlarına Dair Bir Değerlendirme. *Reflections On International Relations & Politics & History & Law*, s. 63-75.
- Karan, U. (2019). *Right to Housing National Report Turkey*. Nisan 19, 2022 tarihinde https://www.ethos-europe.eu/sites/default/files/tr_right_to_housing.pdf adresinden alındı
- Kayaoglu, A., Sahin Mencutek, Z., & Erdogan, M. (2021). Return Aspirations of Syrian Refugees in Turkey. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, s. 1-23.
- Khalaf, S., & Ilgar, R. (2017). Suriyeliler ve Türkiye'de Mülteci Sorunu. *Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(2), s. 40-51.
- Kibreab, G. (2002). When Refugees Come Home: The Relationship Between Stayees and Returnees in Post-Conflict Eritrea. *Journal of Contemporary African Studies*, 20(1), s. 53-80.

- Koçak, Y., & Terzi, E. (2012). Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri. *Kafkas Üniversitesi, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3), s. 163-184.
- Korkmaz Yaylagül, N., & Aslan, M. (2020). Yaşlılık, Mültecilik Ve Sosyal Dışlanma: Suriyeli Yaşlı Mültecilerin Deneyimleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29(4), s. 406-422.
- Krysiak, J. L., & Finn, J. (2015). *Etkili Uygulama İçin Sosyal Hizmet Araştırması*. (E. Erbay, Dü.) ANKARA: Nika.
- Küçükşen, K. (2017). Suriyeli Sığınmacı Kadınlarda Sosyal Dışlanma Algısı Üzerine Nitel Bir Çalışma. *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(7), s. 2399-2413.
- Kümbetoğlu, B. (2019). *Sosyoloji ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam.
- Mülteciler Derneği. (2022). Türkiye’deki Suriyeli Sayısı Mart 2022. Nisan 19, 2022 tarihinde <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> adresinden alındı
- Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme. (1951). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Tesilciliği. Ekim 01, 2021 tarihinde alındı
- Pinedo Caro, L. (2020). Syrian Refugees in the Turkish Labour Market: A Socio-Economic Analysis. *Sosyoekonomi*, 28(46), s. 51-74.
- Robinson, K. (2013). Voices from the Front Line: Social Work with Refugees and Asylum Seekers in Australia and the UK. *British Journal of Social Work*, 28(46), s. 1602-1620.
- Sahankaya Adar, A. (2018). Türkiye’de Yeni Prekarya Suriyeli İşgücü mü? *Çalışma ve Toplum*, (1), s. 13-36.
- Sahin Mencutek, Z. (2022). Voluntary and Forced Return Migration Under a Pandemic Crisis. *Migration and Pandemics*, s. 185-206.
- Saracoglu, C., & Bélanger, D. (2019). Syrian Refugees and Turkey: Whose "Crisis"? *Oxford Handbook of Migration Crises*, s. 279-295.
- Savran, S., & Sat, A. N. (2019). Ankara’da Suriyeli Göçmenlerin Yer Seçimi Tercihlerinin İncelenmesi ve Bir Etnik Kentsel Adacık Örneği Olarak Önder, Ulubey, Alemdağ Mahalleleri. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 7(2), s. 283-302.
- Smajlovic, A., & Murphy, A. L. (tarih yok). Invisible No More: Social Work, Human Rights, and the Syrian Refugee Crisis. *Journal of Human Rights Social Work*, s. 139-144.
- Sönmez, M. E., & Şahin, Ş. (2021). Gaziantep’teki Suriyeli Sığınmacıların Etnik Kökenlerine Göre Geri Dönüş Eğilimleri. *Gaziantep Üniversitesi Ayıntab Araştırmaları Dergisi*, 4(1), s. 37-51.
- Sydney, C. (2019). Return Decision Making By Refugees. *Forced Migration Review*, 62, s. 11-12.

- Syrians, S. (2018). *Return, Stay, or Migrate? Understanding the Aspirations of Syrian Refugees in Turkey*.
- Şatıroğlu Güldalı, P., & Buz, S. (2021). Küreselleşme, Hareketlilik Ve Sosyal Hizmet: “Düzensiz” Göç Ve Ulus Ötesi Sosyal Hizmet Uygulaması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(2), s. 699-722.
- Şenses, N. (2016). Rethinking Migration in the Context of Precarity: The Case of Turkey. *Critical Sociology*, 42(7), s. 975-987.
- Şimşek, D. (2018). Mülteci Entegrasyonu, Göç Politikaları Ve Sosyal Sınıf: Türkiye’deki Suriyeliler Örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Göç Özel Sayısı. 2, 2(0), s. 367-392.
- Taş, H. Y., & Özcan, S. (2018). Suriyeli Göçmen Sorunlarının, Sosyal Politikalar Bağlamında Analizi. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 7(17), s. 36-54.
- Tatlıcıoğlu, O., Küçükkaraca, N., & Fırat, E. (2021). Sosyal Hizmet Öğrencilerinin İnsan Hakları Eğitimine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi: Hacettepe Üniversitesi Örneği. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(22), s. 316-336.
- Tekindal, M., & Uğuz Arsu, Ş. (2020). Nitel Araştırma Yöntemi Olarak Fenomenolojik Yaklaşımın Kapsamı ve Sürecine Yönelik Bir Derleme. *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 20(1), s. 153-172.
- UNHCR. (2011). *UNHCR Resettlement Handbook*.
- UNHCR. (2021). *Refugee Data Finder*.
- Ünal, S. (2014). Türkiye’nin Beklenmedik Konukları: “Öteki” Bağlamında Yabancı Göçmen Ve Mülteci Deneyimi. *Journal of World of Turks*, 6(3), s. 65-89.
- Vesek, S. (tarih yok). Türkiye’de Suriyeliler Ve Göç: Gitme Ve Kalma Konusunda Karar Alma Süreçlerini Etkileyen Faktörler. (Doktora Tezi). *Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi veri tabanından erişilmiştir*. (Tez No: 625260).
- Vision, W. (2020). *Social Cohesion Between Syrian Refugees And Urban Host Communities In Lebanon And Jordan*.
- Webber, F. (2011). How Voluntary Are Voluntary Returns. *Race & Class*, 52(4), s. 98-107.
- Witkin, S. L. (1998). Human Rights and Social Work. *Oxford University Press*, 43(3), s. 197-201.
- Yahya, M., Kassir, J., & Hariri, E. H. (2018). *Unheard Voices: What Syrian Refugees Need to Return Home*. Carnegie Middle East Center. Aralık 8, 2021 tarihinde <https://carnegie-mec.org/2018/04/16/introduction-pub-76057> adresinden alındı
- Yaman, F. (2017). Uyum Ve Ötekileşme Ayırımında Suriyeli Sığınmacılar. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 3(1), s. 91-111.

- Yıldırım Yücel, Z. (tarih yok). Ulus Devlet, Mültecilik ve Menşe Ülkeye Geri Dönüş: Türkiye’de Yaşayan SuriyelilerUlus Devlet, Mültecilik ve Menşe Ülkeye Geri Dönüş: Türkiye’de Yaşayan Suriyeliler. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*.
- Yıldız, C., Çekmez, E., & Bütüner, S. Ö. (2012). Fenomenografik Araştırma Yöntemi. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 6(2), s. 77-102.
- Zetter, R. (2021). Refugees and Their Return Home: Unsettling Matters. *Journal of Refugee Studies*., 34(1), s. 7-22.
- Zuber, M., & Moussa, S. (2018). Arab Spring as Background of Civil War in Syria. *International Conference Knowledge Based Organization*, 24(1), s. 254-251.

EK 1. ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 30.../11.../...2022.....

Tez Başlığı : **Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Gönüllü Geri Dönüşe İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi:
Ankara Altındağ Örneği**

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam ...136..... sayfalık kısmına ilişkin, ...30.../11.../...2022..... tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % ...6.. 'dır.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- ☒ Kaynakça hariç
- 3- ☐ Alıntılar hariç
- 4- ☒ Alıntılar dâhil
- 5- ☐ 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza: 30 Kasım 2022

Adı Soyadı: Sema KORÇ
Öğrenci No: N19138061
Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet
Programı: Sosyal Hizmet

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Doç. Dr. Nilgün KÜÇÜKKARACA
(Unvan, Ad Soyad, İmza)

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
MASTER'S THESIS ORIGINALITY REPORT**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
SOCIAL WORK DEPARTMENT**

Date: 30.../11.../...2022.....

Thesis Title : Examining the Opinions of Syrians Under Temporary Protection on Voluntary Return: The Case of Ankara Altındağ

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on ...30.../...11.../...2022... for the total of ...136..... pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 6... %.

Filtering options applied:

1. ☒ Approval and Declaration sections excluded
2. ☒ Bibliography/Works Cited excluded
3. ☐ Quotes excluded
4. ☒ Quotes included
5. ☐ Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Date and Signature: 30 November 2022

Name Surname: Sema KORÇ
Student No: N19138061
Department: Social Work
Program: Social Work

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

Doç. Dr. Nilgün KÜÇÜKKARACA
(Title, Name Surname, Signature)

EK 2. ETİK KURUL ONAYI

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Sayı : E-35853172-300-00002019658
Konu : Sema KORÇ (Etik Komisyon İzni)

5.02.2022

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: 14.01.2022 tarihli ve E-12908312-300-00001975141 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi **Sema KORÇ**'un **Doç. Dr. Nilgün KÜÇÜKKARACA** danışmanlığında hazırladığı; "**Geçici Koruma Kimliğine Sahip Suriyeli Bireylerin Gönüllü Geri Dönüşe İlişkin Tutumları: Ankara Altındağ Örneği**" başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **25 Ocak 2022** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Vural GÖKMEN
Rektör Yardımcısı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: 6404277E-B700-4294-8167-2E68081F3C02

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/hu-cbys>

Adres: Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
E-posta: yazimd@hacettepe.edu.tr İnternet Adresi: www.hacettepe.edu.tr Elektronik
Ağ: www.hacettepe.edu.tr
Telefon: 0 (312) 305 3001-3002 Faks: 0 (312) 311 9992
Kep: hacettepeuniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Çağla Handan GÜL

Memur

Telefon: 03123051008

EK 3. BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Değerli katılımcı,

Bu araştırma Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı kapsamında Doç. Dr. Nilgün KÜÇÜKKARA danışmanlığında Sema Korç'un **Geçici Koruma Kimliğine Sahip Suriyeli Bireylerin Gönüllü Geri Dönüşüne İlişkin Tutumları: Ankara Altındağ Örneği** isimli yüksek lisans tez çalışması kapsamında yürütülmektedir.

Araştırmanın temel amacı geçici koruma altındaki Suriyeli bireylerin mültecilere yönelik çözüm önerilerinden biri olarak sunulan gönüllü geri dönüş eğilimlerinin incelenmesi ve bu eğilimlerini şekillendiren deneyimlerde belirleyici olan noktaların ortaya çıkarılması ve sosyal hizmetin temel taşlarını oluşturan insan hakları ve sosyal adalet bakış açısı çerçevesinde incelenmesidir. Bu araştırma Ankara'nın Altındağ ilçesinde ikamet eden, Ankara iline kayıtlı geçici koruma kimlik belgesine sahip 25-45 yaş aralığında Suriyeli bireyler ile gerçekleştirilecektir.

Araştırma gönüllülük esasına dayanmaktadır. Görüşme başlamadan önce herhangi bir sorunuz varsa sorabilirsiniz. Görüşme sırasında herhangi bir neden belirtmeksizin görüşmeyi sonlandırmak istediğinizi araştırmacı ile paylaşabilirsiniz ve görüşmeyi sonlandırabilirsiniz. Bu durumda tarafınıza hiçbir sorumluluk yüklenmemektedir. Görüşmemiz sırasında paylaştığınız bilgiler tamamen bilimsel araştırma için kullanılacak ve tarafımızca saklı tutulup hiçbir kurum ile paylaşılmayacaktır. Görüşme sırasında görüşmemiz onayınız olması halinde ses kaydına alınacaktır.

Araştırma kapsamında katılımcılarla yapılacak görüşmenin yaklaşık bir saat sürmesi planlanmaktadır. Görüşme sırasında katılımcıya gönüllü geri dönüş eğilimlerini etkileyen deneyimlerine ilişkin sorular sorulacaktır. Ayrıca katılımcılara Türkiye'de hak ve hizmetlere erişimlerindeki deneyimlerine ilişkin sorular da görüşme sırasında katılımcılara sorulacaktır.

Araştırma için Hacettepe Üniversitesi Rektörlüğü Etik Komisyonu'ndan gerekli izinler alınmıştır.

Araştırmaya dair yapılan tüm açıklamaları anladığımı, araştırmaya gönüllü olarak katıldığımı, görüşme sırasında ses kaydı alınmasına onay verdiğimi beyan ederim.

Katılımcı

Adı, soyadı:

Tel:

Adres:

İmza:

Sorumlu Araştırmacı

Adı, soyadı: Doç. Dr. Nilgün KÜÇÜKKARACA

Tel:

Adres:

E-posta:

İmza:

Yardımcı Araştırmacı:

Adı, soyadı: Sema KORÇ

Adres:

Tel:

E-posta:

İmza:

EK 4. YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

A. Sosyodemografik Bilgiler (Yaş, meslek, medeni durum, eğitim düzeyine ilişkin sorular.)

- Kendinizden bahsedebilir misiniz?

B. Suriye’deki Yaşam Deneyimine İlişkin Sorular

-Suriye’deki yaşantınızı anlatabilir misiniz?

-Türkiye’ye gelmenizin nedenleri nelerdir?

-Göçle beraber yaşamınızda neler değişti?

C. Türkiye’deki Yaşam Deneyimine İlişkin Sorular

-Ankara’nın Altındağ ilçesinde yaşamaya nasıl karar verdiniz?

- Ankara’nın Altındağ ilçesinde bir gününüz nasıl geçiyor?

-Türkiye’de geçici koruma kimliğine sahip Suriyeli birey olmayı nasıl tanımlarsınız?

-Türkiye’deki yaşantınızda nelerin farklı olmasını isterdiniz?

D. Gönüllü Geri Dönüş İlişkin Sorular

-Mültecilere yönelik kalıcı çözüm olarak sunulan gönüllü geri dönüş hakkında neler düşünüyorsunuz?

-Hangi şartlar sağlansaydı gönüllü geri dönüşü düşünürdünüz?

-Sizce gönüllü geri dönüş yapan kişiler neden dönüyor?

E. Gönüllü Geri Dönüş Kararını Etkileyen Faktörlere İlişkin Sorular

-Türkiye’de Suriyelilere ilişkin yerel halkın tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

-Türkiye’deki Suriyelilere ilişkin politikalar hakkında neler düşünüyorsunuz?

-Türkiye’de sağlık, eğitim, istihdam gibi hizmetlere erişimde neler yaşıyorsunuz?

-Türkiye’de sağlık, eğitim, istihdam gibi hizmetlere erişimde Türk vatandaşlarından farklı olarak nelerle karşılaşıyorsunuz?

F. Diğer

- Eklemek istediğiniz bir şey var mı?